

Budúcnosť európskej konkurencieschopnosti

Časť A ?? Stratégia konkurencieschopnosti pre Európu

september 2024

*Eŭropo
Demokratio
Esperanto*

Dokument, ktorý vypracoval Pierre Dieumegard pre [European-Democracy-Esperanto](#)

Účelomtohto „predbežného“ dokumentu jeumožniť väčšiemu počtu ľudí v Európskej únii oboznámiť sa s dokumentmi, ktoré vypracovala Európska únia (a ktoré sú financované z ich daní).

Ak nie sú k dispozícii preklady, občania sú z rozpravvyvlúčení.

Tento dokument [existovalen v angličtine voformáte pdf](#). Z počiatočného súboru smevytvorili odt-súbor, pripravený softvérom Libre Office, pre strojový preklad do iných jazykov. Výsledky sú teraz [k dispozícii vo všetkých úradných jazykoch](#).

Je žiaduce, aby administratíva EÚ prevzala preklad dôležitých dokumentov. „Dôležité dokumenty“ nie sú len zákony a iné právne predpisy, ale aj dôležité informácie potrebné na spoločné prijímanie informovaných rozhodnutí.

Aby sme mohli spoločne diskutovať o našej spoločnej budúcnosti a umožniť spoľahlivé preklady, bolo by medzinárodné esperanto veľmi užitočné pre svoju jednoduchosť, pravidelnosť a presnosť.

Kontaktujte nás:

[Kontakto \(europokune.eu\)](mailto:europokune.eu)

<https://e-d-e.org/-Kontakti-EDE>

Predslov

Európa sa od začiatku tohto storočia obáva spomalenia rastu. Rôzne stratégie na zvýšenie miery rastu prichádzajú a odchádzajú, ale trend zostal nezmenený.

V rôznych ukazovateľoch sa medzi EÚ a USA otvoril veľký rozdiel v HDP, ktorý bol spôsobený najmä výraznejším spomalením rastu produktivity v Európe. Európske domácnosti zaplatili cenu v podobe ušlej životnej úrovne. Reálny disponibilný príjem na obyvateľa vzrástol v USA od roku 2000 takmer dvakrát viac ako v EÚ.

Po väčšinu tohto obdobia sa spomalenie rastu považovalo za nepríjemnosť, ale nie za pohromu. Európskym vývozcom sa podarilo získať podiely na trhu v rýchlejšie rastúcich častiach sveta, najmä v Ázii. Oveľa viac žien vstúpilo na trh práce, čím sa zvýšil ich príspevok k rastu. A po krízach v rokoch 2008 až 2012 nezamestnanosť v celej Európe neustále klesala, čo prispelo k zníženiu nerovnosti a zachovaniu sociálneho zabezpečenia.

EÚ ťažila aj z priaznivého globálneho prostredia. Svetový obchod sa rozvíjal podľa multilaterálnych pravidiel. Bezpečnosť amerického bezpečnostného zastrešenia uvoľnila rozpočty na obranu na iné priority. Vo svete stabilnej geopolitiky sme nemali dôvod obávať sa rastúcej závislosti od krajín, od ktorých sme očakávali, že zostanú našimi priateľmi.

Ale základy, na ktorých sme stávali, sa teraz otriasajú.

Predchádzajúca globálna paradigma sa vytráca. Zdá sa, že éra rýchleho rastu svetového obchodu uplynula, pričom spoločnosti z EÚ čelia väčšej konkurencii zo zahraničia a menšiemu prístupu na zámorské trhy. Európa náhle stratila svojho najdôležitejšieho dodávateľa energie, Rusko. Po celý čas geopolitická stabilita klesá a naša závislosť sa ukázala ako zraniteľná.

Technologické zmeny sa rýchlo zrýchľujú. Európa vo veľkej miere premeškala digitálnu revolúciu pod vedením internetu a zvýšenie produktivity, ktoré priniesla: rozdiel v produktivite medzi EÚ a USA sa v skutočnosti vo veľkej miere vysvetľuje technologickým sektorom. EÚ je slabá, pokiaľ ide o vznikajúce technológie, ktoré budú hnacou silou budúceho rastu. Len štyri z 50 najväčších technologických spoločností na svete sú európske.

Potreba rastu v Európe však rastie.

EÚ vstupuje do prvého obdobia svojej nedávnej histórie, v ktorom rast nebude podporovaný rastúcim počtom obyvateľov. Predpokladá sa, že do roku 2040 sa pracovná sila zníži o takmer 2 milióny pracovníkov ročne. Budeme sa musieť viac opierať o produktivitu, aby sme podporili rast. Ak by si EÚ udržala svoju priemernú mieru rastu produktivity od roku 2015, stačilo by to len na udržanie konštantného HDP do roku 2050 – v čase, keď EÚ čelí sérii nových investičných potrieb, ktoré sa budú musieť financovať prostredníctvom vyššieho rastu.

Na digitalizáciu a dekarbonizáciu hospodárstva a zvýšenie našej obrannej kapacity sa bude musieť podiel investícií v Európe zvýšiť približne o 5 percentuálnych bodov HDP na úrovne naposledy zaznamenané v 60. a 70. rokoch 20. storočia. Je to bezprecedentné: pre porovnanie, dodatočné investície, ktoré poskytol Marshallov plán v rokoch 1948 – 1951, predstavovali približne 1 – 2 % HDP ročne.

Ak sa Európa nebude môcť stať produktívnejšou, budeme nútení vybrať si. Nebudeme schopní stať sa naraz lídrom v oblasti nových technológií, majákom klimatickej zodpovednosti a nezávislým hráčom na svetovej scéne. Nebudeme schopní financovať náš sociálny model. Budeme musieť obmedziť niektoré, ak nie všetky naše ambície.

Je to existenčná výzva.

Základnými hodnotami Európy sú prosperita, rovnosť, sloboda, mier a demokracia v udržateľnom prostredí. EÚ má zabezpečiť, aby Európania mohli vždy využívať tieto základné práva. Ak ich Európa už nebude môcť poskytnúť svojim občanom – alebo bude musieť vymeniť jeden za druhého – stratí svoj dôvod existencie.

Jediným spôsobom, ako splniť túto výzvu, je rásť a stať sa produktívnejšími, pričom sa zachovávajú naše hodnoty rovnosti a sociálneho začlenenia. A jediný spôsob, ako sa stať produktívnejším, je radikálna zmena Európy.

Tri oblasti činnosti na oživenie rastu

V tejto správe sa identifikujú tri hlavné oblasti, v ktorých je potrebné prijať opatrenia na oživenie udržateľného rastu.

V každej oblasti nezačínáme od nuly. EÚ má stále všeobecné silné stránky – ako sú silné systémy vzdelávania a zdravotnej starostlivosti a silné sociálne štáty – a konkrétne silné stránky, na ktorých môže stavať. Spoločne sa nám však nedarí premeniť tieto silné stránky na produktívne a konkurencieschopné odvetvia na globálnej scéne.

Po prvé – a čo je najdôležitejšie – Európa musí výrazne preorientovať svoje spoločné úsilie na preklenutie rozdielov v inováciách v porovnaní s USA a Čínou, najmä v oblasti pokročilých technológií.

Európa uviazla v statickej priemyselnej štruktúre, v ktorej rastie len málo nových spoločností, aby narušili existujúce priemyselné odvetvia alebo vyvinuli nové motory rastu. V skutočnosti neexistuje žiadna spoločnosť z EÚ s trhovou kapitalizáciou nad 100 miliárd EUR, ktorá bola založená od nuly v posledných päťdesiatich rokoch, zatiaľ čo všetkých šesť amerických spoločností s ocenením nad 1 bilión EUR bolo vytvorených v tomto období.

Tento nedostatok dynamiky je samonaplňajúci.

Keďže spoločnosti z EÚ sa špecializujú na vyspelé technológie s obmedzeným potenciálom prelomových objavov, vynakladajú menej prostriedkov na výskum a inovácie (R&I) – o 270 miliárd EUR menej ako ich americké náprotivky v roku 2021. Traja najlepší investori v oblasti R&I v Európe dominujú automobilovým spoločnostiam už dvadsať rokov. Bolo to rovnaké v USA na začiatku 2000s, s autami a farmaceutické vedenie, ale teraz top 3 sú všetky v technike.

Problémom nie je, že Európe chýbajú nápady alebo ambície. Máme veľa talentovaných výskumníkov a podnikateľov, ktorí podávajú patenty. Inovácie sú však v ďalšej fáze zablokované: nedarí sa nám pretaviť inovácie do komercializácie a inovatívnym spoločnostiam, ktoré sa chcú rozšíriť v Európe, bránia v každej fáze nekonzistentné a reštriktívne predpisy.

V dôsledku toho mnohí európski podnikatelia radšej vyhľadávajú financovanie od investorov rizikového kapitálu z USA a rozširujú sa na americkom trhu. V rokoch 2008 až 2021 takmer 30 % „jednorozcov“ založených v Európe – startupov, ktorých hodnota presiahla 1 miliardu USD – premiestnilo svoje sídlo do zahraničia, pričom prevažná väčšina sa presťahovala do USA.

Keďže svet je na pokraji revolúcie v oblasti umelej inteligencie, Európa si nemôže dovoliť zostať uviaznutá v „stredných technológiách a priemyselných odvetviach“ predchádzajúceho storočia. Musíme uvoľniť náš inovačný potenciál. Bude to kľúčové nielen pre vedúce postavenie v oblasti nových technológií, ale aj pre integráciu umelej inteligencie do našich existujúcich odvetví, aby mohli zostať na čele.

Ústrednou časťou tohto programu bude poskytnúť Európanom zručnosti, ktoré potrebujú na to, aby mohli využívať nové technológie, aby sa technológie a sociálne začlenenie spojili. Zatiaľ čo Európa by sa mala snažiť vyrovnáť USA, pokiaľ ide o inovácie, mali by sme sa snažiť prekonať USA tým, že poskytneme príležitosti na vzdelávanie a vzdelávanie dospelých a dobré pracovné miesta pre všetkých počas celého ich života.

Druhou oblasťou činnosti je spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti.

Ak sa ambiciózne ciele Európy v oblasti klímy doplnia koherentným plánom na ich dosiahnutie, dekarbonizácia bude pre Európu príležitosťou. Ak však nebudeme koordinovať naše politiky, existuje riziko, že dekarbonizácia by mohla byť v rozpore s konkurencieschopnosťou a rastom.

Napriek tomu, že ceny energie výrazne klesli zo svojich maxím, spoločnosti z EÚ stále čelia cenám elektrickej energie, ktoré sú 2- až 3-krát vyššie ako v USA. Zaplatené ceny zemného plynu sú 4- až 5-krát vyššie. Tento cenový rozdiel je spôsobený predovšetkým nedostatkom prírodných zdrojov v Európe, ale aj zásadnými problémami nášho spoločného trhu s energiou. Trhové pravidlá bránia priemyselným odvetviám a domácnostiam, aby vo svojich účtoch naplno využívali výhody čistej energie. Vysoké dane a nájomné, ktoré zachytili finanční obchodníci, zvyšujú náklady na energiu pre naše hospodárstvo.

V strednodobom horizonte dekarbonizácia pomôže presunúť výrobu energie na bezpečné, nízkonákladové čisté zdroje energie. Fosílna palivá však budú naďalej zohrávať ústrednú úlohu pri stanovovaní cien energie aspoň do konca tohto desaťročia. Bez plánu preniesť výhody dekarbonizácie na koncových používateľov budú ceny energie naďalej zaťažovať rast.

Globálna snaha o dekarbonizáciu je tiež príležitosťou na rast pre priemysel EÚ. EÚ je svetovým lídrom v oblasti čistých technológií, ako sú veterné turbíny, elektrolyzéry a nízkouhlíkové palivá, a na celom svete sa tu vyvíja viac ako pätina čistých a udržateľných technológií.

Nie je však zaručené, že Európa využije túto príležitosť. Čínska konkurencia sa stáva akútnou v odvetviach, ako sú čisté technológie a elektrické vozidlá, poháňané silnou kombináciou masívnej priemyselnej politiky a dotácií, rýchlych inovácií, kontroly surovín a schopnosti vyrábať na celom kontinente.

EÚ čelí možnému kompromisu. Rastúca závislosť od Číny môže ponúknuť najlacnejšiu a najefektívnejšiu cestu k splneniu našich cieľov v oblasti dekarbonizácie. Štátom podporovaná hospodárska súťaž Číny však predstavuje hrozbu aj pre náš produktívny priemysel čistých technológií a automobilový priemysel.

Dekarbonizácia sa musí uskutočniť v záujme našej planéty. Aby sa však stala aj zdrojom rastu pre Európu, budeme potrebovať spoločný plán zahŕňajúci odvetvia, ktoré vyrábajú energiu, a odvetvia, ktoré umožňujú dekarbonizáciu, ako sú čisté technológie a automobilový priemysel.

Treťou oblasťou, v ktorej je potrebné konať, je zvýšenie bezpečnosti a zníženie závislostí.

Bezpečnosť je predpokladom udržateľného rastu. Rastúce geopolitické riziká môžu zvýšiť neistotu a tmiť investície, zatiaľ čo veľké geopolitické otrasy alebo náhle zastavenie obchodu môžu byť mimoriadne rušivé. So slabnúcou érou geopolitickej stability sa zvyšuje riziko, že rastúca neistota sa stane hrozbou pre rast a slobodu.

Obzvlášť exponovaná je Európa. Spoliehame sa na niekoľko dodávateľov kritických surovín, najmä Číny, aj keď celosvetový dopyt po týchto materiáloch v dôsledku prechodu na čistú energiu exploduje. Sme tiež veľmi závislí od dovozu digitálnych technológií. Pokiaľ ide o výrobu čipov, 75 – 90 % celosvetovej výrobnéj kapacity doštičiek sa nachádza v Ázii.

Tieto závislosti sú často obojsmerné – napríklad Čína sa spolieha na to, že EÚ absorbuje svoju nadmernú priemyselnú kapacitu – ale iné veľké ekonomiky, ako sú USA, sa aktívne snažia oddeliť. Ak EÚ nebude konať, riskujeme, že budeme vystavení nátlaku.

V tomto kontexte budeme potrebovať skutočnú „zahraničnú hospodársku politiku“ EÚ, aby sme si zachovali našu slobodu – tzv. štátnu mašinériu. EÚ bude musieť koordinovať preferenčné obchodné dohody a priame investície s krajinami bohatými na zdroje, vytvárať zásoby vo vybraných kritických oblastiach a vytvárať priemyselné partnerstvá na zabezpečenie dodávateľského reťazca kľúčových technológií. Len spoločne môžeme vytvoriť potrebný trhový pákový efekt na to všetko.

Mier je prvoradým cieľom Európy. Hrozby fyzickej bezpečnosti však narastajú a my sa musíme pripraviť. EÚ je spoločne druhým najväčším poskytovateľom vojenských výdavkov na svete, ale neodráža sa to v sile našej obrannej priemyselnej kapacity.

Obranný priemysel je príliš roztrieštený, čo bráni jeho schopnosti vyrábať vo veľkom rozsahu, a trpí nedostatočnou štandardizáciou a interoperabilitou zariadení, čo oslabuje schopnosť Európy konať ako súdržná mocnosť. Napríklad v Európe sa prevádzkuje dvanásť rôznych typov bojových tankov, zatiaľ čo USA vyrábajú len jeden.

Čo stojí v ceste?

V mnohých z týchto oblastí už členské štáty konajú individuálne a priemyselné politiky sú na vzostupe. Je však zrejmé, že Európa nedosahuje to, čo by sme mohli dosiahnuť, ak by sme konali ako spoločenstvo. V ceste nám stoja tri prekážky.

Po prvé, Európe chýba zameranie. Sformulujeme spoločné ciele, ale nepodporujeme ich stanovením jasných priorít alebo nadviazaním na spoločné politické opatrenia.

Tvrdíme napríklad, že podporujeme inovácie, ale naďalej zvyšujeme regulačné zaťaženie európskych spoločností, ktoré sú obzvlášť nákladné pre MSP a sebapoškodzujúce pre podniky v digitálnom sektore. Viac ako polovica MSP v Európe považuje regulačné prekážky a administratívnu záťaž za svoju najväčšiu výzvu.

Po desaťročia sme takisto nechali náš jednotný trh roztrieštený, čo má kaskádový účinok na našu konkurencieschopnosť. Poháňa rýchlorastúce spoločnosti v zámorí, čím znižuje počet projektov, ktoré sa majú financovať, a bráni rozvoju európskych kapitálových trhov. A bez projektov s vysokým rastom, do ktorých by sa investovalo, a bez kapitálových trhov, ktoré by ich financovali, Európania strácajú príležitosti stať sa bohatšími. Hoci domácnosti v EÚ ušetria viac ako ich americké náprotivky, ich bohatstvo sa od roku 2009 zvýšilo len o tretinu.

Po druhé, Európa plytvá svojimi spoločnými zdrojmi. Máme veľkú kolektívnu kúpnu silu, ale rozriedime ju na viacero rôznych vnútroštátnych nástrojov a nástrojov EÚ.

Napríklad stále nespájame sily v obrannom priemysle, aby sme pomohli našim spoločnostiam integrovať sa a dosiahnuť rozsah. Európske spoločné obstarávanie predstavovalo v roku 2022 menej ako pätinu výdavkov na obstarávanie obranného vybavenia. Neuprednostňujeme ani konkurencieschopné európske spoločnosti pôsobiace v oblasti obrany. Od polovice roka 2022 do polovice roka 2023 smerovalo 78 % celkových výdavkov na obstarávanie dodávateľom z krajín mimo EÚ, z ktorých 63 % smerovalo do USA.

Podobne nespolicujeme dostatočne na inováciách, hoci verejné investície do prelomových technológií si vyžadujú veľké kapitálové rezervy a účinky presahovania pre všetkých sú značné. Verejný sektor v EÚ vynakladá približne toľko na výskum a vývoj, ako USA ako podiel na HDP, ale len jedna desatina týchto výdavkov sa uskutočňuje na úrovni EÚ.

Po tretie, Európa nekoordinuje svoju činnosť tam, kde je to dôležité.

V dnešných priemyselných stratégiách – ako vidno v USA a Číne – sa kombinujú viaceré politiky, od fiškálnych politík na podporu domácej výroby cez obchodné politiky na sankcionovanie protisúťažného správania až po zahraničné hospodárske politiky na zabezpečenie dodávateľských reťazcov.

V kontexte EÚ si takéto prepojenie politík vyžaduje vysoký stupeň koordinácie medzi úsilím na vnútroštátnej úrovni a na úrovni EÚ. Vzhľadom na pomalý a rozčlenený proces tvorby politík je však EÚ menej schopná poskytnúť takúto reakciu.

Rozhodovacie pravidlá Európy sa podstatne nezmenili, keďže EÚ sa rozšírila a globálne prostredie, ktorému čelíme, sa stalo nepriateľskejším a zložitejším. Rozhodnutia sa zvyčajne robia po vydaní s viacerými hráčmi vetovania.

Výsledkom je legislatívny proces s priemerným časom 19 mesiacov na schválenie nových právnych predpisov, od návrhu Komisie až po podpísanie prijatého aktu, a to ešte predtým, ako sa nové právne predpisy začnú vykonávať vo všetkých členských štátoch.

Cieľom tejto správy je stanoviť novú priemyselnú stratégiu pre Európu na prekonanie týchto prekážok.

Identifikujeme základné príčiny oslabenia pozície EÚ v kľúčových strategických odvetviach a predkladáme súbor návrhov na obnovenie konkurenčnej sily EÚ. Pre každé odvetvie, ktoré analyzujeme, identifikujeme prioritné návrhy v krátkodobom a strednodobom horizonte. Inými slovami, tieto návrhy nemajú byť ašpiráciami: väčšina z nich je navrhnutá tak, aby sa realizovala rýchlo a mala hmatateľný vplyv na vyhliadky EÚ.

V mnohých oblastiach môže EÚ dosiahnuť veľa tým, že podnikne veľký počet menších krokov, ale koordinovaným spôsobom, ktorý zosúladí všetky politiky stojace za spoločným cieľom. V iných oblastiach je potrebný malý počet väčších krokov – delegovanie úloh na úroveň EÚ, ktoré možno vykonávať len tam. V ďalších oblastiach by EÚ mala ustúpiť, prísnejšie uplatňovať zásadu subsidiarity a znížiť regulačné zaťaženie, ktoré predstavuje pre spoločnosti EÚ.

Kľúčovou otázkou, ktorá vyvstáva, je, ako by EÚ mala financovať obrovské investičné potreby, ktoré so sebou prinesie transformácia hospodárstva. V tejto správe uvádzame simulácie na riešenie tejto otázky. Pre EÚ možno vyvodit' dva kľúčové závery.

Po prvé, zatiaľ čo Európa musí pokročiť vo svojej únii kapitálových trhov, súkromný sektor nebude schopný znášať najväčší podiel finančných investícií bez podpory verejného sektora. Po druhé, čím je EÚ ochotnejšia reformovať sa s cieľom zvýšiť produktivitu, tým viac fiškálneho priestoru sa zväčší a tým ľahšie bude pre verejný sektor poskytovať túto podporu.

Toto spojenie podčiarkuje, prečo je zvyšovanie produktivity zásadné. Má to vplyv aj na vydávanie spoločných bezpečných aktív. Na maximalizáciu produktivity bude potrebné určité spoločné financovanie investícií do kľúčových európskych verejných statkov, ako sú prelomové inovácie.

Zároveň sa v tejto správe uvádzajú ďalšie verejné statky, ako je obstarávanie v oblasti obrany alebo cezhraničné siete, ktoré budú bez spoločného konania nedostatočne zásobované. Ak budú splnené politické a inštitucionálne podmienky, tieto projekty si budú vyžadovať aj spoločné financovanie.

Táto správa vychádza v ťažkých časoch pre náš kontinent.

Mali by sme sa vzdať ilúzie, že iba otáľanie môže zachovať konsenzus. V skutočnosti prokrastinácia spôsobila len pomalší rast a určite nedosiahla žiadny konsenzus. Dosiahli sme bod, v ktorom budeme musieť bez konania buď ohroziť naše blaho, naše životné prostredie alebo našu slobodu.

Aby bola stratégia načrtnutá v tejto správe úspešná, musíme začať spoločným posúdením situácie, cieľov, ktoré chceme uprednostniť, rizík, ktorým sa chceme vyhnúť, a kompromisov, ktoré sme pripravení urobiť.

Musíme zabezpečiť, aby naše demokraticky zvolené inštitúcie boli stredobodom týchto diskusií. Reformy môžu byť skutočne ambiciózne a udržateľné len vtedy, ak budú mať demokratickú podporu.

A musíme zaujať nový postoj k spolupráci: pri odstraňovaní prekážok, harmonizácii pravidiel a právnych predpisov a koordinácii politík. Existujú rôzne konštelácie, v ktorých môžeme napredovať. Ale to, čo nemôžeme urobiť, je, že sa vôbec nepohneme vpred.

Naša dôvera, že sa nám podarí napredovať, by mala byť silná. Nikdy v minulosti sa rozsah našich krajín nezdal taký malý a nedostatočný v porovnaní s rozsahom výziev. A je to už dávno, čo sebazáchrana bola takým spoločným záujmom. Dôvody jednotnej reakcie neboli nikdy také presvedčivé – a v našej jednote nájdeme silu na reformu.

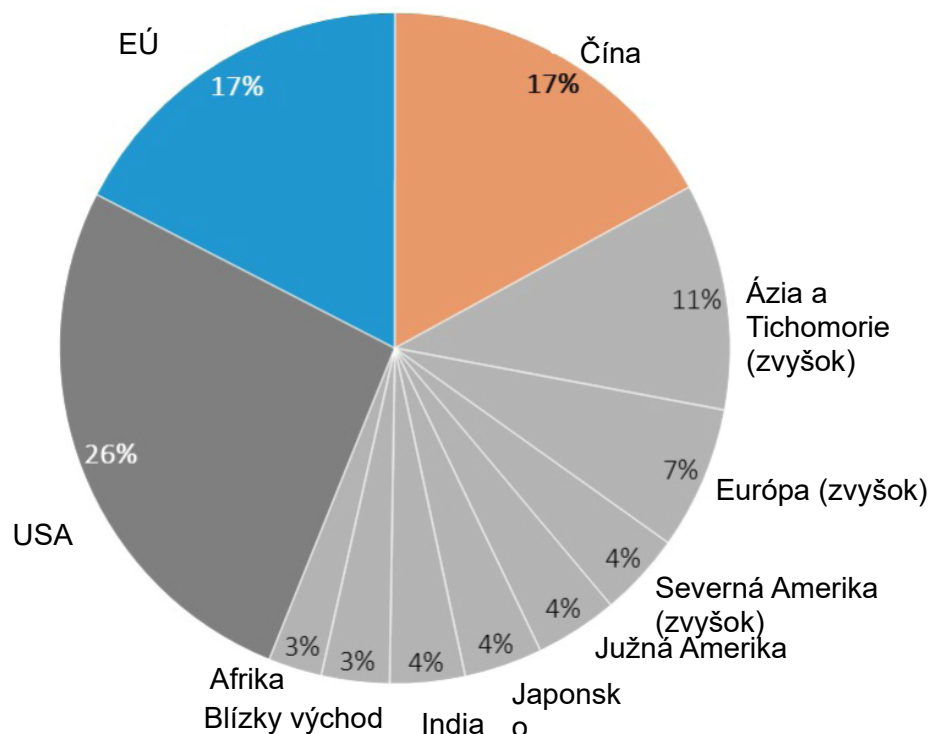

Obsah

Predslov.....	1
Tri oblasti činnosti na oživenie rastu.....	2
Čo stojí v ceste?.....	4
1. Výhodiskový bod: nové prostredie pre Európu.....	7
Tri transformácie pred Európou.....	11
Smerom k európskej reakcii.....	15
Zachovanie sociálneho začlenenia.....	17
2. Preklenutie inovačnej priepasti.....	21
Výzva pre produktivitu Európe.....	21
Kľúčové prekážky inovácie v Európe.....	28
Program na riešenie deficitu inovácií.....	34
Odstránenie nedostatkov v zručnostiach.....	37
3. Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti.....	41
Hlavná príčina vysokých cien energií.....	45
Hrozba pre európske odvetvie čistých technológií.....	50
Výzvy asymetrickej dekarbonizácie.....	52
Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti.....	55
4. Zvyšovanie bezpečnosti a znižovanie závislostí.....	59
Znižovanie externých zraniteľností.....	61
Posilnenie priemyselnej kapacity v oblasti obrany a vesmíru.....	64
5. Financovanie investícií.....	69
6. Posilnenie správy vecí verejných.....	73
Poznámky.....	76

1. Výhodiskový bod: nové prostredie pre Európu

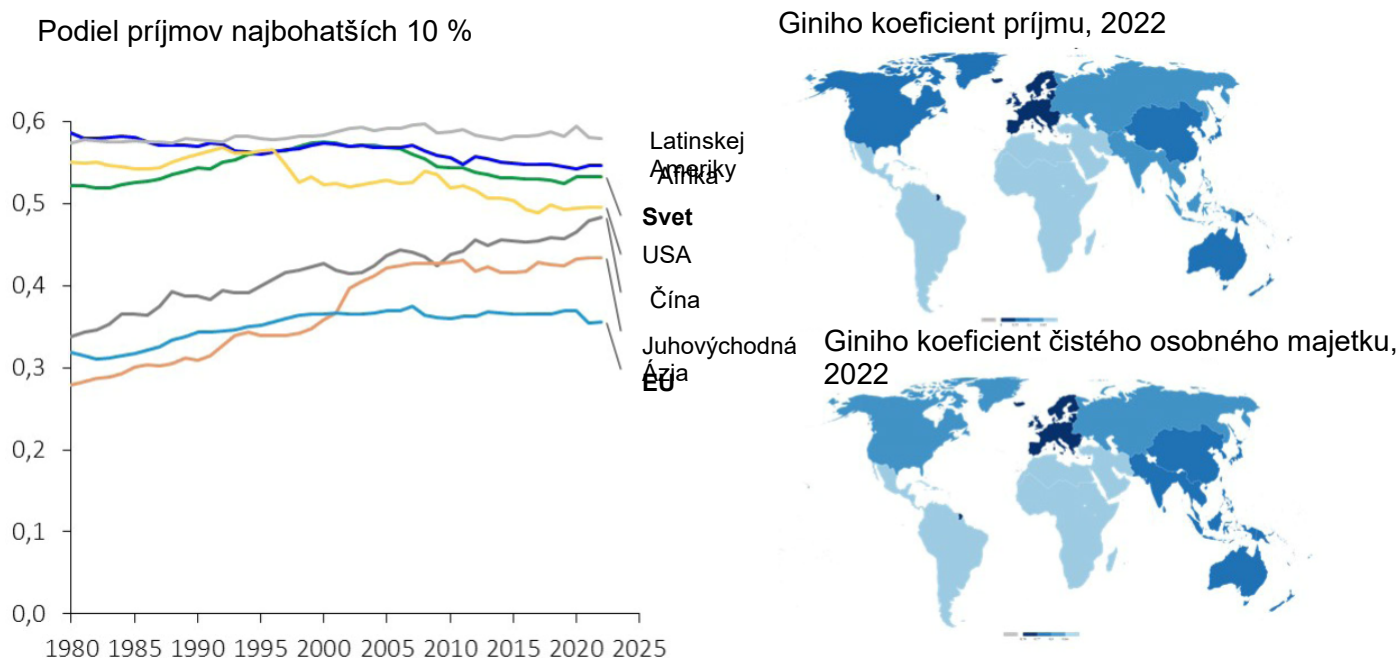
Európa má základy na to, aby bola vysoko konkurencieschopnou ekonomikou. Európsky model spája otvorené hospodárstvo, vysoký stupeň hospodárskej súťaže na trhu a silný právny rámec a aktívne politiky na boj proti chudobe a prerozdelenie bohatstva. Tento model umožnil EÚ spojiť vysokú úroveň hospodárskej integrácie a ľudského rozvoja s nízkou úrovňou nerovnosti. Európa vybudovala jednotný trh so 440 miliónmi spotrebiteľov a 23 miliónmi spoločnosťami, ktorý predstavuje približne 17 % celosvetového HDP [pozri ilustráciu 1], pričom podľa niektorých opatrení dosiahla mieru nerovnosti príjmov, ktorá je približne o 10 percentuálnych bodov nižšia ako v Spojených štátoch (USA) a Číne [pozri ilustráciu 2]. Prístup EÚ zároveň priniesol vynikajúce výsledky, pokiaľ ide o správu vecí verejných, zdravie, vzdelávanie a ochranu životného prostredia. Z desiatich krajín s najvyšším hodnotením uplatňovania zásad právneho štátu na svete je osem členských štátov EÚ.ⁱ Pokiaľ ide o strednú dĺžku života pri narodení a nízku dočasnú úmrtnosť, Európa je na čele rebríčkaⁱⁱ U+S a Číny. Európske systémy vzdelávania a odbornej prípravy dosahujú vysokú úroveň dosiahnutého vzdelania, pričom tretina dospelých má ukončené vysokoškolské vzdelanie.ⁱⁱⁱ EÚ je tiež svetovým lídrom v oblasti noriem udržateľnosti a environmentálnych noriem a pokroku smerom k obehovému hospodárstvu, pričom sa opiera o najambicióznejšie globálne ciele v oblasti dekarbonizácie, a môže využívať najväčšiu výhradnú hospodársku zónu na svete, ktorá pokrýva 17 miliónov kilometrov štvorcových, čo je štvornásobok pevniny EÚ.¹

Zdroj: MMF, 2024

Obrázok 1: Podiel svetového HDP v bežných cenách, 2023

1 Výhradné hospodárske zóny (VHZ) sú morské zóny stanovené v Dohovore Organizácie Spojených národov o morskom práve, ktoré sa rozprestierajú do vzdialenosti 200 námorných míľ od pobrežia krajiny, v rámci ktorej má štát právo na prieskum a využívanie morských zdrojov. Využitie tohto rozsiahleho námorného priestoru prispieva ku konkurencieschopnosti, bezpečnosti a udržateľnosti.

Zdroj: Svetová databáza nerovností (WID), 2024

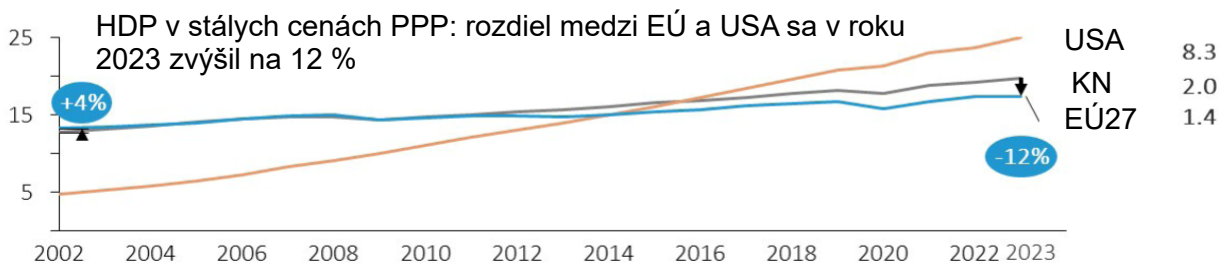
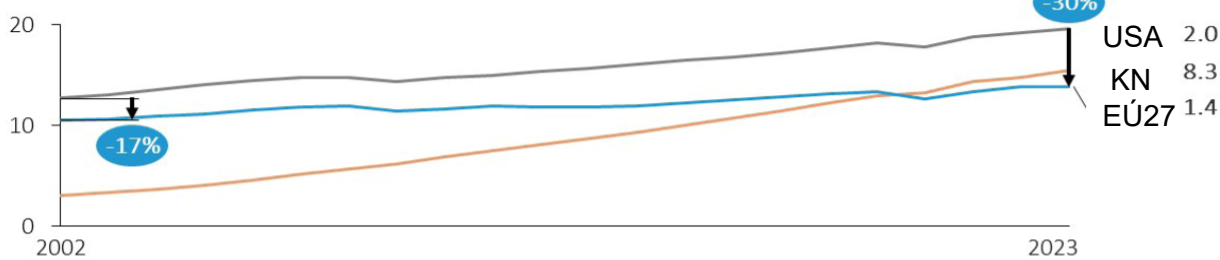
Obrázok 2: **Príjmová a mzdová nerovnosť** v regiónoch sveta

Rast v EÚ sa však spomaľuje v dôsledku oslabenia rastu produktivity, čo spochybňuje schopnosť Európy splniť svoje ambície. EÚ si stanovila celý rad ambícií, ako je dosiahnutie vysokej úrovne sociálneho začlenenia, dosiahnutie uhlíkovej neutrality a zvýšenie geopolitického významu, ktoré závisia od zachovania solídnych mier hospodárskeho rastu. Hospodársky rast EÚ je však v posledných dvoch desaťročiach trvalo pomalší ako v USA, zatiaľ čo Čína ho rýchlo dobieha. Rozdiel medzi EÚ a USA v úrovni HDP v cenách roku 2015² sa postupne zväčšoval z o niečo viac ako 15 % v roku 2002 na 30 % v roku 2023, zatiaľ čo na základe parity kúpnej sily (PKS) sa objavil rozdiel 12 % [pozri obrázok 3]. Rozdiel sa zväčšil menej na základe počtu obyvateľov, keďže USA zaznamenali rýchlejší populačný rast, ale stále je významný: z hľadiska PPP vzrástla z 31 % v roku 2002 na 34 % v súčasnosti. Hlavnou hnacou silou tohto rozdielného vývoja bola produktivita. Približne 70 % rozdielu v HDP na obyvateľa v porovnaní s USA v PKS sa vysvetľuje nižšou produktivitou v EÚ [pozri ilustráciu 4]. Pomalší rast produktivity sa zase spája s pomalším rastom príjmov a slabším domácim dopytom v Európe: reálny disponibilný príjem na obyvateľa vzrástol v USA od roku 2000 takmer dvakrát viac ako v EÚ.

2 Hodnota rozdielu v HDP v ktoromkoľvek danom roku je len orientačná. Nemalo by sa to považovať za presný odhad, keďže cenové deflátoary a úpravy kúpnej sily sú nedokonalé. Pri porovnávaní vývoja HDP v jednotlivých krajinách má cenový deflátor a výmenný kurz významný vplyv na výsledky. V závislosti od cieľa porovnania môže byť relevantnejší jeden alebo druhý ukazovateľ. HDP v bežných cenách ponúka pohľad na trhovú hodnotu, HDP v stálych cenách na rast objemu, zatiaľ čo úprava kúpnej sily umožňuje porovnanie z pohľadu spotrebiteľa.

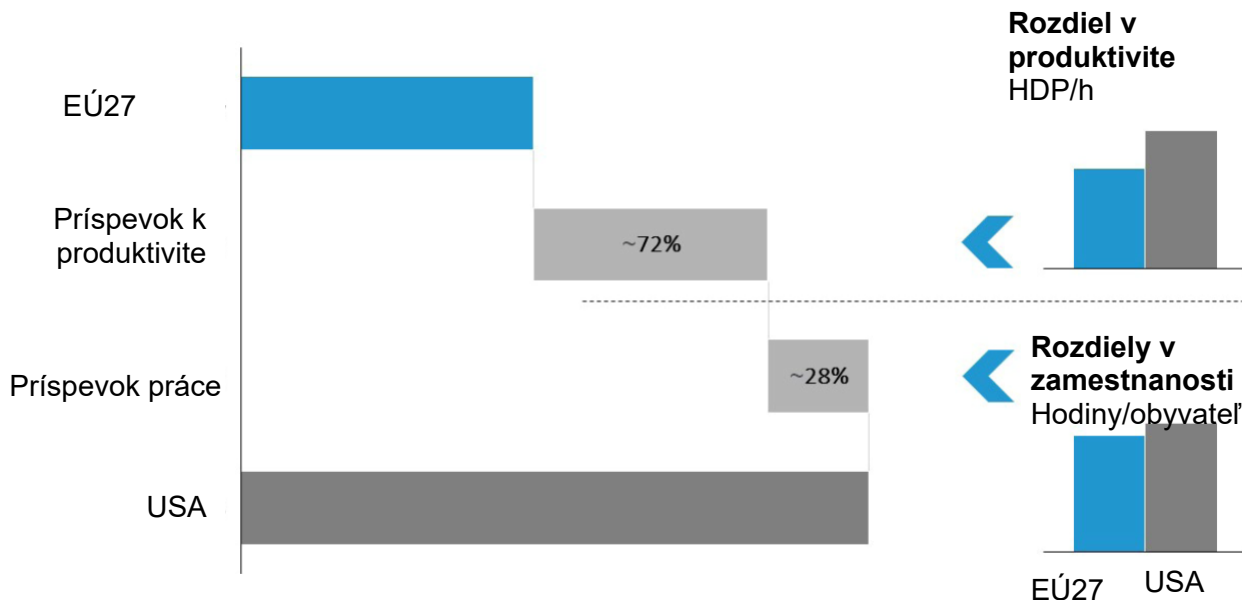
Miera rastu

HDP v stálych cenách: rozdiel medzi EÚ a USA sa zväčšil zo 17 % v roku 2002 na 30 % v roku 2023

Zdroj: OECD, 2024.

Obrázok 3: Referenčné úrovne vývoja HDP v roku 2015, v biliónoch EUR

Zdroj: AMECO, 2024.

Obrázok 4: Rozdiel HDP na obyvateľa HDP na obyvateľa, 2023, konštantné ceny PKS (v EUR)

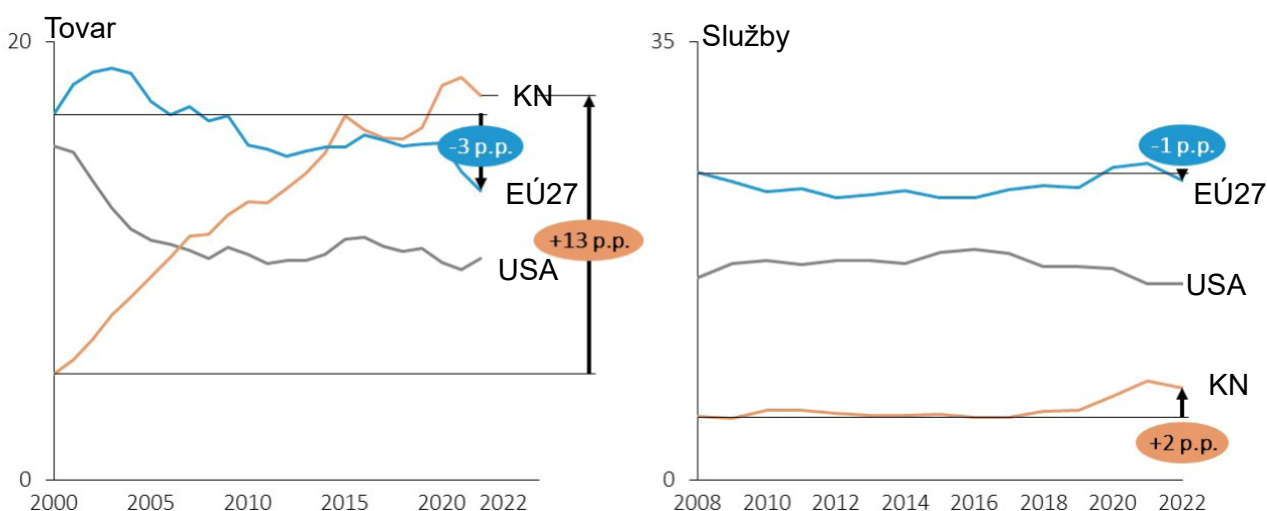
Zároveň sa vytrácajú tri vonkajšie podmienky – v oblasti obchodu, energetiky a obrany – ktoré podporovali rast v Európe po skončení studenej vojny. Po prvé, aj keď sa domáci rast spomalil, EÚ mala značný prospech z rastúceho svetového obchodu podľa multilaterálnych pravidiel. V rokoch 2000 až 2019 sa podiel medzinárodného obchodu na HDP v EÚ zvýšil z 30 % na 43 %, zatiaľ čo v USA sa zvýšil z 25 % na 26 %. Otvorenosť obchodu zabezpečila, že Európa mohla voľne dovážať tovar a služby, ktoré jej chýbali, od surovín až po vyspelé technológie, a vyvážať priemyselný tovar, na ktorý sa špecializovala, najmä na rastúce trhy Ázie. Mnohostranný obchodný poriadok je však v súčasnosti v hlbokej kríze a zdá sa, že éra rýchleho rastu svetového obchodu prešla: MMF predpokladá, že svetový obchod bude v strednodobom horizonte rásť na úrovni 3,2 %, čo je výrazne pod ročným priemerom 4,9 % v období rokov 2000 – 2019.^{iv} Po druhé, po normalizácii vzťahov s Ruskom bola Európa schopná uspokojiť svoj dopyt po dovážanej energii obstaraním dostatočného množstva

potrubného plynu, ktorý v roku 2021 predstavoval približne 45 % dovozu zemného plynu do EÚ. Tento zdroj relatívne lacnej energie však teraz zmizol s obrovskými nákladmi pre Európu. EÚ stratila viac ako rok rastu HDP, pričom musela presmerovať obrovské fiškálne zdroje na energetické dotácie a vybudovať novú infraštruktúru na dovoz skvapalneného zemného plynu. Po tretie, éra geopolitickej stability počas hegemonie USA umožnila EÚ do veľkej miery oddeliť hospodársku politiku od bezpečnostných aspektov, ako aj využiť „mierovú dividendu“ z nižších výdavkov na obranu na podporu svojich domácich cieľov. Geopolitické prostredie sa však v súčasnosti mení v dôsledku neodôvodnenej agresie Ruska voči Ukrajine, zhoršujúcich sa vzťahov medzi USA a Čínou a rastúcej nestability v Afrike, ktorá je zdrojom mnohých komodít kritických pre svetové hospodárstvo.

Zvyšovanie konkurencieschopnosti EÚ je potrebné na oživenie produktivity a udržanie rastu v tomto meniacom sa svete. Hlavným cieľom programu konkurencieschopnosti by malo byť zvýšenie rastu produktivity, ktorý je najdôležitejšou hnacou silou dlhodobého rastu a vedie k zvyšovaniu životnej úrovne v priebehu času. Podpora konkurencieschopnosti by sa nemala vnímať v úzkom zmysle hry s nulovým súčtom zameranej na dobývanie podielov na svetovom trhu a zvyšovanie obchodných prebytkov. Nemalo by to viesť ani k politikám ochrany „národných šampiónov“, ktoré môžu potlačiť hospodársku súťaž a inovácie, alebo k využívaniu represie miezd na zníženie relatívnych nákladov. Konkurencieschopnosť je v súčasnosti menej o relatívnych nákladoch na pracovnú silu a viac o vedomostiach a zručnostiach obsiahnutých v pracovnej sile. Okrem tohto všeobecného cieľa môže byť zameranie sa na odvetvovú alebo priemyselnú konkurencieschopnosť obzvlášť užitočné v situáciách, keď sú inak produktívne spoločnosti znevýhodnené nerovnakými globálnymi podmienkami, či už ide o asymetrie v regulácii alebo veľké dotácie v zahraničí. V takýchto scenároch môže byť na pokračovanie rastu produktivity potrebné vytvoriť rovnaké podmienky. A napokon, moderná agenda konkurencieschopnosti musí zahŕňať aj bezpečnosť. Bezpečnosť je predpokladom udržateľného rastu, keďže rastúce geopolitické riziká môžu zvýšiť neistotu a tlmiť investície, zatiaľ čo veľké geopolitické otrasy alebo náhle zastavenie obchodu môžu byť mimoriadne rušivé.

Tri transformácie pred Európou

Európa v súčasnosti čelí trom veľkým zmenám, z ktorých prvou je potreba urýchliť inovácie a nájsť nové motory rastu. Konkurencieschopnosť EÚ je v súčasnosti vytláčaná z dvoch strán. Na jednej strane spoločnosti z EÚ čelia slabšiemu zahraničnému dopytu – najmä z Číny – a rastúcemu konkurenčnému tlaku zo strany čínskych spoločností. ECB konštatuje, že podiel sektorov, v ktorých Čína priamo konkuruje vývozcom eurozóny,³ je v súčasnosti takmer 40 %, čo predstavuje nárast z 25 % v roku 2002⁴. Podiel EÚ na svetovom obchode klesá, pričom od vypuknutia pandémie došlo k výraznému poklesu⁴ [pozri ilustráciu 5]. Na druhej strane pozícia Európy v oblasti vyspelých technológií, ktoré budú hnacou silou budúceho rastu, klesá. Len štyri z 50 najväčších technologických spoločností na svete sú európske a globálna pozícia EÚ v oblasti technológií sa zhoršuje: od roku 2013 do roku 2023 jej podiel na celosvetových príjmoch z technológií klesol z 22 % na 18 %, zatiaľ čo podiel USA vzrástol z 30 % na 38 %. Európa naliehavo potrebuje zrýchliť tempo inovácií, aby si udržala vedúce postavenie vo výrobe a aby vyvinula nové prelomové technológie. Rýchlejšie inovácie zase pomôžu zvýšiť rast produktivity EÚ, čo povedie k silnejšiemu rastu príjmov domácností a silnejšiemu domácejmu dopytu. Európa má stále príležitosť zmeniť smer. V čase, keď je svet na pokraji ďalšej digitálnej revolúcie vyvolanej šírením umelej inteligencie, sa Európe otvoril priestor na nápravu jej nedostatkov v oblasti inovácií a produktivity a na obnovenie jej výrobného potenciálu.

Poznámka: Údaje sa týkajú obchodu s tovarom (lhs) a obchodu so službami (rhs) s výnimkou obchodu v rámci EÚ. Celosvetový súčet predstavuje čistú hodnotu obchodu v rámci EÚ.

Zdroj: Európska komisia (JRC). Na základe WTO.

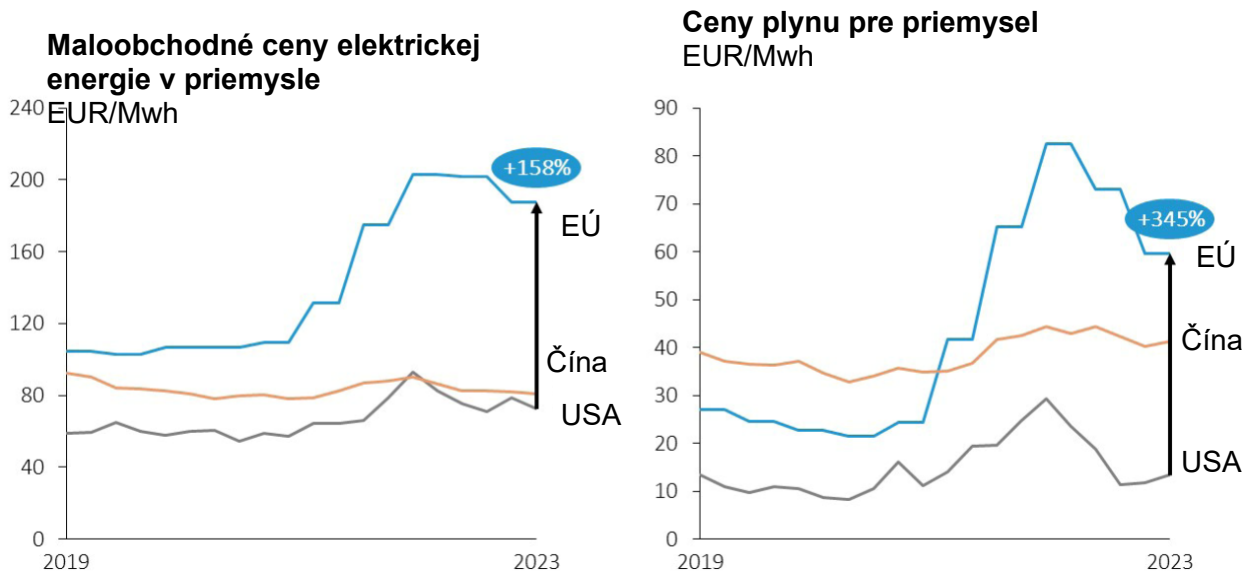
Obrázok 5: Podiel na svetovom obchode s tovarom a službami % svetového obchodu okrem obchodu v rámci EÚ

Po druhé, Európa musí znížiť vysoké ceny energie a zároveň pokračovať v dekarbonizácii a prechode na obehové hospodárstvo. Energetická situácia sa nezvratne zmenila po ruskej invázii na Ukrajinu a následnej strate potrubného zemného plynu. Zatiaľ čo ceny energie výrazne klesli zo svojich maxím, spoločnosti v EÚ stále čelia cenám elektriny, ktoré sú 2- až 3-krát vyššie ako v USA, a zaplatené ceny zemného plynu sú 4- až 5-krát vyššie [pozri ilustráciu 6]. Dekarbonizácia by mohla byť pre Európu príležitosťou prevziať vedúcu úlohu v oblasti nových čistých technológií a riešení obehovosti, ako aj presunúť výrobu energie na bezpečné, nízkonákladové čisté zdroje energie, na ktoré má EÚ štedré prírodné prostriedky. To, či sa Európa dokáže chopiť tejto príležitosti, však bude závisieť od toho, či budú všetky politiky v súlade s cieľmi EÚ v oblasti dekarbonizácie. Energetická transformácia bude postupná a fosilné palivá budú naďalej zohrávať ústrednú úlohu pri stanovovaní cien energie po zvyšok tohto desaťročia, čo ohrozuje pokračujúcu volatilitu cien pre koncových používateľov. Priemyselné odvetvia EÚ, ktoré intenzívne využívajú energiu, čelia pri plnení cieľov v oblasti dekarbonizácie vyšším investičným nákladom ako ich konkurenti. Čínska hospodárska súťaž je zároveň čoraz naliehavejšia v kľúčových odvetviach, ktoré budú stimulovať dekarbonizáciu, ako sú čisté technológie a

3 Na základe analýzy odhalenej komparatívnej výhody.

4 Podniky EÚ takisto zaznamenali stratu konkurencieschopnosti v dôsledku zvýšených vstupných nákladov, ktoré ešte zhoršili zvýšené ceny energie v Európe v porovnaní s inými regiónmi.

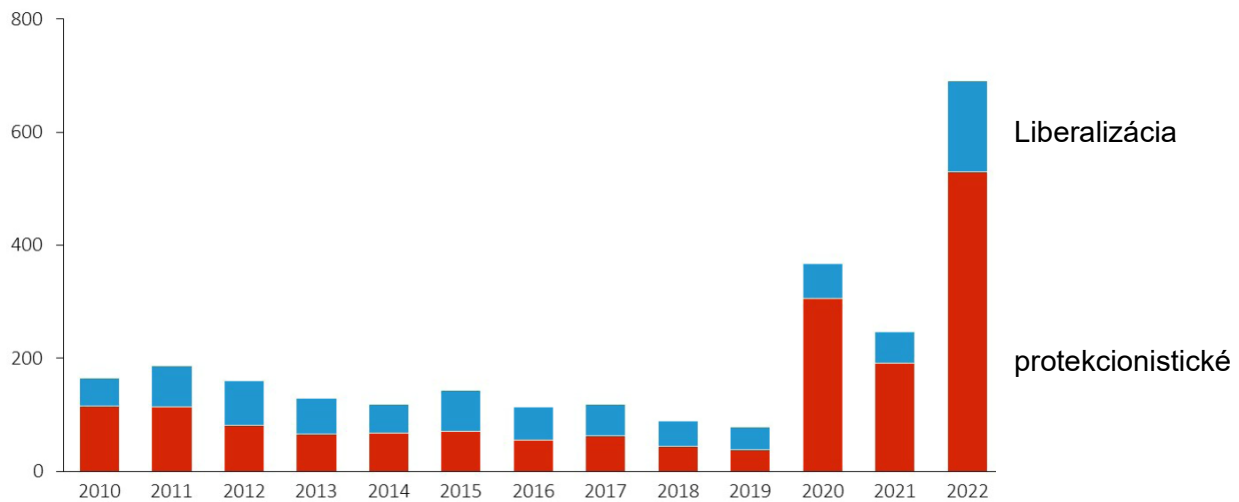
elektrické vozidlá, a to vďaka silnej kombinácii rozsiahlej priemyselnej politiky, rýchlych inovácií, kontroly surovín a schopnosti vyrábať na celom kontinente. Na to, aby EÚ uspela, bude preto musieť vypracovať ucelenú stratégiu pre všetky aspekty dekarbonizácie, od energetiky až po priemysel.

Zdroj: Európska komisia, 2024. Na základe údajov Eurostatu (EÚ), EIA (USA) a CEIC (Čína), 2024.

Obrázok 6: Rozdiel v cenách plynu a maloobchodných cenách pre priemysel

Po tretie, Európa musí reagovať na svet menej stabilnej geopolitiky, v ktorom sa závislosť stáva zraniteľnou a v záujme svojej bezpečnosti sa už nemôže spoliehať na iných. Desaťročia globalizácie priniesli vysokú úroveň „strategickej vzájomnej závislosti“ medzi veľkými ekonomikami, čím sa zvýšili náklady na akékoľvek rýchle odlúčenie.^{vi} Napríklad zatiaľ čo EÚ je vo veľkej miere závislá od Číny, pokiaľ ide o kritické nerastné suroviny, Čína je závislá od EÚ, pokiaľ ide o absorbovanie nadmernej priemyselnej kapacity. Táto globálna rovnováha sa však mení: všetky veľké ekonomiky sa aktívne snažia znížiť svoju závislosť a zvýšiť svoj priestor pre nezávislé opatrenia. USA investujú do domácej kapacity na výrobu polovodičov a čistých technológií, pričom sa snažia presmerovať kritické dodávateľské reťazce prostredníctvom svojich spojencov. Čína sa usiluje o technologickú sebestačnosť a vertikálnu integráciu dodávateľského reťazca, od ťažby surovín po spracovanie a od výroby po prepravu. Hoci zatiaľ existuje len málo dôkazov o tom, že tieto opatrenia vedú k deglobalizácii^{vii}, intervencie v oblasti obchodnej politiky sú na vzostupe [pozri ilustráciu 7]. Vzhľadom na vysokú otvorenosť obchodu je Európa obzvlášť vystavená riziku, ak by sa tieto trendy zrýchlili. EÚ musí reagovať aj na radikálne zmenené bezpečnostné prostredie na svojich hraniciach. Celkové výdavky EÚ na obranu v súčasnosti predstavujú jednu tretinu úrovne USA a európsky obranný priemysel trpí desaťročiami nedostatočných investícií a vyčerpaných zásob. Na dosiahnutie skutočnej strategickej nezávislosti a zvýšenie svojho globálneho geopolitického vplyvu potrebuje Európa plán na riadenie týchto závislostí a posilnenie investícií do obrany.

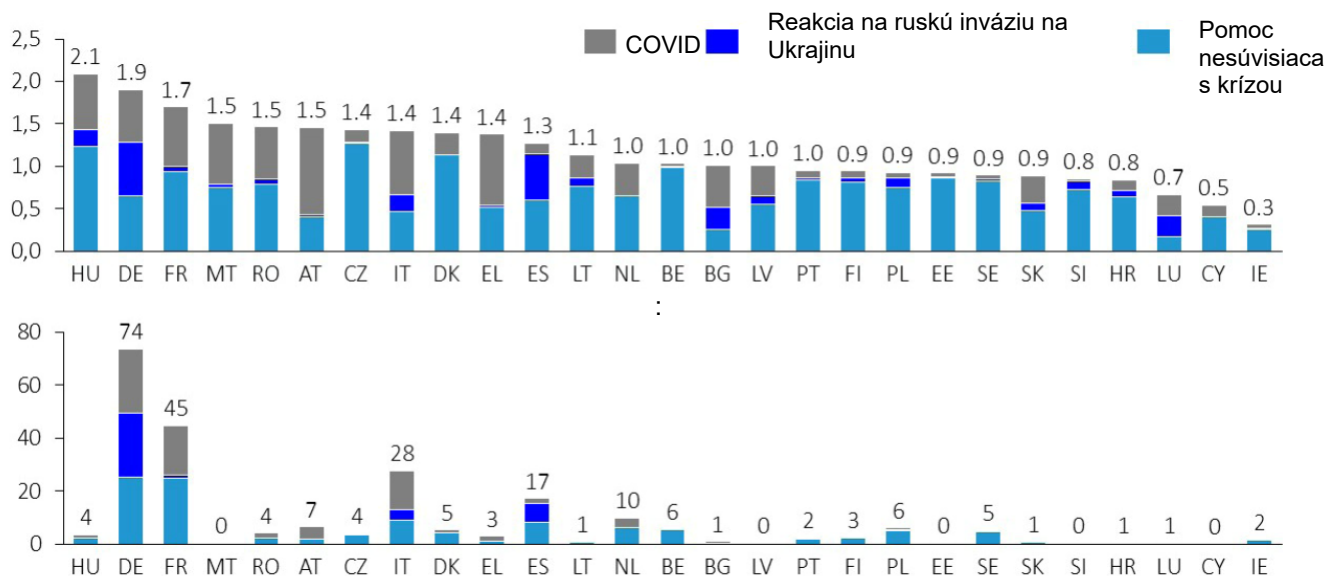

Poznámka: Opatrenia zahŕňajú clá, opatrenia súvisiace s vývozom, subvencie, podmienené opatrenia na ochranu obchodu a investičné opatrenia súvisiace s obchodom.

Zdroj: Global Trade Alert (Výstraha o globálnom obchode), 2024.

Obrázok 7: **Intervencie obchodnej politiky**

Krajiny EÚ už reagujú na toto nové prostredie asertívnejšími politikami, ale robia to roztriešteným spôsobom, ktorý oslabuje kolektívnu účinnosť. Využívanie intervencií priemyselnej politiky je vo vyspelých ekonomikách na vzostupe^{viii}. Účinnosť týchto politík v Európe však brzdia tri hlavné problémy s koordináciou. Po prvé, chýba koordinácia medzi členskými štátmi. Nekoordinované vnútroštátne politiky často vedú k značnej duplicite, nekompatibilným normám a nezohľadneniu externalít. Jednou z mimoriadne škodlivých externalít v kontexte EÚ je jej nepriaznivý vplyv na jednotný trh, keď najväčšie krajiny s najväčším fiškálnym priestorom môžu poskytnúť oveľa veľkorysejšiu podporu ako iné krajiny [pozri ilustráciu 8]. Po druhé, chýba koordinácia medzi finančnými nástrojmi. Zatiaľ čo EÚ spoločne vynakladá veľkú sumu na svoje priemyselné ciele, finančné nástroje sú rozdelené podľa vnútroštátnych línií a medzi členské štáty a EÚ. Táto fragmentácia bráni rozsahu a vytváraniu veľkých kapitálových fondov, najmä na investície do prelomových inovácií. Takisto bráni inováciám tým, že vytvára zbytočnú zložitú a byrokraciu pre súkromný sektor. Po tretie, chýba koordinácia medzi jednotlivými politikami. Priemyselné politiky v súčasnosti – ako vidno v USA a Číne – zahŕňajú stratégie viacerých politík, v ktorých sa kombinujú fiškálne politiky s cieľom stimulovať domácu výrobu, obchodné politiky s cieľom penalizovať správanie narúšajúce hospodársku súťaž v zahraničí a zahraničné hospodárske politiky na zabezpečenie dodávateľských reťazcov. V kontexte EÚ si takéto prepojenie politík vyžaduje vysoký stupeň koordinácie medzi vnútroštátnymi politikami a politikami EÚ. Vzhľadom na zložitú štruktúru riadenia a pomalý a rozčlenený proces tvorby politík je však EÚ menej schopná takúto reakciu vytvoriť.

Zdroj: Európska komisia, 2024

Obrázok 8: Celkové výdavky na štátnu pomoc podľa členských štátov za rok 2022 ako % HDP (hore) a mld. EUR (dole) Rozdelenie na COVID-19, štátnu pomoc v reakcii na ruskú inváziu na Ukrajinu a iné opatrenia štátnej pomoci

Smerom k európskej reakcii

CIELE

Na zvládnutie týchto transformácií sa v správe navrhuje nová priemyselná stratégia pre Európu. Tri hlavné oblasti činnosti načrtnuté v správe zodpovedajú trom hlavným zmenám, s ktorými musí Európa bojovať. Po prvé, Európa musí napraviť svoj spomaľujúci rast produktivity odstránením rozdielov v inováciách. Tento cieľ bude zahŕňať výrazné urýchlenie technologických a vedeckých inovácií, zlepšenie prechodu od inovácií ku komercializácii, odstránenie prekážok, ktoré bránia inovačným spoločnostiam v raste a získavaní finančných prostriedkov, a vynaloženie spoločného úsilia na odstránenie medzier v zručnostiach. Po druhé, na zníženie cien energie a využitie priemyselných príležitostí dekarbonizácie potrebuje Európa spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti. Tento plán bude musieť zabezpečiť, aby ambiciózný dopyt Európy po dekarbonizácii zodpovedal vedúcemu postaveniu v oblasti technológií, ktoré ho budú zásobovať. Bude musieť zahŕňať odvetvia, ktoré vyrábajú energiu, odvetvia, ktoré umožňujú dekarbonizáciu, ako sú čisté technológie a automobilový priemysel, a odvetvia, ktoré intenzívne využívajú energiu a ťažko sa znižujú. Po tretie, Európa musí zvýšiť bezpečnosť a znížiť závislosť. Vzhľadom na vysokú otvorenosť obchodu a závislosť od dovozu od surovín až po moderné technológie bude EÚ musieť vypracovať skutočnú „zahraničnú hospodársku politiku“, ktorá bude koordinovať preferenčné obchodné dohody a priame investície s krajinami bohatými na zdroje, vytváranie zásob vo vybraných kritických oblastiach a vytváranie priemyselných partnerstiev na zabezpečenie dodávateľského reťazca kľúčových technológií. Európa bude tiež musieť vytvoriť silnú a nezávislú kapacitu obranného priemyslu, ktorá jej umožní uspokojiť rastúci dopyt po vojenských prostriedkoch a vybavení a zostať na čele obrannej technológie.

Stavebné bloky

Nová priemyselná stratégia EÚ spočíva na súbore stavebných prvkov, z ktorých prvým je úplná realizácia jednotného trhu. Jednotný trh má zásadný význam pre všetky aspekty stratégie: umožní mladým, inovačným spoločnostiam a veľkým priemyselným odvetviam, ktoré súťažia na svetových trhoch, vytvorenie hlbokého a diverzifikovaného spoločného trhu s energiou, integrovaného multimodálneho dopravného trhu a silného dopytu po riešeníach dekarbonizácie; rokovania o preferenčných obchodných dohodách a budovanie odolnejších dodávateľských reťazcov; na mobilizáciu väčších objemov súkromných financií; a v dôsledku toho na uvoľnenie vyššieho domáceho dopytu a investícií. Pretrvávajúce obchodné napätie v EÚ znamená, že Európa podľa jedného odhadu ponecháva na stole približne 10 % potenciálneho HDP.^{ix} Návrhy na dokončenie jednotného trhu pre rôzne odvetvia sa nachádzajú v mnohých kapitolách tejto správy. Keďže sa však v Lettovej správe systematicky analyzovali kľúčové výzvy, ktorým čelí jednotný trh, a poskytli sa odporúčania, v tejto správe nie je žiadna kapitola venovaná výlučne jednotnému trhu.^x

Ďalšími stavebnými kameňmi sú politiky v oblasti priemyslu, hospodárskej súťaže a obchodu, ktoré navzájom úzko súvisia a musia sa zosúladiť ako súčasť celkovej stratégie. Dôkazy o tom, že priemyselné politiky môžu byť za určitých okolností účinné^{xi}, narastajú. Aby sa však predišlo nástrahám minulosti, ako je obrana etablovaných spoločností alebo výber víťazov, musia byť tieto politiky organizované podľa súboru kľúčových zásad, ktoré obsahujú najlepšie postupy. Takéto politiky by sa okrem iného mali zameriavať skôr na odvetvia než na spoločnosti; verejná podpora by sa mala priebežne hodnotiť a mala by sa opierať o dôsledné monitorovanie; a zlyhania trhu by sa mali jasne špecifikovať a verejné orgány by sa mali vyhnúť duplicitne toho, čo by už urobil súkromný sektor.^{xii} Pre úspech je rozhodujúca aj interakcia s orgánmi na ochranu hospodárskej súťaže^{xiii}. Pokiaľ ide o prioritné odvetvia, EÚ by sa mala v čo najväčšej miere usilovať o konkurenčnú neutralitu a regulácia by mala byť navrhnutá tak, aby uľahčovala vstup na trh. Dôkazy sú ohromujúce, že hospodárska súťaž stimuluje produktivitu, investície a inovácie^{xiv}. Politika hospodárskej súťaže by sa zároveň mala naďalej prispôbovať zmenám v hospodárstve, aby sa nestala prekážkou európskych cieľov [pozri kapitolu o politike hospodárskej súťaže]. Napríklad vzhľadom na to, že inovácie v technologickom sektore sú rýchle a vyžadujú si veľké rozpočty, v hodnoteniach fúzií by sa malo posúdiť, ako navrhovaná koncentrácia ovplyvní budúci inovačný potenciál v kritických inovačných oblastiach. Dôležité projekty spoločného záujmu by sa mali rozšíriť na všetky formy inovácií, ktoré by mohli účinne posunúť Európu na hranicu v strategicky dôležitých odvetviach a využívať financovanie EÚ. Existujú aj odvetvia, ako je obrana, v ktorých by kritériá bezpečnosti a odolnosti mali mať vzhľadom na geopolitické zmeny obchodnej politiky čoraz väčšiu váhu. Pragmatický, obozretný a konzistentný prístup by sa mal uplatňovať podľa potrieb rôznych sektorov [pozri rámček 1].

Tretím blokom je financovanie hlavných oblastí činnosti, ktoré zahŕňajú obrovské investičné potreby, ktoré sa v Európe nevidia už polstoročie. Na digitalizáciu a dekarbonizáciu hospodárstva a zvýšenie obrannej kapacity EÚ sa celková miera investícií do HDP bude musieť zvýšiť približne o 5 percentuálnych bodov HDP EÚ ročne na úrovne naposledy zaznamenané v 60. a 70. rokoch 20. storočia. Pre porovnanie, dodatočné investície poskytnuté Marshallovým plánom v rokoch 1948 – 1951 predstavovali v prijímajúcich krajinách ročne približne 1 – 2 % HDP. Táto správa obsahuje simulácie Európskej komisie a MMF, v ktorých sa posudzuje, či je takýto masívny nárast investícií makroekonomicky udržateľný, a ak áno, ako môže Európa uvoľniť investície takejto veľkosti. Výsledky naznačujú, že investičný tlak sa môže uskutočniť bez toho, aby hospodárstvo čelilo obmedzeniam dodávok, a že v tejto súvislosti bude rozhodujúca mobilizácia súkromného financovania. Je však nepravdepodobné, že by súkromný sektor bol schopný financovať hlavnú časť týchto investícií⁵ bez podpory verejného sektora. Zvýšenie produktivity bude kľúčom k zmierneniu obmedzení fiškálneho priestoru pre vlády a k umožneniu tejto podpory. Napríklad zvýšenie úrovne celkovej produktivity faktorov o 2 % do desiatich rokov by už mohlo postačovať na pokrytie až jednej tretiny požadovaných fiškálnych výdavkov. Pre EÚ existujú dva kľúčové dôsledky. Po prvé, integrácia európskych kapitálových trhov s cieľom lepšie nasmerovať vysoké úspory domácností do produktívnych investícií v EÚ bude mať zásadný význam. Po druhé, čím je EÚ ochotnejšia reformovať sa s cieľom zvýšiť produktivitu, tým ľahšie bude pre verejný sektor podporovať investičnú hnaciu silu. Toto spojenie podčiarkuje, prečo je zvyšovanie produktivity zásadné. Má to vplyv aj na vydávanie spoločných bezpečných aktív. Na maximalizáciu produktivity bude potrebné určité spoločné financovanie investícií do kľúčových európskych verejných statkov, ako sú prelomové inovácie. Zároveň sa v tejto správe uvádzajú ďalšie verejné statky, ako sú výdavky na obranu alebo cezhraničné siete, ktoré budú bez spoločného konania nedostatočne zásobované. Ak budú splnené politické a inštitucionálne podmienky, tieto projekty si budú vyžadovať aj spoločné financovanie.

Posledným stavebným kameňom je vôľa reformovať riadenie EÚ, zvýšiť hĺbku koordinácie a znížiť regulačné zaťaženie. „Metóda Spoločenstva“ bola zdrojom úspechu EÚ, ale bola zavedená v inej ére, keď bola Únia menšia a čelila inému súboru výziev. Počas veľkej časti histórie EÚ sa najdôležitejší dôraz kládol na vytváranie vnútornej integrácie a súdržnosti, ktoré si členské štáty mohli dovoliť riešiť vlastným tempom. EÚ je však teraz oveľa väčšia, vytvára viac hráčov vetovania a výzvy, ktorým čelí, sa jej v súčasnosti často vnucujú zvonku. Ak chce Európa napredovať, musí konať ako Únia tak, ako nikdy predtým, a to na základe obnoveného európskeho partnerstva medzi členskými štátmi. Bude si to vyžadovať preorientovanie práce EÚ na najnaliehavejšie otázky, zabezpečenie účinnej koordinácie politík v rámci spoločných cieľov a využívanie existujúcich postupov riadenia novým spôsobom, ktorý umožní členským štátom, ktoré chcú postupovať rýchlejšie, aby tak urobili. V mnohých oblastiach môže EÚ dosiahnuť veľa tým, že podnikne veľký počet menších krokov, ale koherentným spôsobom, ktorý zosúladí všetky politiky stojace za spoločným cieľom. Existujú však aj iné oblasti, v ktorých je potrebný malý počet väčších krokov – delegovanie úloh na úroveň EÚ, ktoré sa môžu vykonávať len tam. Prípad delegovania sa vzťahuje predovšetkým na opísaný druh európskych verejných statkov. Takýto tovar nemusí mať priame účinky presahovania na všetky krajiny, ktoré sú vyzvané, aby prispeli, ale má veľké nepriame účinky pre celú EÚ. Stále existujú ďalšie oblasti, v ktorých by EÚ mala robiť menej, uplatňovať zásadu subsidiarity prísnejšie a prejavovať väčšiu „sebazdržanlivosť“. Zásadný význam bude mať aj zníženie regulačného zaťaženia spoločností. Viac ako 60 % spoločností EÚ považuje reguláciu za prekážku pre investície, pričom 55 % MSP označuje regulačné prekážky a administratívnu záťaž za svoju najväčšiu výzvu.^{xv} Naštartovanie tohto partnerstva nemusí nevyhnutne znamenať sústredenie všetkých myslí a energií na dlhý a zaťažujúci proces zmeny zmluvy od prvého dňa. Najprv by sa mal vykonať malý počet všeobecných, cielených inštitucionálnych zmien – bez toho, aby bola potrebná zmena zmluvy.

5 Historické rozdelenie investícií medzi súkromným a verejným sektorom v EÚ je približne 4/5 až 1/5.

Zachovanie sociálneho začlenenia

Hoci by sa EÚ mala zamerať na priblíženie sa k príkladu USA, pokiaľ ide o rast produktivity a inovácie, mala by tak urobiť bez nevýhod amerického sociálneho modelu. Ako už bolo uvedené, USA predbehli EÚ vďaka svojmu silnejšiemu postaveniu v oblasti prelomových technológií, napriek tomu však vykazujú vyššiu mieru nerovnosti. Európsky prístup musí zabezpečiť, aby rast produktivity a sociálne začlenenie išli ruka v ruke. Európa vstupuje do bezprecedentného obdobia vo svojej histórii, v ktorom sa rýchle technologické zmeny a sektorové zmeny spoja so znižujúcim sa počtom obyvateľov v produktívnom veku. V tomto prostredí bude musieť Európa zabezpečiť čo najlepšie využitie svojich dostupných zručností a zároveň zachovať neporušenú sociálnu štruktúru. Technologická zmena môže znamenať výrazné narušenie pre pracovníkov v predtým dominantných odvetviach, ktoré už tak nie sú, ako aj rastúcu nerovnosť: od roku 1980 do roku 2016 automatizácia predstavovala 50 – 70 % nárastu mzdovej nerovnosti v USA medzi viac a menej vzdelanými pracovníkmi^{xvi}. Európsky sociálny štát bude preto počas tohto prechodu rozhodujúci pre poskytovanie silných verejných služieb, sociálnej ochrany, bývania, dopravy a starostlivosti o deti. Európa bude zároveň potrebovať zásadne nový prístup k zručnostiam. EÚ musí zabezpečiť, aby všetci pracovníci mali právo na vzdelanie a rekvalifikáciu, čo im umožní presunúť sa do nových úloh, keď ich podniky prijímajú technológie, alebo do dobrých pracovných miest v nových odvetviach.

EÚ bude tiež musieť zabezpečiť, aby jej politika súdržnosti zostala v súlade s úsilím o zvyšovanie inovácií a dobudovanie jednotného trhu. Urýchlenie inovácií a integrácia jednotného trhu môžu mať na konvergenciu v rámci EÚ odlišný vplyv ako v minulosti. Zvyšujúci sa obchod s tovarom v rámci EÚ tradične funguje ako „konvergenčný motor“, ktorý šíri prosperitu do chudobnejších regiónov, keďže dodávateľské reťazce sa premiestňujú tam, kde sú výrobné faktory lacnejšie.^{xvii} Veľká časť budúceho rastu obchodu v rámci EÚ sa však bude týkať služieb, ktoré sa zvyčajne zokupujú vo veľkých a bohatých mestách. Inovácie a ich výhody majú tiež tendenciu zhlukovať sa v niekoľkých metropolitných oblastiach. Napríklad v USA sa v posledných rokoch darí malému súboru superhviezdnych miest a odťahuje sa od zvyšku krajiny. V roku 1980 boli priemerné zárobky v prvých troch amerických mestách o 8 % vyššie ako priemerné zárobky vo zvyšných desiatich najlepších mestách. Do roku 2016 boli priemerné príjmy v tých istých troch najlepších mestách o 25 % vyššie^{xviii}. Hoci EÚ má dlhodobú tradíciu programov, ktoré podporujú konvergenciu medzi regiónmi, tieto programy by sa mali aktualizovať tak, aby odrážali meniacu sa dynamiku obchodu a inovácií. EÚ musí zabezpečiť, aby sa do odvetví, ktoré budú hnacou silou budúceho rastu, mohlo zapojiť viac miest a regiónov, a to na základe existujúcich iniciatív, ako sú sieť inovačných údolí, údolia nulového zrýchlenia a vodíkové údolia. To si bude v mnohých členských štátoch vyžadovať nové typy investícií do súdržnosti a reforiem na nižšej ako celoštátnej úrovni. Konkrétne sa politiky súdržnosti budú musieť preorientovať na oblasti, ako je vzdelávanie, doprava, bývanie, digitálna pripojiteľnosť a plánovanie, ktoré môžu zvýšiť atraktivnosť celého radu rôznych miest a regiónov.

Európa by sa mala poučiť z chýb, ku ktorým došlo vo fáze „hyperglobalizácie“, a pripraviť sa na rýchlo sa meniacu budúcnosť. Globalizácia priniesla európskemu hospodárstvu mnoho výhod a vymanila stovky miliónov ľudí z chudoby na celom svete. Politickí činitelia však boli pravdepodobne príliš necitliví na jej vnímané sociálne dôsledky, najmä na jej zjavný vplyv na príjem z práce. V ekonomikách G7 sa celkový vývoz a dovoz tovaru ako podiel na HDP od začiatku 80. rokov 20. storočia do veľkej finančnej krízy zvýšil približne o 9 percentuálnych bodov, zatiaľ čo podiel pracovnej sily na príjmoch klesol v tom čase približne o 6 percentuálnych bodov, čo je najprudší pokles od sprístupnenia údajov o týchto ekonomikách v roku 1950. Hoci tento vzťah mohol byť spôsobený automatizáciou viac ako otvoreným obchodom^{xix}, predstava, že globalizácia prehĺbila nerovnosť, prenikla do vnímania verejnosti, zatiaľ čo vlády boli vnímané ako ľahostajné. Tvorcovia politik by sa mali poučiť z tejto skúsenosti, aby sa zamysleli nad tým, ako sa spoločnosť v budúcnosti zmení a ako môžu zabezpečiť, aby bol štát vnímaný ako na strane občanov a pozorný voči ich obavám. Kľúčovou súčasťou tohto procesu bude posilnenie postavenia ľudí. Vedúci predstavitelia a tvorcovia politik by mali spolupracovať so všetkými aktérmi v rámci svojich príslušných spoločností s cieľom vymedziť ciele a opatrenia na transformáciu európskeho hospodárstva. Účinnejšie a aktívnejšie zapojenie občanov a sociálny dialóg, v ktorom sa spájajú odborové zväzy, zamestnávateľia a aktéri občianskej spoločnosti, budú mať zásadný význam pri budovaní konsenzu potrebného na podnietenie zmien. Transformácia môže najlepšie viesť k prosperite pre všetkých, ak je sprevádzaná silnou spoločenskou zmluvou.

RÁMČEK 1

Kľúčové zásady obchodnej politiky v európskej priemyselnej stratégii

Zdá sa, že éra otvoreného globálneho obchodu riadeného multilaterálnymi inštitúciami prechádza a obchodná politika EÚ sa už prispôsobuje tejto novej realite. Globálny obchodný poriadok založený na multilaterálnych inštitúciách je v hlbokej kríze a zostáva neistý, či ho možno vrátiť späť na správnu cestu. Zatiaľ čo EÚ by mala pokračovať v úsilí o reformu WTO – a najmä o uvoľnenie mechanizmu urovnávania sporov – EÚ musí prispôbiť svoju obchodnú politiku novej realite. Tento proces už prebieha. V júni 2023 prijala EÚ novú stratégiu hospodárskej bezpečnosti, ktorá obsahuje celý rad nástrojov na riešenie dumpingu, reagovanie na nátlak a riešenie narušení spôsobených zahraničnými subvenciami v rámci EÚ, ako aj prijatie nástrojov na riešenie úniku technológií a presadzovanie sankcií. EÚ tiež pokračovala v rozširovaní svojej dvojstrannej obchodnej siete, pričom rokovala o viac ako 40 individuálnych obchodných dohodách s rôznymi krajinami a regiónmi.

Obchodná politika musí byť plne zosúladená s európskou priemyselnou stratégiou. Obchodná politika by mala byť založená na dôkladnej analýze jednotlivých prípadov, a nie na všeobecných postojoch k obchodu. V niektorých prípadoch by EÚ mala využiť svoj arzenál obchodnej politiky na udržanie nízkych prekážok, v iných na zabezpečenie rovnakých podmienok a v iných na zabezpečenie kritických dodávateľských reťazcov. Urýchlenie inovácií a technologického pokroku v Európe si bude vyžadovať vysoký stupeň otvorenosti obchodu voči krajinám, ktoré poskytujú kľúčové technológie, v ktorých má EÚ v súčasnosti nedostatky. Napríklad zachovanie nízkych prekážok obchodu s digitálnym tovarom, službami a infraštruktúrami s USA bude kľúčom k zaručeniu prístupu k najnovším modelom a procesorom umelej inteligencie. Naopak, spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti by mohol za osobitných okolností zahŕňať obranné obchodné opatrenia s cieľom zabezpečiť rovnaké podmienky na celom svete a kompenzovať štátom podporovanú hospodársku súťaž v zahraničí v súlade s novou stratégiou hospodárskej bezpečnosti EÚ. Pokiaľ ide o zvýšenie bezpečnosti a zníženie závislosti, EÚ musí zabezpečiť prístup ku kritickým zdrojom a chrániť kľúčové hodnotové reťazce. To si môže vyžadovať zabezpečenie preferenčných obchodných dohôd s kľúčovými partnermi a zaručenie kritických dodávok, a to aj prostredníctvom dohôd o odbere a priamych investícií do výrobných zariadení v zahraničí.

Aby sa zabránilo nástrahám protekcionizmu, obchodná politika by sa mala riadiť jasným súborom zásad. Po prvé, využívanie obchodných opatrení by malo byť pragmatické a zosúladené so všeobecným cieľom zvýšiť rast produktivity EÚ. Pokiaľ neexistuje nadradený geopolitický imperatív, obranné opatrenia by sa preto nemali uplatňovať systematicky. Opatrenia by sa mali zamerať na rozlíšenie skutočnej inovácie a zlepšenia produktivity v zahraničí, ktoré sú prospešné pre Európu, od štátom podporovanej hospodárskej súťaže a potlačania dopytu, ktoré vedú k nižšej zamestnanosti Európanov. Po druhé, obchodná politika EÚ by mala byť konzistentná. Clá by sa mali vyhýbať vytváraniu nevhodných stimulov, ktoré oslabujú európsky priemysel, a preto je potrebné ich dôsledne posudzovať vo všetkých fázach výroby. Napríklad uloženie ciel na dovoz surovín alebo polotovarov, ale nie na konečný tovar, ktorý tieto materiály intenzívne používa, by mohlo viesť k premiestneniu. Napokon, obchodné opatrenia musia byť v rovnováhe so záujmami spotrebiteľov. Dokonca aj v prípadoch, keď je EÚ obeťou zahraničných subvencií, môžu existovať niektoré odvetvia, v ktorých domáci výrobcovia tak ďaleko zaostávajú, že zdrazenie dovozu by pre hospodárstvo znamenalo len nadmerné náklady mŕtvej váhy. Za týchto okolností by bolo vhodnejšie, aby EÚ financovala vyššie investície do vyspelejších technológií a zároveň umožnila zahraničným daňovým poplatníkom prispievať k vyššej spotrebe európskych spotrebiteľov.

Mala by sa posilniť koordinácia rozhodnutí EÚ o priamych zahraničných investíciách (PZI). Vláda USA nedávno zaviedla rozsiahle clá na čínsky dovoz spolu s progresívnymi opatreniami na sprísnenie vnútorných pravidiel PZI s cieľom chrániť strategické odvetvia. V dôsledku toho sa hospodárstva USA a Číny začali oddeľovať.⁶ EÚ doteraz uplatňovala inú stratégiu, pričom členské štáty podporovali prílev priamych zahraničných investícií od čínskych spoločností. Čínske investície na zelenej lúke v EÚ sa v posledných rokoch výrazne zvýšili, najmä v strednej a východnej Európe. Táto stratégia môže využiť technologický pokrok v zahraničí a podporiť technologický rozvoj v Európe, ako aj vytváranie vysokokvalitných pracovných miest, ale len vtedy, ak sa bude realizovať koordinovaným spôsobom. Asymetrie vyplývajúce z rokovaní malých členských štátov s veľkými zahraničnými investormi by mohli viesť k nežiaducim ústupkom zo strany zahraničných krajín, čo je obzvlášť znepokojujúce, keď ide o potenciálnu bezpečnostnú hrozbu a geopolitického rivala EÚ. S cieľom čeliť týmto rizikám by EÚ mala posilniť svoj mechanizmus preverovania investícií. V súčasnosti je preverovanie PZI vo vnútroštátnej právomoci, pričom od členských štátov sa vyžaduje len výmena oznámení a informácií. Táto roztrieštenosť bráni EÚ využiť svoju kolektívnu moc pri rokovaní o PZI a komplikuje formuláciu spoločnej

⁶ Z údajov Úradu pre hospodársku analýzu vyplýva, že vývoz z Číny do USA sa od roku 2018 znížil a čisté priame zahraničné investície z Číny sa znížili z vrcholného prílevu 18 miliárd USD v roku 2016 na odlev približne 2 miliardy USD v roku 2023.

politiky PZI. Ako sa uvádza v kapitole 3, koordinácia je dôležitá pre vznik spoločných podnikov v strategických odvetviach a zabezpečenie toho, aby si spoločnosti EÚ zachovali príslušné know-how a mohli byť hnacou silou ďalšej vlny inovácií.

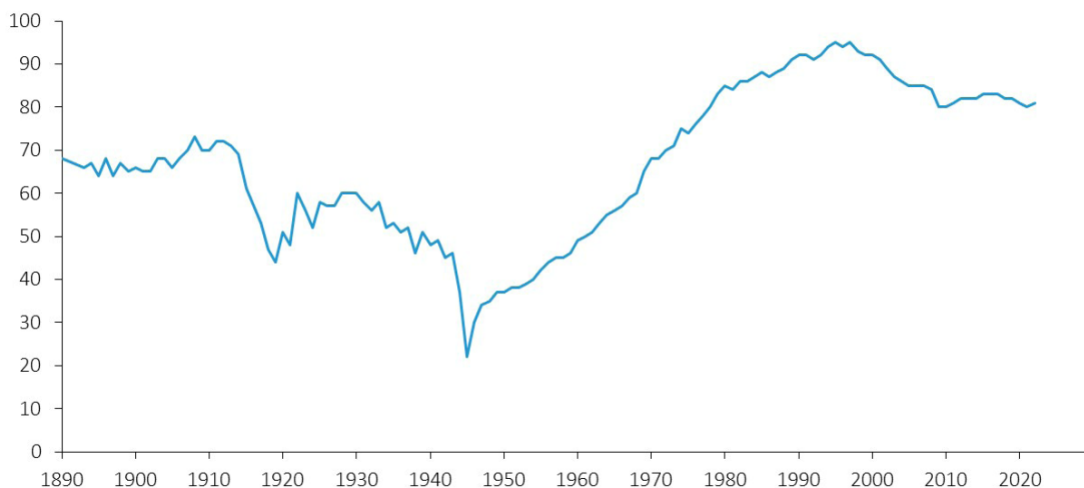
ENDNOTES

-
- i World Justice Project, [Rule of Law Index 2023 \(Index právneho štátu 2023\)](#), 2023.
 - ii Svetová banka, [Ukazovatele svetového rozvoja 2023](#), 2024.
 - iii Eurostat, [Štatistika dosiahnutého vzdelania 2023](#), 2024.
 - iv MMF, World Economic Outlook (Svetový hospodársky výhľad), apríl 2024.
 - v ECB, [Why competition with China is getting harder than ever \(Prečo je konkurencia s Čínou čoraz tvrdšia ako kedykoľvek predtým\)](#), Blog ECB, 3. septembra 2024.
 - vi McCaffrey, C., & Poitiers, N., Instruments of economic security, pracovný dokument 12/2024, Bruegel, 2024, https://www.bruegel.org/system/files/2024-05/WP%2012%202024_0.pdf.
 - vii ECB, „[Deglobalizácia: risk or reality?](#)“, The ECB Blog, 12. júla 2023.
 - viii Juhász, r., Lane N. a Rodrik, D., [The new economics of industrial policy \(Nová ekonomia priemyselnej politiky\)](#), 2023.
 - ix in 't Veld, J., [Quantifying the Economic Effects of the Single Market in a Structural Macromodel \(Kvantifikácia hospodárskych účinkov jednotného trhu v štruktúrálom makromodeli\)](#), séria diskusných dokumentov, č. 94, Európska komisia, február 2019.
 - x Letta, E., „Oveľa viac ako trh – rýchlosť, bezpečnosť, solidarita. Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU Citizens (Posilnenie jednotného trhu s cieľom zabezpečiť udržateľnú budúcnosť a prosperitu pre všetkých občanov EÚ)“, správa pre Európsku radu, 2024.
 - xi Na preskúmanie Rodrik, D., [The new economics of industrial policy \(Nová ekonomika priemyselnej politiky\)](#), 2023.
 - xii Tirole, J., Economics for the Common Good (Ekonomika pre spoločné blaho), Princeton University Press, 2017.
 - xiii OECD, [Pro-competitive industrial policy \(Prokonkurenčná priemyselná politika\)](#), okrúhle stoly OECD o dokumentoch o politike hospodárskej súťaže, č. 309, OECD Publishing, 2024.
 - xiv Európska komisia, „[Ochrana hospodárskej súťaže v meniacom sa svete: Evidence on the evolution of competition in the EU during the past 25 years](#) (Dôkazy o vývoji hospodárskej súťaže v EÚ za posledných 25 rokov)“, 2024.
 - xv Európska investičná banka (EIB), Správa EIB Európskej komisii o investičných prekážkach 2023, https://www.eib.org/attachments/lucalli/20230330_investment_barriers_in_the_eu_2023_en.pdf.
 - xvi Acemoglu, D. a Restrepo, P., [Tasks, automation and the rise in US wage inequality \(Úlohy, automatizácia a nárast mzdovej nerovnosti v USA\)](#), Econometrica, zv. 90, č. 5, september 2022.
 - xvii Springford, J., Tordoir, S. a Resende Carvalho, L.: [Why cities must drive growth in the EU's Single Market](#), Centrum pre európsku reformu, Policy Brief, jún 2024.
 - xviii Gruber, J., and Johnson, S., Jump-starting America (Amerika začínajúca skokmi): How Breakthrough Science Can Revive Economic Growth and the American Dream (Ako môže prelomová veda oživiť hospodársky rast a americký sen), 2019.
 - xix Autor, D., a Salomons, A., [Is Automation Labor-Displacing? Productivity Growth, Employment, and the Labor Share](#) (Rast produktivity, zamestnanosť a podiel práce), pracovný dokument Národného úradu pre hospodársky výskum č. 24871, 2018.

2. Preklenie inováčnej priepasti

Výzva pre produktivitu Európe

Európa potrebuje rýchlejšiu rast produktivity, aby si udržala udržateľnú mieru rastu vzhľadom na nepriaznivú demografiu. Po druhej svetovej vojne zaznamenala EÚ silný rast dobiehania hospodársky rozvinutejších krajín, ktorý bol spôsobený rastúcou produktivitou a rastúcou populáciou. Obidve hnacie sily rastu sa však v súčasnosti spomaľujú. Produktivita práce v EÚ⁷ sa priblížila z 22 % úrovne USA v roku 1945 na 95 % v roku 1995, ale rast produktivity práce sa následne spomalil viac ako v USA a klesol pod 80 % úrovne USA [pozri obrázok 1]ⁱ. Európa zároveň vstupuje do prvého obdobia v modernej histórii, v ktorom nebude rast HDP podporovaný trvalým čistým rastom pracovnej sily [pozri rámček 1]. Predpokladá sa, že do roku 2040 sa pracovná sila v EÚ každoročne zníži takmer o 2 milióny pracovníkov, zatiaľ čo pomer pracujúcich k dôchodcom by mal klesnúť približne z 3:1 na 2:1. Na tejto trajektórii sa rast v Európe spomalí. Ak by si EÚ udržala svoju priemernú mieru rastu produktivity práce od roku 2015 na úrovni 0,7 %, stačilo by to len na udržanie konštantného HDP do roku 2050. V prostredí historicky vysokých pomerov verejného dlhu k HDP, potenciálne vyšších reálnych úrokových sadzieb ako v poslednom desaťročí a rastúcich výdavkových potrieb na dekarbonizáciu, digitalizáciu a obranu by stagnujúci rast HDP mohol v konečnom dôsledku viesť k tomu, že úrovne verejného dlhu sa stanú neudržateľnými a Európa bude nútená vzdať sa jedného alebo viacerých z týchto cieľov.

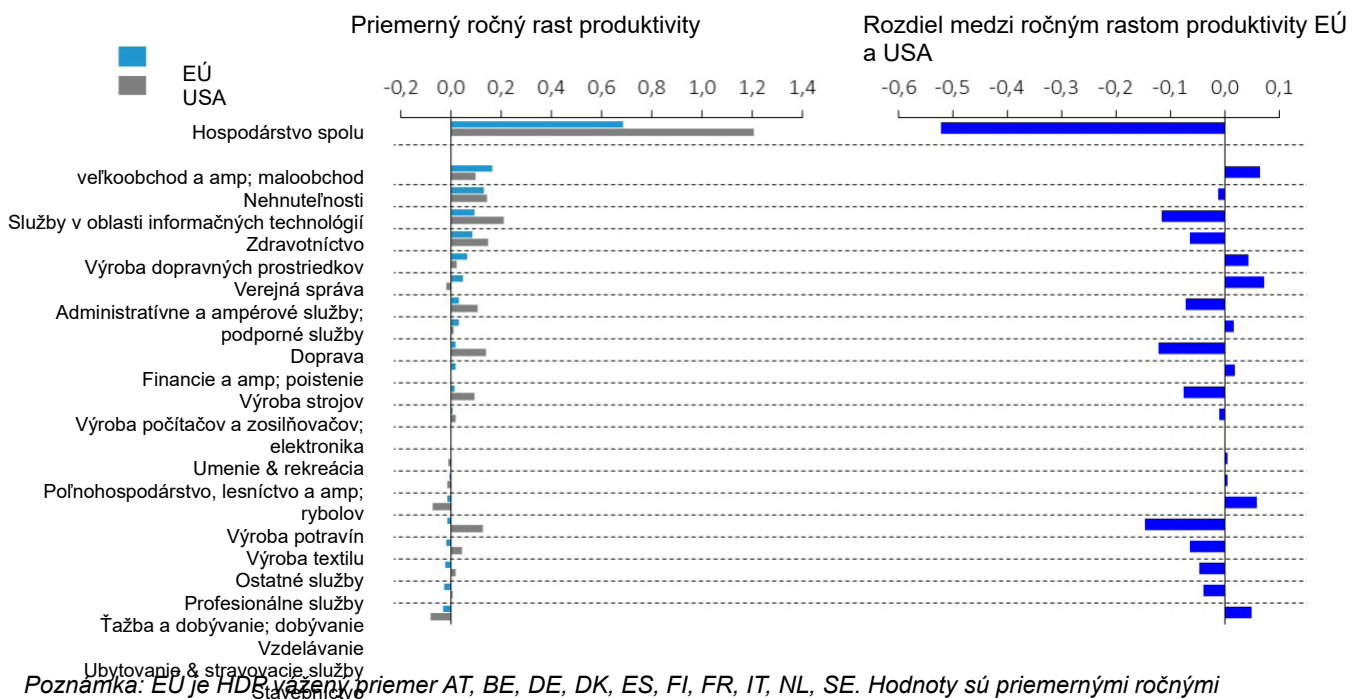
Poznámka: EÚ je zastúpená spätnou aktualizáciou národných účtovných údajov z Nemecka, Francúzska, Talianska, Španielska, Holandska, Belgicka, Írska, Rakúska, Portugalska, Fínska a Grécka. Na zostavenie údajov o produktivite práce sa použilo päť rôznych radov: HDP, základný kapitál, zamestnanosť, priemerný počet odpracovaných hodín a počet obyvateľov. Kapitálový fond sa buduje pomocou dvoch sérií investícií – výstavby a vybavenia. Investície a HDP sa berú v objeme a v národnej mene roku 2010, potom sa prepočítajú na \$2010 pomocou prepočítacieho kurzu ppp.

Zdroj: Bergeaud, A., Cette, G., & Lecat, R., Productivity Trends in Advanced Countries between 1890 and 2012, Review of Income and Wealth, zv. 62, č. 3, 2016, s. 420 – 444.

Obrázok 1: produktivita práce EÚ verzus USA v rokoch 1890 – 2022; Index (US = 100)

⁷ Merané v stálych cenách PPP v roku 2010.

Kľúčovou hnacou silou rastúcich rozdielov v produktivite medzi EÚ a USA sú digitálne technológie (ďalej len „technológie“) – a zdá sa, že Európa v súčasnosti ešte viac zaostáva. Hlavným dôvodom, prečo sa produktivita EÚ v polovici 90. rokov 20. storočia odlišovala od produktivity USA, bolo to, že Európa nedokázala využiť prvú digitálnu revolúciu pod vedením internetu, a to tak z hľadiska vytvárania nových technologických spoločností, ako aj šírenia digitálnych technológií do hospodárstva. Ak by sme vylúčili odvetvie technológií, rast produktivity EÚ za posledných dvadsať rokov by bol vo všeobecnosti na rovnakej úrovni ako v USA [pozri ilustráciu 2 a rámček 2]. Európa zaostáva v prelomových digitálnych technológiách, ktoré budú hnacou silou rastu v budúcnosti. Od roku 2017 bolo v USA vyvinutých približne 70 % základných modelov umelej inteligencie a len tri „hyperskalátory“ v USA predstavujú viac ako 65 % celosvetového, ako aj európskeho trhu s cloudovými službami. Najväčší európsky prevádzkovateľ cloudu predstavuje len 2 % trhu EÚ. Kvantová výpočtová technika je pripravená byť ďalšou veľkou inováciou, ale päť z desiatich najväčších technologických spoločností na svete, pokiaľ ide o kvantové investície, má sídlo v USA a štyri v Číne. Žiaden z nich nemá sídlo v EÚ.

Poznámka: EÚ je HDP vybraných krajín (priemer AT, BE, DE, DK, ES, FI, FR, IT, NL, SE). Hodnoty sú priemernými ročnými príspevkami k rastu produktivity práce (HPH na odpracovanú hodinu) v období 2000 – 2019. Zdroj: Nikolov, P., Simons, W., Turrini, A. Voigt, P., pripravuje sa.

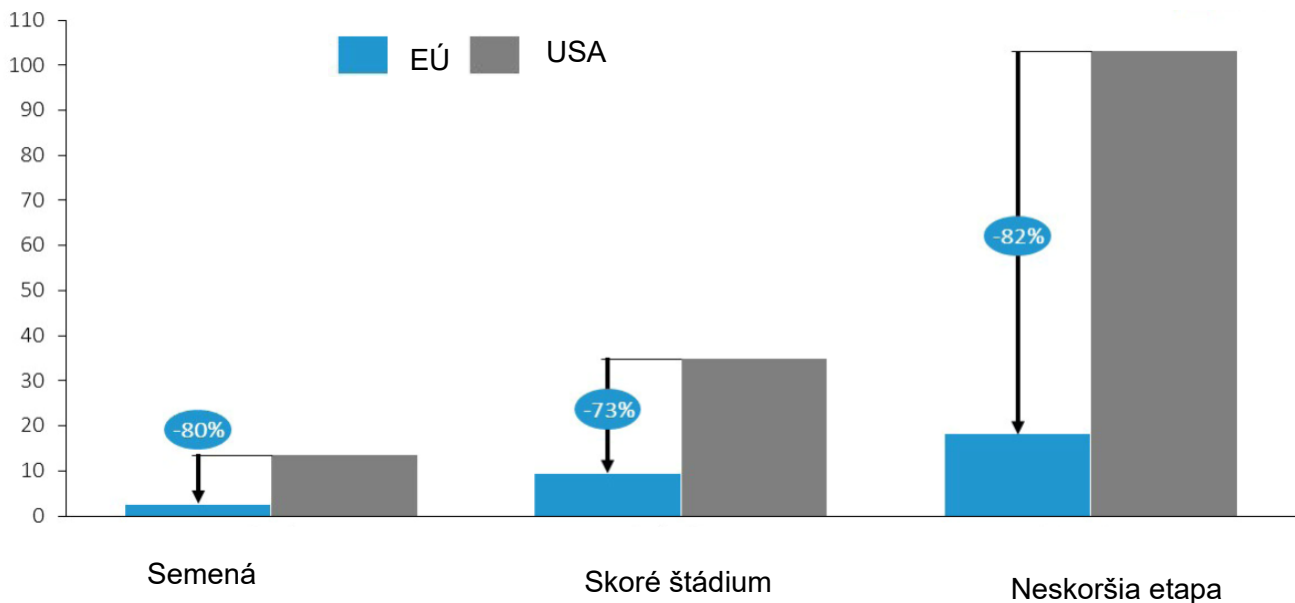
Obrázok 2: Rozloženie priemerného ročného rastu produktivity práce Vybrané sektory, USA a EÚ (v percentuálnych bodoch, 2000 – 2019)

Hoci niektoré digitálne odvetvia sú už pravdepodobne „stratené“, Európa má stále príležitosť využiť budúce vlny digitálnych inovácií. Konkurenčná nevýhoda EÚ sa v oblasti cloud computingu pravdepodobne prehĺbi, keďže trh sa vyznačuje neustálymi masívnymi investíciami, úsporami z rozsahu a viacerými službami, ktoré ponúka jeden poskytovateľ. Existuje však viacero dôvodov, prečo by sa Európa nemala vzdať rozvoja svojho domáceho technologického sektora. Po prvé, je dôležité, aby si spoločnosti z EÚ zachovali oporu v oblastiach, v ktorých sa vyžaduje technologická suverenita, ako je bezpečnosť a šifrovanie („suverénne cloudové“ riešenia). Po druhé, slabé technologické odvetvie bude brániť inovačnej výkonnosti v širokej škále príťahovaných oblastí, ako sú farmácia, energetika, materiály a obrana. Po tretie, umelá inteligencia – a najmä generatívna umelá inteligencia – je vyvíjajúca sa technológia, v rámci ktorej majú spoločnosti z EÚ stále príležitosť zaujať vedúce postavenie vo vybraných segmentoch. Európa má silné postavenie v oblasti autonómnej robotiky, v ktorej sa vykonáva približne 22 % celosvetovej činnosti, a v oblasti služieb umelej inteligencie, v ktorej sa vykonáva približne 17 % činnosti.⁸ Inovačné digitálne spoločnosti sa však vo všeobecnosti v Európe nerozširujú a nepritahujú finančné prostriedky, čo sa odráža v obrovskej medzere vo

8 JRC, [Examples of AI services \(Príklady služieb umelej inteligencie\)](#), Policy Brief, 2024. Medzi príklady služieb umelej inteligencie patrí používanie akejkoľvek technológie umelej inteligencie, ako je strojové učenie, počítačové videnie, spracovanie prirodzeného jazyka, na vykonávanie aplikácií na vysokej úrovni, ako je obchodná inteligencia, prediktívne analýzy, predpovedanie, optimalizácia, detekcia zlyhaní, ktoré sa uplatňujú na rôzne obchodné funkcie.

financovaní v neskoršej fáze medzi EÚ a USA [pozri ilustráciu 3]. V skutočnosti neexistuje žiadna spoločnosť z EÚ s trhovou kapitalizáciou nad 100 miliárd EUR, ktorá bola založená od nuly v posledných päťdesiatich rokoch, zatiaľ čo v USA bolo v tomto období vytvorených všetkých šesť spoločností s ocenením nad 1 bilión EUR.⁹

⁹ Pojem „od nuly“ sa vzťahuje na založenie spoločnosti od jej založenia ako nového subjektu, a nie prostredníctvom fúzií, akvizícií alebo odčlenenia od etablovaných firiem.

Zdroj: Údaje z Pitchbooku. Prístup 20. novembra 2023.

OBRAZ 3: Investície rizikového kapitálu podľa vývojovej fázy, mld. USD, 202

Integrácia umelej inteligencie „vertikálne“ do európskeho priemyslu bude rozhodujúcim faktorom pri uvoľňovaní vyššej produktivity [pozri rámčeky o prípadoch používania umelej inteligencie v tematických kapitolách]. Kvantitatívne odhady účinkov umelej inteligencie na celkovú produktivitu sú stále neistéⁱⁱ. Už teraz však existujú jasné náznaky, že umelá inteligencia spôsobí revolúciu vo viacerých odvetviach, v ktorých sa Európa špecializuje, a bude mať zásadný význam pre schopnosť spoločností EÚ zostať lídrami vo svojom odvetví. Umelá inteligencia napríklad radikálne zmení farmaceutické odvetvie prostredníctvom tzv. kombinovaných výrobkov – terapeutických a diagnostických výrobkov kombinujúcich lieky, zariadenia a biologické zložky – ktoré integrujú systémy podávania liekov s algoritmami umelej inteligencie a spracúvajú údaje o spätnej väzbe v reálnom čase. Zisky vo výške 60 – 110 miliárd USD ročne sa odhadujú na základe prípadov použitia umelej inteligencie vo farmaceutickom priemysle a v odvetví zdravotníckych pomôcok. Umelá inteligencia takisto zmení automobilový priemysel, keďže (generatívne) algoritmy založené na umelej inteligencii zlepšujú dizajn vozidiel optimalizáciou štruktúr a komponentov, zlepšujú výkon a znižujú používanie materiálov a optimalizujú dodávateľské reťazce predvídaním dopytu a zefektívňovaním logistických operácií. Očakáva sa, že umelá inteligencia zníži zásoby v automobilovom priemysle, urýchli prechod z výskumu a vývoja na trh a zvýši produktivitu práce. Zavádzanie umelej inteligencie v nákladnej a osobnej doprave umožní čoraz automatizovanejšie funkcie na zaistenie bezpečnosti a kvality, navigácie a optimalizácie trasy, prediktívnej údržby a zníženia spotreby paliva alebo energie. Odvetvie energetiky už intenzívne zavádza umelú inteligenciu, pričom v súčasnosti sa využíva viac ako 50 prípadov, od údržby siete až po predpovedanie zaťaženia. Veľké zisky sú však stále k dispozícii: odhady trhovej hodnoty budúcich aplikácií umelej inteligencie v tomto odvetví dosahujú 13 miliárd USD.

Hoci technológia má zásadný význam pre ochranu európskeho sociálneho modelu, umelá inteligencia by ho mohla oslabiť aj bez silného zamerania na zručnosti. Umelá inteligencia je už zdrojom obáv európskych pracovníkov: takmer 70 % respondentov v nedávnom prieskume uprednostnilo vládne obmedzenia umelej inteligencie na ochranu pracovných miest.ⁱⁱⁱ Vplyv umelej inteligencie v Európe doteraz skôr podporoval prácu ako ju nahrádzal: existuje pozitívna súvislosť medzi expozíciou umelej inteligencii a podielom zamestnanosti v jednotlivých odvetviach.^{iv} Toto pridruženie však môže byť prechodné, keďže podniky sú stále v počiatkoch pochopenia toho, ako tieto technológie zaviesť. Z výskumu z USA vyplýva, že približne 80 % pracovnej sily by mohlo mať aspoň 10 % svojich pracovných úloh ovplyvnených zavedením veľkých jazykových modulov, zatiaľ čo takmer 20 % pracovníkov by mohlo vidieť ovplyvnených aspoň 50 % svojich úloh^v. Na rozdiel od predchádzajúcich vln informatizácie budú pracovné miesta pracovníkov s vyššou kvalifikáciou pravdepodobne viac vystavené riziku. Poskytnutie primeraných zručností a odbornej prípravy pracovníkom, aby mohli využívať umelú inteligenciu, však môže pomôcť zvýšiť inkluzívnosť prínosov umelej inteligencie. V jednej nedávnej štúdii sa zistilo, že prístup k pomoci v oblasti umelej inteligencie zvyšuje produktivitu všetkých pracovníkov, najviac však profitovali menej skúsení alebo nízkokvalifikovaní zamestnanci.^{vi} Hoci by sa Európa mala snažiť zosúladiť inovačný potenciál USA, mala by sa zamerať na jeho prekročenie pri poskytovaní

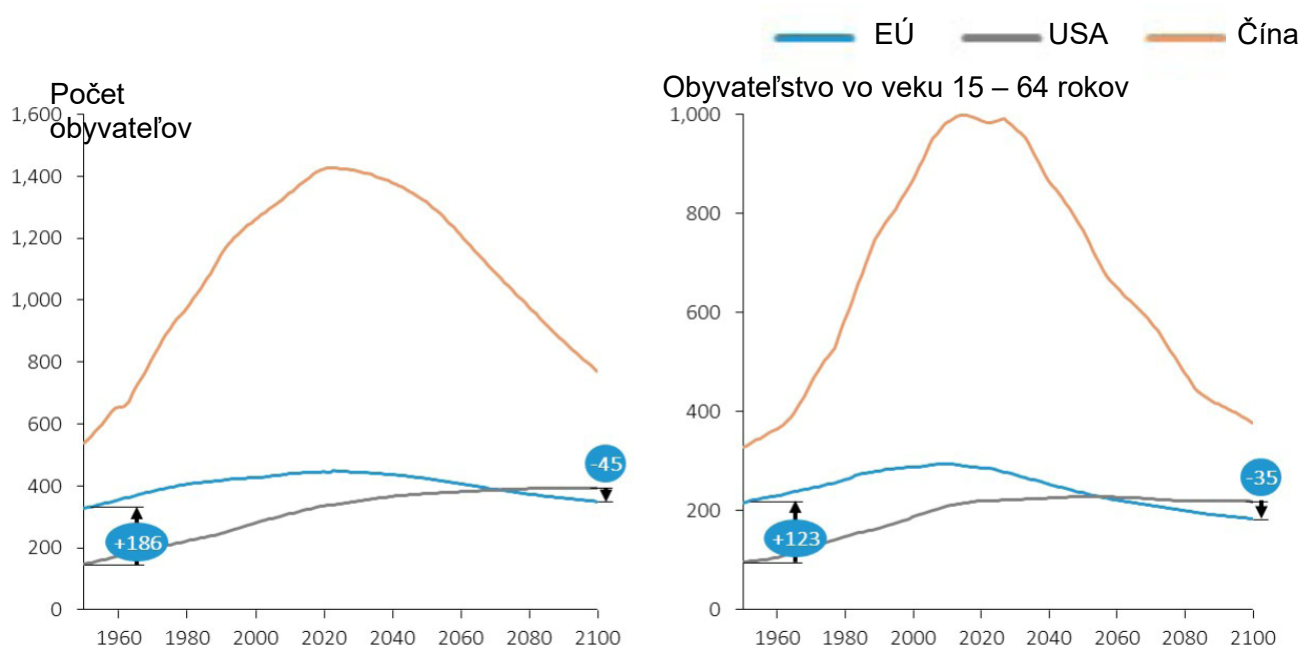
príležitostí na vzdelávanie a celoživotné vzdelávanie – zabezpečiť, aby sa prínosy umelej inteligencie vo veľkej miere zdieľali a aby sa minimalizovali akékoľvek negatívne vplyvy na sociálne začlenenie.

RÁMČEK 1

Demografický vývoj a pracovná sila

Z historického hľadiska bol rast pracovnej sily významnou hnacou silou rastu HDP vo všetkých hlavných ekonomikách, keďže počet obyvateľov v produktívnom veku stabilne rástol. V EÚ sa však rast obyvateľstva v produktívnom veku od 90. rokov 20. storočia spomalil a v poslednom desaťročí začal celkovo klesať, najmä v dôsledku klesajúcej pôrodnosti. Pozitívna čistá prichádzajúca migrácia nekompensuje pokles počtu obyvateľov EÚ.

Dlhodobé populačné prognózy naznačujú ďalší pokračujúci pokles počtu obyvateľov EÚ. Tento pokles je v protiklade s USA, kde sa očakáva, že počet obyvateľov bude v nasledujúcich desaťročiach naďalej rásť, aj keď pomalším tempom.

Poznámka: Populačné projekcie sú založené na pravdepodobnostných projekciách celkovej plodnosti a strednej dĺžky života pri narodení. Tieto projekcie boli vytvorené pomocou bayesovského hierarchického modelu. Čísla zobrazujú mediánové projekcie. Prognózy odrážajú príspevok historických migračných modelov. Dokument o metodike.

Zdroj: Vyhladky svetovej populácie Organizácie Spojených národov, 2022.

Obrázok 4: **Dlhodobý populačný vývoj a projekty** Počet obyvateľov, v miliónoch

Predpokladaná celková populačná dynamika sa odráža aj v raste európskeho obyvateľstva v produktívnom veku, ktorý začal klesať okolo roku 2010. Predpokladaný pokles čínskeho obyvateľstva v produktívnom veku prevyšuje pokles v EÚ. Očakáva sa, že v nasledujúcich 40 rokoch klesne z približne 1 miliardy ľudí vo veku 15 až 64 rokov na približne 600 miliónov.

RÁMČEK 2

Bližší pohľad na úlohu odvetvia IKT v rozdiel v produktivite práce medzi EÚ a USA

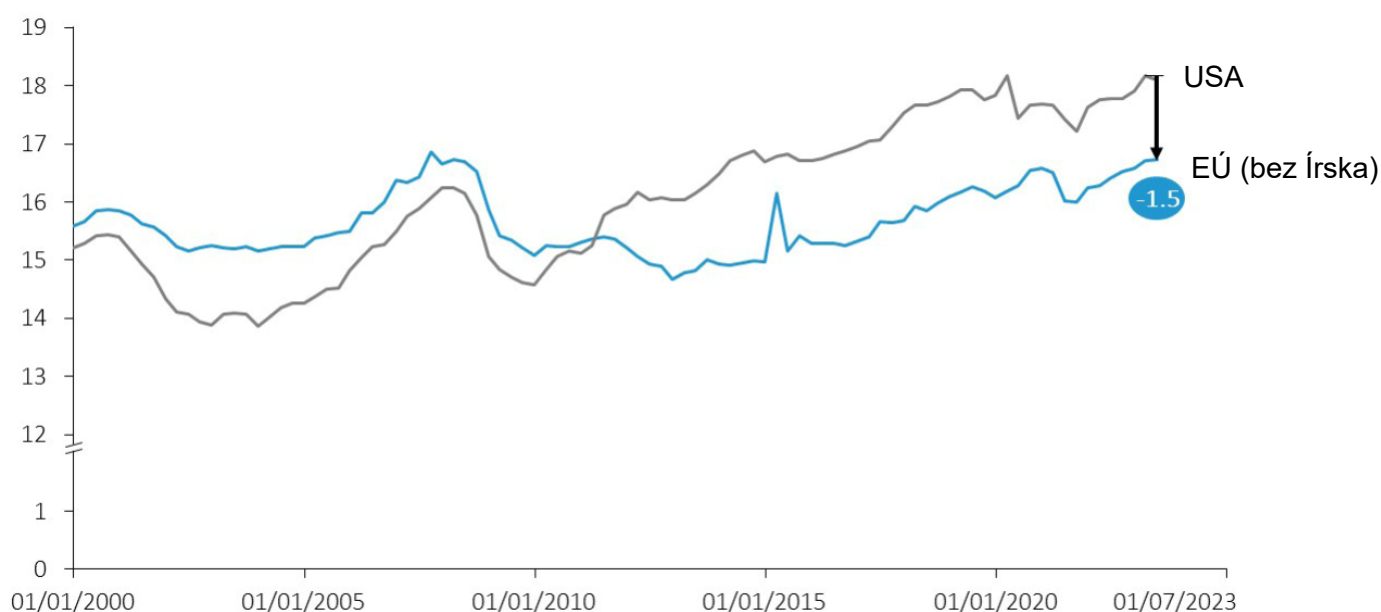
Súhrnný rozdiel v raste produktivity práce EÚ v porovnaní s USA odráža rozdiely v zložení priemyslu, odvetvových inováciách a šírení technológií. Hospodárstvo EÚ je tradične silné vo všetkých odvetviach so strednou úrovňou technológie, ktoré nie sú v centre radikálneho technologického pokroku. EÚ má menšiu aktivitu v odvetviach, v ktorých v posledných rokoch vznikla veľká časť rastu produktivity, najmä v odvetví IKT a vo využívaní rozsiahlych digitálnych služieb. V dôsledku pomalého šírenia technológií v rámci priemyselných odvetví bol rozdiel v raste produktivity EÚ v porovnaní s USA obzvlášť výrazný v týchto odvetviach s veľmi vysokým rastom produktivity.

Vylúčením hlavných odvetví IKT (výroba počítačov a elektroniky a informačné a komunikačné činnosti) z analýzy bola produktivita EÚ v období rokov 2000 – 2019 vo všeobecnosti na rovnakej úrovni ako v USA. Zostávajúca nevýhoda rastu produktivity v porovnaní s USA sa výrazne znížila na 0,2 percentuálneho bodu (0,8 % rast produktivity v USA v porovnaní s 0,6 % v EÚ). Skutočný rozdiel medzi EÚ a USA možno považovať za takmer nulový, keďže rast produktivity EÚ 27 je o 0,2 až 0,3 percentuálneho bodu vyšší ako výber EÚ 10 (pre ktorý sú k dispozícii údaje EU KLEMS). V rokoch 2013 – 2019 je úloha IKT ešte výraznejšia, keďže rast produktivity EÚ bez hlavných odvetví IKT do určitej miery prevýšil rast produktivity USA.

V tejto analýze sa môže podceňiť celkový vplyv vývoja IKT na rozdiel v produktivite. Okrem odvetví IKT vykazujú USA aj vysoký rast produktivity v oblasti odborných služieb, financií a poisťovníctva, čo odráža silné účinky šírenia technológií IKT. Tieto sektory patria medzi najväčších prispievateľov k nehmotným investíciám v celej ekonomike v USA. Časť finančných technológií je tiež v sektore financií a poisťovníctva. Na druhej strane EÚ prekonáva USA v odvetviach so strednou technologickou úrovňou, ako je výroba dopravných zariadení, poľnohospodárstvo a veľkoobchod a maloobchod. Ten odráža účinky dobiehania kľúčových inovácií, ktoré boli zavedené v USA v predchádzajúcom desaťročí, ako napríklad v elektronickom obchode a online maloobchode, ktoré sa dostali k väčším zákazníckym základňam, zavádzaní pokročilých systémov riadenia zásob, digitálnych platobných systémov, analýzy údajov a robotiky a automatizácie.

Kľúčové prekážky inovácie v Európe

Základom slabého postavenia Európy v oblasti digitálnych technológií je statická priemyselná štruktúra, ktorá vytvára začarovaný kruh nízkych investícií a nízkych inovácií [pozri kapitolu o inováciách]. V posledných dvoch desaťročiach sa tri najväčšie americké spoločnosti v oblasti výdavkov na výskum a inovácie (R&I) presunuli z automobilového a farmaceutického priemyslu v roku 2000, do softvérových a hardvérových spoločností v roku 2010 a potom do digitálneho sektora v roku 2020. Naproti tomu priemyselná štruktúra Európy zostala statická, pričom automobilové spoločnosti neustále dominujú trom najväčším príjemcom výdavkov na výskum a vývoj. Inými slovami, hospodárstvo USA podporovalo nové, inováčne technológie a nasledovali investície, ktoré presmerovali zdroje do odvetví s vysokým potenciálom rastu produktivity; v Európe sa investície naďalej sústreďujú na vyspelé technológie a do odvetví, v ktorých sa spomaľuje tempo rastu produktivity cezhraničných spoločností. V roku 2021 vynaložili spoločnosti z EÚ približne o polovicu viac na výskum a vývoj; ako podiel na HDP ako spoločnosti z USA – približne 270 miliárd EUR – čo je medzera spôsobená oveľa vyššou mierou investícií do technologického sektora v USA. Tento rozdiel v inováciách sa premieta aj do rozdielu v celkových produktívnych investíciách medzi oboma ekonomikami, ktorý je spôsobený najmä nižšími investíciami do hmotných aktív IKT a do softvéru, databáz a duševného vlastníctva [pozri ilustráciu^{vii}]. Výsledný cyklus nízkej priemyselnej dynamiky, nízkej inovácie, nízkych investícií a nízkeho rastu produktivity v Európe sa označuje ako „pasca strednej technológie“.^{viii}

Zdroj: EIB, 2024.

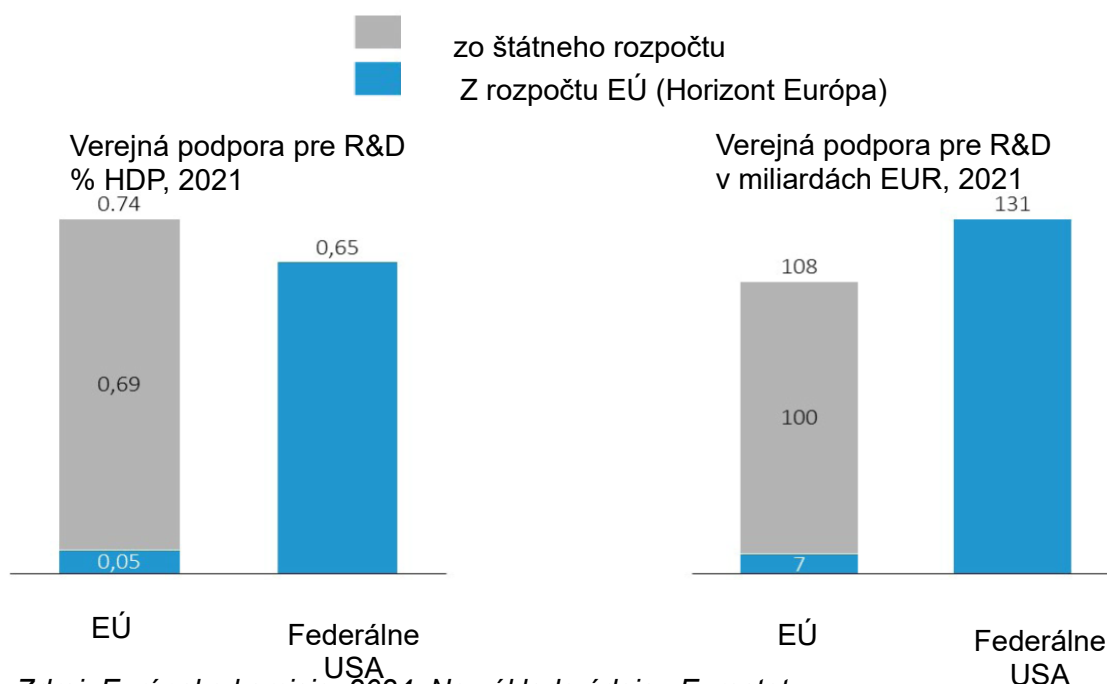
Obrázok 5: **produktívne investície; Reálna tvorba hrubého fixného kapitálu bez investícií do nehnuteľností na bývanie, % HDP**

Nedostatočná dynamika priemyslu v Európe je z veľkej časti spôsobená nedostatkami v „životnom cykle inovácií“, ktoré bránia vzniku nových odvetví a vyzývateľov. Tieto nedostatky začínajú prekážkami, ktoré sa pripravujú od inovácií až po komercializáciu. Podpora verejného sektora v oblasti výskumu a inovácií je neefektívna z dôvodu nedostatočného zamerania na prelomové inovácie a roztrieštené financovanie, čo obmedzuje potenciál EÚ dosiahnuť rozsah vo vysokorizikových prelomových technológiách. Keď sa spoločnosti dostanú do fázy rastu, stretávajú sa s regulačnými a jurisdikčnými prekážkami, ktoré im bránia v tom, aby sa stali vyspelými a ziskovými spoločnosťami v Európe. V dôsledku toho mnohé inováčne spoločnosti nakoniec vyhľadávajú financovanie od investorov rizikového kapitálu z USA a považujú expanziu na veľkom trhu USA za výhodnejšiu možnosť ako riešenie fragmentovaných trhov EÚ. Napokon, EÚ zaostáva v poskytovaní najmodernejších infraštruktúr potrebných na umožnenie digitalizácie hospodárstva.

Nie je dostatok akademických inštitúcií, ktoré dosahujú najvyššiu úroveň excelentnosti, a cesta od inovácií ku komercializácii je slabá [pozri kapitolu o inováciách]. Univerzity a iné výskumné inštitúcie sú

ústrednými aktérmi v počítačovej fáze inovácie, vytvárajú prelomový výskum a vytvárajú nové profily zručností pre pracovnú silu. Európa má silné postavenie v oblasti základného výskumu a patentovania: v roku 2021 predstavoval 17 % celosvetových patentových prihlášok v porovnaní s 21 % v USA a 25 % v Číne. Hoci sa EÚ v priemere môže pochváliť silným univerzitným systémom, na vrchole nie je dostatok univerzít a výskumných inštitúcií. S použitím objemu publikácií v špičkových akademických vedeckých časopisoch ako indikatívnej metriky sa EÚ umiestnila len v troch výskumných inštitúciách medzi 50 najlepšimi na svete, zatiaľ čo USA majú 21 a Čína 15. Inovačný reťazec v EÚ je takisto slabší v ďalšej fáze komercializácie základného výskumu. Veľká časť poznatkov získaných európskymi výskumnými pracovníkmi zostáva komerčne nevyužitá. Podľa Európskeho patentového úradu sa komerčne využíva len približne jedna tretina patentovaných vynálezov registrovaných európskymi univerzitami alebo výskumnými inštitúciami. Hlavným dôvodom tohto zlyhania je, že výskumní pracovníci v Európe sú menej integrovaní do inovačných „klastrov“ – sietí univerzít, začínajúcich podnikov, veľkých spoločností a investorov rizikového kapitálu – ktoré predstavujú veľký podiel úspešných komercializácií v odvetviach špičkových technológií. Takéto zoskupenia boli rozhodujúce pre dynamickejšiu priemyselnú štruktúru pozorovanú v USA. Európa nemá žiadne inovačné „klastre“ v prvej desiatke na svete, zatiaľ čo USA majú štyri a Čína má tri.

Verejné výdavky na výskum a inováciu v Európe sú nedostatočné a nie sú dostatočne zamerané na prelomové inovácie. V USA sa prevažná väčšina verejných výdavkov na výskum a vývoj uskutočňuje na federálnej úrovni. V EÚ vlády celkovo vynakladajú podobnú sumu ako USA na výskum a vývoj; ako podiel na HDP, ale len jedna desatina výdavkov sa uskutočňuje na úrovni EÚ, a to napriek veľkým účinkom presahovania z verejných investícií do výskumu a vývoja; do súkromného sektora^x [pozri ilustráciu 6]. EÚ má dôležitý program pre výskum a inováciu – Horizont Európa – s rozpočtom takmer 100 miliárd EUR. Je však rozšírená v príliš mnohých oblastiach a prístup k nej je príliš zložitý a byrokratický. Nedostatočne sa zameriava aj na disruptívne inovácie. Kľúčový nástroj EÚ na podporu radikálne nových technológií s nízkou úrovňou pripravenosti – nástroj Prieskumník Európskej rady pre inováciu (EIC) – má na rok 2024 rozpočet vo výške 256 miliónov EUR v porovnaní so 4,1 miliardy USD pre Agentúru USA pre pokročilé výskumné projekty v oblasti obrany (DARPA) a 2 miliardy USD pre ostatné agentúry „ARPA“. Okrem toho ho väčšinou vedú úradníci EÚ, a nie špičkoví vedci a odborníci na inovácie. Nedostatočná koordinácia v rámci EÚ ovplyvňuje aj širší inovačný ekosystém. Väčšina členských štátov nemôže dosiahnuť potrebný rozsah na zabezpečenie popredných svetových výskumných a technologických infraštruktúr, čo zase obmedzuje kapacitu výskumu a inovácií. Naproti tomu príklady CERN a spoločného podniku pre európsku vysokovýkonnú výpočtovú techniku (EuroHPC) poukazujú na význam koordinácie pri vývoji veľkých projektov infraštruktúry v oblasti výskumu a inovácií.

Zdroj: Európska komisia, 2024. Na základe údajov Eurostatu a OECD.

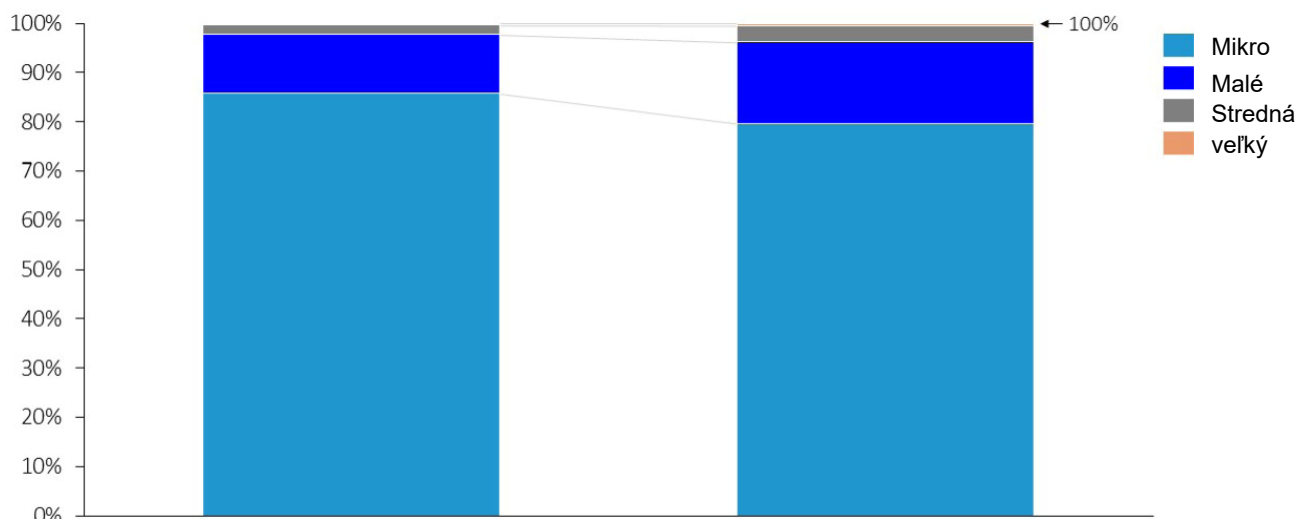
Obrázok 6: Štát verus federálny zdroj financovania výskumu a vývoja v EÚ a USA

Fragmentácia jednotného trhu bráni inovačným spoločnostiam, ktoré sa dostanú do fázy rastu, v rozširovaní sa v EÚ, čo zase znižuje dopyt po financovaní. Obrovská medzera vo financovaní rozširujúcich sa podnikov v EÚ v porovnaní s USA [pozri obrázok 3] sa často pripisuje menšiemu kapitálovému trhu v Európe a menej rozvinutému sektoru rizikového kapitálu. Podiel globálnych fondov rizikového kapitálu získaných v EÚ je len 5 % v porovnaní s 52 % v USA a 40 % v Číne. Kauzalita je však pravdepodobne zložitejšia: nižšia úroveň financovania rizikového kapitálu v Európe odráža nižšiu úroveň dopytu. Keďže jednotný trh je roztrieštený a neúplný v oblastiach, ktoré sú dôležité pre inovačné spoločnosti, rozširovanie v EÚ ponúka slabšie vyhliadky na rast a vyžaduje si nižšie financovanie. Mnohé spoločnosti z EÚ s vysokým potenciálom rastu uprednostňujú financovanie z amerických VM a rast na trhu USA, kde môžu ľahšie dosiahnuť široký dosah na trhu a rýchlejšie dosiahnuť ziskovosť. V rokoch 2008 až 2021 bolo v Európe založených 147 „jednorožcov“ – startupov, ktorých hodnota presiahla 1 miliardu USD. 40 z nich premiestnilo svoje ústredie do zahraničia, pričom prevažná väčšina sa presťahovala do dozorného orgánu USA^x. Nedostatok rastového potenciálu v Európe je obzvlášť dôležitý pre inovačné podniky založené na technológiách, a ešte viac pre podniky založené na špičkových technológiách. Napríklad 61 % celkového celosvetového financovania startupov v oblasti umelej inteligencie smeruje do amerických spoločností, 17 % do spoločností v Číne a len 6 % do spoločností v EÚ. Pokiaľ ide o kvantovú výpočtovú techniku, spoločnosti z EÚ priťahujú len 5 % celosvetového súkromného financovania v porovnaní s 50 % podielom, ktorý priťahujú spoločnosti z USA.

Regulačné prekážky rozširovania sú obzvlášť zaťažujúce v odvetví technológií, najmä pre mladé spoločnosti [pozri kapitoly o inováciách, digitalizácii a pokročilých technológiách]. Regulačné prekážky obmedzujú rast viacerými spôsobmi. Po prvé, zložité a nákladné postupy v rámci rozdrobených vnútroštátnych systémov odrádzajú vynálezcov od podávania žiadostí o práva duševného vlastníctva, čo mladým spoločnostiam bráni vo využívaní jednotného trhu. Po druhé, regulačný postoj EÚ voči technologickým spoločnostiam brzdí inovácie: EÚ má v súčasnosti približne 100 právnych predpisov zameraných na technológie^{xi} a viac ako 270 regulačných orgánov pôsobiach v oblasti digitálnych sietí vo všetkých členských štátoch. V mnohých právnych predpisoch EÚ sa uplatňuje prístup predbežnej opatrnosti, v rámci ktorého sa ex ante diktujú konkrétne obchodné praktiky s cieľom odvrátiť potenciálne riziká. V akte o umelej inteligencii sa napríklad ukladajú dodatočné regulačné požiadavky na modely umelej inteligencie na všeobecné účely, ktoré prekračujú vopred stanovenú prahovú hodnotu výpočtového výkonu, čo je prahová hodnota, ktorú už niektoré najmodernejšie modely prekračujú. Po tretie, digitálne spoločnosti sú odrádzané od podnikania v celej EÚ prostredníctvom dcérskych spoločností, keďže čelia rôznorodým požiadavkám, nárastu počtu regulačných agentúr a „pozlacovaniu“ právnych predpisov^{xii} EÚ zo strany vnútroštátnych orgánov. Po štvrté, obmedzenia uchovávanía a spracúvanía údajov spôsobujú vysoké náklady na dodržiavanie predpisov a bránia vytváraniu veľkých integrovaných súborov údajov na tréningovanie modelov umelej inteligencie. Táto fragmentácia znevýhodňuje spoločnosti z EÚ v porovnaní s USA, ktoré sa pri vytváraní rozsiahlych súborov údajov spoliehajú na súkromný sektor, a Čínu, ktorá môže využiť svoje centrálné inštitúcie na agregáciu údajov. Tento problém je znásobený presadzovaním pravidiel hospodárskej súťaže EÚ, ktoré môže brzdíť spoluprácu v rámci odvetvia. A napokon, viaceré rôzne vnútroštátne pravidlá verejného obstarávania spôsobujú poskytovateľom cloudových služieb vysoké priebežné náklady. Čistý účinok tohto regulačného zaťaženia spočíva v tom, že len väčšie spoločnosti, ktoré často sídlia mimo EÚ, majú finančnú kapacitu a motiváciu znášať náklady na dodržiavanie predpisov. Mladé inovačné technologické spoločnosti sa môžu rozhodnúť vôbec nepôsobiť v EÚ.

Absencia skutočného jednotného trhu takisto bráni dostatočnému počtu spoločností v širšom hospodárstve, aby dosiahli dostatočnú veľkosť na urýchlenie zavádzania pokročilých technológií. Existuje mnoho prekážok, ktoré vedú spoločnosti v Európe k tomu, aby zostali „malé“ a zanedbávali príležitosti jednotného trhu. Patria medzi ne vysoké náklady na dodržiavanie heterogénnych vnútroštátnych predpisov, vysoké náklady na dodržiavanie daňových predpisov a vysoké náklady na dodržiavanie predpisov, ktoré sa uplatňujú, keď spoločnosti dosiahnu určitú veľkosť. V dôsledku toho má EÚ úmerne menej malých a stredných podnikov ako USA a úmerne viac mikropodnikov [pozri ilustráciu 7]. Existuje však úzke prepojenie medzi veľkosťou spoločností a prijímaním technológií. Z dôkazov z USA vyplýva, že prijatie sa zvyšuje s veľkosťou firmy v prípade všetkých vyspelých technológií^{xiii}. Podobne, zatiaľ čo v roku 2023 30 % veľkých podnikov v EÚ prijalo umelú inteligenciu, len 7 % MSP urobilo to isté.^{xiii} Veľkosť umožňuje prijatie, pretože väčšie spoločnosti môžu rozložiť vysoké fixné náklady na investície do umelej inteligencie na väčšie príjmy, môžu sa spoľahnúť na kvalifikovanejší manažment, ktorý vykoná potrebné organizačné zmeny, a môžu zaviesť umelú inteligenciu produktívnejšie vďaka väčším súborom údajov. Inými slovami, roztrieštený jednotný trh znevýhodňuje spoločnosti z EÚ, pokiaľ ide o rýchlosť prijímania a šírenia nových aplikácií umelej inteligencie.

10 Regulačné pozlacovanie sa vzťahuje na prax, keď národné vlády alebo orgány pri jeho implementácii do vnútroštátneho práva prekračujú minimálne požiadavky stanovené v právnych predpisoch Európskej únie.

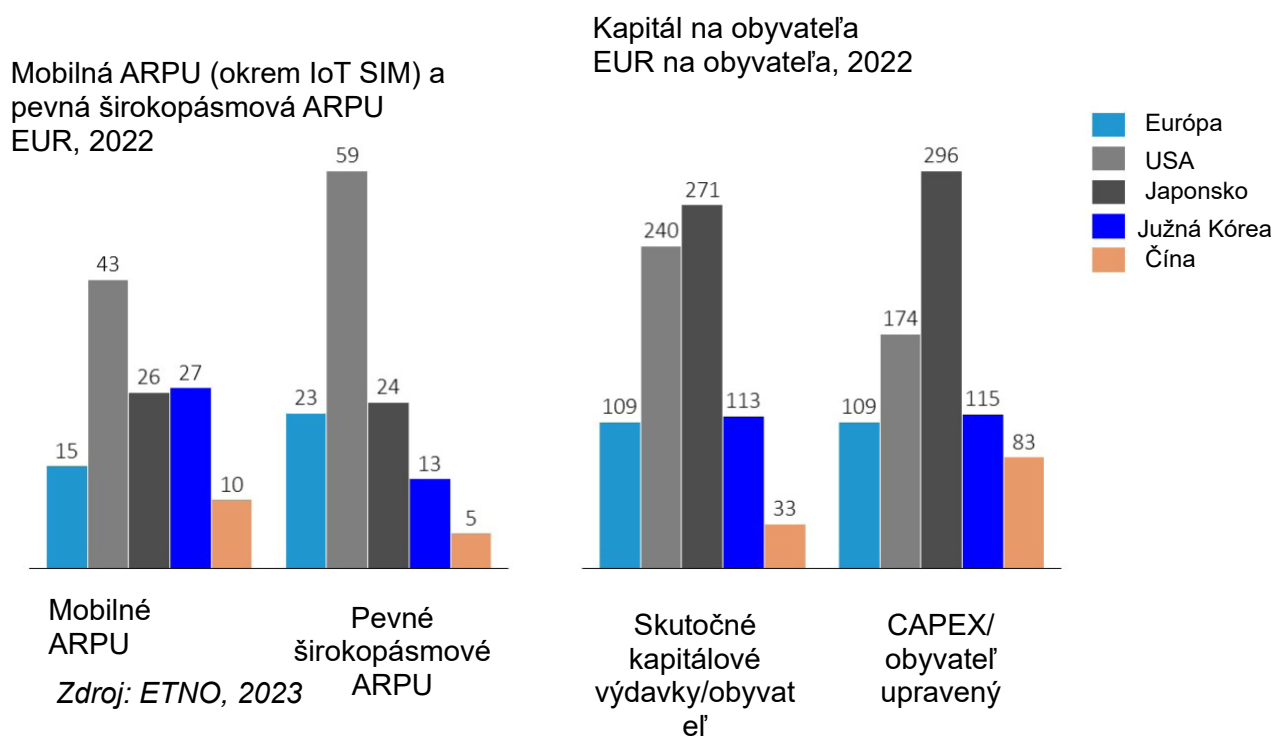

Poznámka: Nezahŕňa samostatne zárobkovo činné osoby. Údaje EÚ sa týkajú týchto sektorov: služby v oblasti priemyslu, stavebníctva a trhu (okrem verejnej správy a obrany; povinné sociálne zabezpečenie; činnosti členských organizácií). Pokiaľ ide o EÚ, na vylúčenie samostatne zárobkovo činných osôb sa ako náhrada použili údaje o podnikoch s 0 zamestnancami. Údaje USA sa týkajú súkromného sektora, ktorý zahŕňa poľnohospodárstvo, ale predstavuje približne 1 % všetkých podnikov. Údaje za USA sú založené na prvom štvrťroku tohto roka.

Zdroj: Výpočty ECB na základe údajov Eurostatu a Úradu pre štatistiku práce

Hospodárska súťaž o výpočtovú silu a nedostatočné investície do pripojiteľnosti by sa čoskoro mohli premietnuť do digitálnych prekážok [pozri kapitolu o digitalizácii a pokročilých technológiách]. Školenie nových základných modelov a budovanie vertikálne integrovaných aplikácií umelej inteligencie si vyžaduje masívne zvýšenie výpočtovej kapacity, čo spúšťa prebiehajúce celosvetové preteky v oblasti čipov umelej inteligencie s obrovskými nákladmi. Ide o preteky, v ktorých môžu mať menšie a menej financované spoločnosti z EÚ ťažkosti s konkurenciou. Odhaduje sa, že najmä v dôsledku potrebného výpočtového výkonu sa náklady na výcvik cezhraničných modelov umelej inteligencie za posledných osem rokov zvýšili 2 až 3 krát ročne, čo naznačuje, že výcvik systémov umelej inteligencie novej generácie by mohol byť čoskoro taký nákladný ako 1 miliarda^{xiv} USD a do konca desaťročia by mohol dosiahnuť 10 miliárd USD. Nasadenie umelej inteligencie si zároveň bude vyžadovať rýchlejšie, nižšie oneskorenie a bezpečnejšie pripojenia. EÚ však zaostáva za svojimi cieľmi digitálneho desaťročia do roku 2030 v oblasti zavádzania optických vlákien a 5G. Úroveň investícií potrebných na podporu sietí EÚ sa odhaduje na približne 200 miliárd EUR, aby sa zabezpečilo úplné gigabitové a 5G pokrytie v celej EÚ. Investície Európy na obyvateľa sú však výrazne nižšie ako v iných veľkých ekonomikách [pozri ilustráciu 9]. Hlavným dôvodom nižšej miery investícií je fragmentovaný európsky trh. Napríklad v EÚ existuje 34 skupín prevádzkovateľov mobilných sietí a len niekoľko v USA alebo Číne, čiastočne preto, že EÚ a členské štáty majú tendenciu vnímať fúzie v tomto odvetví negatívne. Táto roztrieštenosť spôsobuje, že fixné náklady na investovanie do sietí sú pre prevádzkovateľov z EÚ pomerne náročnejšie ako pre kontinentálne spoločnosti v USA alebo Číne. Fragmentácia tiež sťažuje využívanie nových technológií. Európa v súčasnosti v oblasti edge computingu prakticky nie je prítomná,¹¹ zatiaľ čo otvoreniu sieťových služieb pre vývojárov a inovátorov tretích strán používajúcich aplikačné protokolové rozhrania (API) bráni nedostatočná koordinácia noriem.

¹¹ Edge computing sa vzťahuje na rozdelenie výpočtových úloh medzi menšie uzly bližšie k zákazníkom, čím sa znižuje prenos údajov na menšie vzdialenosti. Keďže EÚ buduje vysoko automatizované výrobné závody, ktoré si vyžadujú nízku latenciu a významné objemy údajov riadené umelou inteligenciou, edge computing pre priemyselné aplikácie by mohol lepšie umožniť výkon a znížiť latenciu pre priemyselnú prepojenú robotiku, čím by sa zabezpečil bezpečnejší prenos údajov. Zatiaľ čo v digitálnom desaťročí sa stanovuje cieľ zaviesť do roku 2030 aspoň 10 000 klimaticky neutrálnych a bezpečných okrajových uzlov, v súčasnosti existujú v EÚ len tri komerčne zavedené okrajové výpočtové uzly.

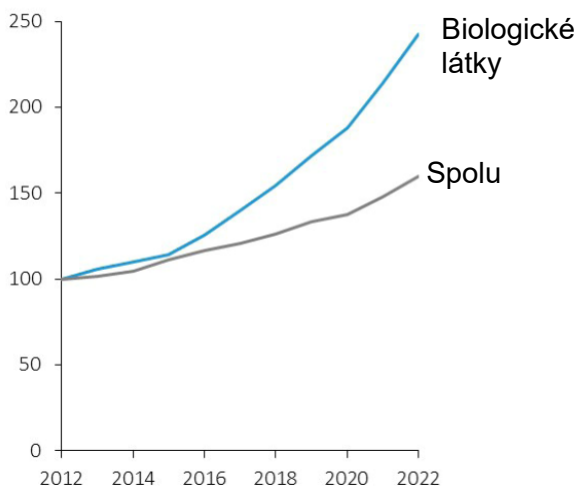
Obrázok 8: Priemerné mesačné príjmy na jednotku a kapitálové výdavky na obyvateľa

Postavenie EÚ v iných inovačných odvetviach, ako je farmaceutický priemysel, klesá v dôsledku rovnakých výziev, ako sú nízke investície do výskumu a vývoja, inovácií a regulačnej fragmentácie [pozri kapitolu o farmaceutickom priemysle]. Zatiaľ čo farmaceutický sektor EÚ má stále vedúce postavenie v celosvetovom obchode meranom hodnotou, zaoštráva v najdynamickejších segmentoch trhu a stráca trhovú podiel v prospech spoločností so sídlom v USA. Z desiatich najpredávanejších biologických liekov v Európe v roku 2022 len dve uviedli na trh spoločnosti z EÚ, zatiaľ čo šesť uviedli na trh spoločnosti so sídlom v USA [pozri ilustráciu 9]. EÚ zápasí najmä s tým, aby si vybudovala pozíciu vo výrobkoch s exkluzivitou na trhu ako lieky na ojedinelé ochorenia¹² a lieky na inovatívnu liečbu.¹³ Základom tejto vznikajúcej medzery sú nižšie výdavky na inovácie. Celkové výdavky verejného sektora EÚ na výskum a vývoj, výdavky na farmaceutické výrobky predstavujú menej ako polovicu úrovne USA, zatiaľ čo celkové súkromné investície do výskumu a vývoja v EÚ sú približne o štvrtinu väčšie ako v USA. Inovácii v EÚ bráni aj pomalý a zložitý regulačný rámec, ktorý sa v súčasnosti preskúmava. V roku 2022 bol medián času schválenia nových liekov regulačnými agentúrami v Európe 430 dní v porovnaní s 334 dňami v USA. Okrem toho je prístup k zdravotným údajom jedným z predpokladov rozvoja umelej inteligencie vo farmaceutickom priemysle, ale je obmedzený fragmentáciou. Hoci všeobecné nariadenie o ochrane údajov obsahuje možnosti využívania údajov o pacientoch na výskum v oblasti zdravia, jeho využívanie je v jednotlivých členských štátoch nerovnomerné, čo bráni odvetviu využívať množstvo dostupných elektronických údajov.

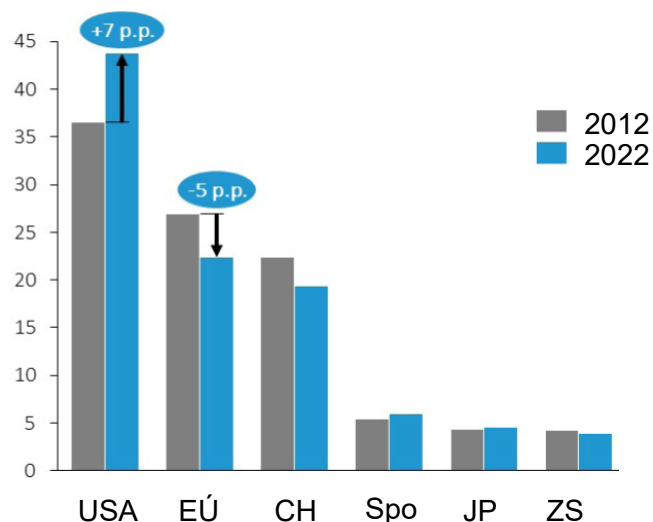
12 Lieky na ojedinelé ochorenia sú farmaceutické výrobky vyvinuté špeciálne na liečbu, prevenciu alebo diagnostiku zriedkavých chorôb alebo stavov. Tieto lieky sa nazývajú „osirotené“, pretože za bežných trhových podmienok majú farmaceutické spoločnosti malú finančnú motiváciu vyvíjať a uvádzať na trh výrobky určené len pre malý počet pacientov. V súčasnosti je 55 % liekov na ojedinelé ochorenia biologických.

13 Lieky na inovatívnu liečbu (ATMP) sú inovatívne lieky na humánne použitie, ktoré sú založené na génoch, tkanivách alebo bunkách. Mnohé lieky na inovatívnu liečbu sú lieky na ojedinelé ochorenia.

Vývoj predaja liekov v EHP
2012 indexovaný na 100

Trhový podiel biologických látok predávaných v EHP podľa pôvodu predávajúcej spoločnosti

Poznámka: Na základe štvrtročných údajov o objeme predaja IQVIA MIDAS® za obdobie 2012 – 2022, ktoré odrážajú odhady reálnej hospodárskej aktivity. Autorské práva IQVIA. Všetky práva vyhradené.

Údaje za trhy EHP (žiadne údaje za CY, MT, IS a LI; maloobchodné údaje len za DK, EE, EL, LU, SI) a údaje EK (hodnotiaca tabuľka JRC pre výskum a vývoj) za regionálne rozdelenie spoločností.

Zdroj: Európska komisia.

Obrázok 9: Erózia podielu na trhu v kľúčovom segmente biologických látok

Program na riešenie deficitu inovácií

Európa musí zlepšiť podmienky pre prelomové inovácie tým, že sa bude zaoberať nedostatkami vo svojich spoločných programoch v oblasti výskumu a inovácií. V správe sa odporúča reformovať ďalší rámcový program EÚ pre výskum a inovácie, pokiaľ ide o jeho zameranie, pridelovanie rozpočtových prostriedkov, riadenie a finančnú kapacitu. Po prvé, program by sa mal preorientovať na menší počet spoločne dohodnutých priorít. Po druhé, zvýšený podiel rozpočtových prostriedkov by sa mal vyčleniť na financovanie prevratných inovácií a v záujme efektívneho využívania týchto finančných prostriedkov by sa EIC mala zreformovať tak, aby sa stala skutočnou „agentúrou typu ARPA“, ktorá bude podporovať vysokorizikové projekty s potenciálom dosiahnuť prelomový technologický pokrok. Po tretie, riadenie programu by mali riadiť projektoví manažéri a ľudia s preukázanými výsledkami na hraniciach inovácií a – s cieľom maximalizovať prístup pre mladé inovačné spoločnosti – postupy podávania žiadostí by mali byť rýchlejšie a menej byrokratické. Organizácia programu by sa mala prepracovať a zefektívniť tak, aby bola viac založená na výsledkoch a efektívnejšia. Napokon, pod podmienkou reforiem by sa rozpočet nového rámcového programu mal zdvojnásobiť na 200 miliárd EUR za 7 rokov.

Zároveň je potrebná lepšia koordinácia verejného výskumu a inovácií vo všetkých členských štátoch.

Mala by sa vytvoriť Únia výskumu a inovácií, ktorá by viedla k spoločnej formulácii spoločnej európskej stratégie a politiky v oblasti výskumu a inovácií. Na zlepšenie koordinácie by EÚ mohla podporovať „Európsky akčný plán pre výskum a inováciu“, ktorý by navrhli členské štáty spolu s Komisiou, výskumnou obcou a zainteresovanými stranami zo súkromného sektora.

Je tiež nevyhnutné vytvoriť a konsolidovať európske akademické inštitúcie na čele celosvetového výskumu.

Európska rada pre výskum (ERC) má zásadný význam pre konkurencieschopnosť európskej vedy, ale mnohé sľubné návrhy zostávajú pre nedostatok finančných zdrojov nefinancované. V správe sa odporúča zdvojnásobiť podporu základného výskumu prostredníctvom ERC, čím sa výrazne zvýši počet príjemcov grantov bez toho, aby sa znížila suma, ktorú dostávajú. EÚ by zároveň mala zaviesť vysoko konkurencieschopný program ERC pre inštitúcie založené na excelentnosti s cieľom poskytnúť akademickým inštitúciám potrebné zdroje. Navrhuje sa aj nový režim pre výskumných pracovníkov svetovej úrovne (pozícia „predseda EÚ“) s cieľom prilákať a udržať si najlepších akademických pracovníkov tým, že ich zamestnáte ako európskych úradníkov. Tento režim by mal byť podporený novým rámcom EÚ pre súkromné financovanie s cieľom umožniť verejným univerzitám a výskumným centrom navrhnúť konkurencieschopnejšie politiky odmeňovania špičkových talentov a poskytnúť dodatočnú podporu výskumu. Okrem akademických inštitúcií je na rozvoj špičkových výskumných a technologických infraštruktúr v prípade potreby potrebné zvýšiť financovanie a posilniť koordináciu.

Európa musí uľahčiť „vynálezcom stať sa investormi“ a uľahčiť rozširovanie úspešných podnikov. EÚ by sa mala stať pre vynálezcov rovnako atraktívna ako ostatné regióny s vedúcim postavením v oblasti inovácií. V správe sa odporúča niekoľko opatrení na podporu prechodu od vynálezu ku komercializácii v Európe. Po prvé, na prekonanie byrokratických prekážok na univerzitách a vo výskumných inštitúciách pri správe práv duševného vlastníctva s ich výskumnými pracovníkmi sa odporúča nový plán spravodlivého a transparentného rozdelenia licenčných poplatkov. Po druhé, s cieľom znížiť náklady na podanie žiadosti pre mladé spoločnosti a poskytnúť jednotnú ochranu duševného vlastníctva sa navrhuje prijať jednotný patent vo všetkých členských štátoch EÚ. Po tretie, EÚ by mala vykonať dôkladné posúdenie vplyvu vplyvu digitálnej a inej regulácie na malé spoločnosti s cieľom vylúčiť MSP z regulácie, ktorú sú schopné dodržiavať len veľké spoločnosti. Napokon, EÚ by mala podporovať rýchly rast na európskom trhu tým, že inovačným začínajúcim podnikom poskytne príležitosť prijať nový celoeurópsky právny štatút („inovačná európska spoločnosť“). Tento štatút by spoločnostiam poskytol jednotnú digitálnu identitu platnú v celej EÚ a uznanú všetkými členskými štátmi. Tieto spoločnosti by mali prístup k harmonizovaným právnym predpisom týkajúcim sa práva obchodných spoločností a platobnej neschopnosti, ako aj k niekoľkým kľúčovými aspektom pracovného práva a zdaňovania, ktoré by sa postupne stali ambicióznymi, a boli by oprávnené zakladať dcérske spoločnosti v celej EÚ bez toho, aby boli začlenené samostatne v každom členskom štáte.

Keďže sa odstraňujú prekážky rastu na európskych trhoch, je potrebné lepšie finančné prostredie pre prelomové inovácie, startupy a scaleupy [pozri kapitoly o inováciách a investíciách]. Hoci rýchlo rastúce spoločnosti môžu zvyčajne získať finančné prostriedky od medzinárodných investorov, existujú dobré dôvody na ďalší rozvoj ekosystému financovania v rámci Európy. Inováciám vo veľmi ranom štádiu by prospela hlbšia skupina anjelských investorov. Zabezpečenie dostatočného miestneho kapitálu na financovanie rozširujúcich sa podnikov by sústredilo účinky presahovania inovácií v rámci Európy. Zvýšením príťažlivosti európskych akciových trhov pre prvotné verejné ponuky akcií by sa zlepšili možnosti financovania pre zakladateľov, čím by sa podporila väčšia aktivita začínajúcich podnikov v EÚ. S cieľom dosiahnuť výrazné zvýšenie kapitálového a

dlhového financovania, ktoré majú startupy a scaleupy k dispozícii, sa v správe navrhujú tieto opatrenia. Po prvé, rozšírenie stimulov pre „anjelov“ podnikov a investorov do zárodkového kapitálu. Po druhé, posúdiť, či sú opodstatnené ďalšie zmeny kapitálových požiadaviek podľa smernice Solventnosť II, ktorou sa stanovujú pravidlá kapitálovej primeranosti pre poisťovne, a vydať usmernenia pre dôchodkové plány EÚ s cieľom stimulovať inštitucionálne investície do inovačných spoločností vo vybraných podsektoroch. Po tretie, zvýšenie rozpočtu Európskeho investičného fondu (EIF), ktorý je súčasťou skupiny EIB a poskytuje finančné prostriedky MSP, zlepšenie koordinácie medzi EIF a EIC a prípadne racionalizácia prostredia financovania rizikového kapitálu v Európe. Napokon, rozšírenie mandátu skupiny EIB s cieľom umožniť spoločné investície do podnikov, ktoré si vyžadujú väčšie objemy kapitálu, a zároveň jej umožniť prevziať väčšie riziko, aby pomohla prilákať súkromných investorov.

EÚ má jedinečnú príležitosť znížiť náklady na zavádzanie umelej inteligencie zvýšením výpočtovej kapacity a sprístupnením svojej siete vysokovýkonných počítačov [pozri kapitolu o digitalizácii a pokročilých technológiách]. Od spustenia spoločného podniku Euro-HPC v roku 2018 vytvorila EÚ rozsiahlu verejnú infraštruktúru pre výpočtovú kapacitu nachádzajúcu sa v šiestich členských štátoch, ktorá je celosvetovo jedinečná. Tri z jej superpočítačov sú v prvej desiatke na svete a plánuje sa spustenie dvoch exaflopových počítačov. Hoci sa táto kapacita doteraz využívala najmä na vedecký výskum, Komisia ju postupne otvára startupom v oblasti umelej inteligencie, MSP a širšej komunite v oblasti umelej inteligencie. V správe sa odporúča nadviazať na túto iniciatívu výrazným zvýšením výpočtovej kapacity určenej na výcvik a algoritmickej vývoj modelov umelej inteligencie v centrách HPC. EÚ by zároveň mala financovať rozšírenie Euro-HPC na ďalšie cloudové a úložné kapacity na podporu odbornej prípravy v oblasti umelej inteligencie na viacerých miestach. Na základe spolupráce medzi verejnými a súkromnými infraštruktúrami by sa mal vyvinúť „federovaný model umelej inteligencie“, ktorý by poskytoval silu na tréningovanie umelej inteligencie a cloudové služby s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť EÚ. S cieľom pomôcť financovať dodatočné zdroje investované do siete sa odporúča vytvoriť rámec pre celú EÚ, ktorý umožní, aby sa „výpočtový kapitál“ verejného sektora poskytoval inovačným MSP výmenou za finančné výnosy. Napríklad verejné zariadenia alebo výskumné centrá HPC by mohli ponúkať voľnú výpočtovú kapacitu výmenou za kapitálové opcie, licenčné poplatky alebo dividendy, ktoré by sa opätovne investovali do kapacity a údržby.

EÚ by mala podporovať medziodvetvovú koordináciu a výmenu údajov s cieľom urýchliť integráciu umelej inteligencie do európskeho priemyslu. Vývoj vertikálnych prvkov umelej inteligencie závisí od spolupráce priemyselných subjektov s výskumníkmi v oblasti umelej inteligencie a súkromným sektorom s cieľom umožniť vymedzenie problémov v rôznych odvetviach. Napríklad zistenie, či inovatívny produkt môže vyvinúť továreň s použitím digitálneho dvojčaťa založeného na umelej inteligencii, si vyžaduje replikáciu továrne, jej robotov, procesov a prekrytie algoritmu umelej inteligencie. Na uľahčenie tejto spolupráce by sa spoločnosti EÚ mali nabádať, aby sa zapojili do „plánu vertikálnych priorít v oblasti umelej inteligencie“. Cieľom tohto plánu by bolo urýchliť vývoj umelej inteligencie v desiatich strategických odvetviach, v ktorých budú obchodné modely EÚ najviac profitovať z rýchleho zavedenia umelej inteligencie (automobily, vyspelá výroba a robotika, energetika, telekomunikácie, poľnohospodárstvo, letecký a kozmický priemysel, obrana, environmentálne prognózy, farmácia a zdravotná starostlivosť). Spoločnosti, ktoré sa zúčastňujú na pláne, by mali prospech z finančných prostriedkov EÚ na vývoj modelov a osobitného súboru výnimiek týkajúcich sa hospodárskej súťaže a experimentovania s umelou inteligenciou. V záujme prekonania nedostatku veľkých súborov údajov v EÚ by sa modelová odborná príprava mala doplniť o údaje, ktorými voľne prispievajú viaceré spoločnosti EÚ v rámci určitého odvetvia. Mala by sa podporovať v rámci otvorených zdrojov, ktoré sú chránené pred presadzovaním antitrustových pravidiel orgánmi na ochranu hospodárskej súťaže. Experimentovanie by sa malo podporovať otvorením, koordináciou a harmonizáciou vnútroštátnych režimov experimentálneho prostredia pre umelú inteligenciu v celej EÚ pre spoločnosti, ktoré sa zúčastňujú na pláne. Tieto experimentálne „pieskové skrinky“ by umožnili pravidelné posudzovanie regulačných prekážok vyplývajúcich z právnych predpisov EÚ alebo vnútroštátnych právnych predpisov a poskytli by regulačným orgánom spätnú väzbu od súkromných spoločností a výskumných centier.

Vzhľadom na dominantné postavenie poskytovateľov z USA musí EÚ nájsť strednú cestu medzi podporou svojho domáceho odvetvia cloud computingu a zabezpečením prístupu k technológiám, ktoré potrebuje. Je príliš neskoro na to, aby sa EÚ pokúsila vyvinúť systematické výzvy pre hlavných poskytovateľov cloudových služieb v USA: príslušné investičné potreby sú príliš veľké a odklonili by zdroje od odvetví a spoločností, v ktorých sú inovačné vyhliadky EÚ lepšie. Z dôvodu európskej suverenity by však EÚ mala zabezpečiť, aby mala konkurencieschopný domáci priemysel, ktorý dokáže uspokojiť dopyt po „suverénnych cloudových“ riešeniach. Na dosiahnutie tohto cieľa sa v správe odporúča prijať celoeurópske politiky v oblasti bezpečnosti údajov na spoluprácu medzi poskytovateľmi cloudu z EÚ a z krajín mimo EÚ, ktoré umožnia prístup k najnovším cloudovým technológiám hyperškálovateľov z USA a zároveň zachovávajú šifrovanie, bezpečnosť a oddelené služby pre dôveryhodných poskytovateľov z EÚ. EÚ by zároveň mala prijať záväzné normy pre

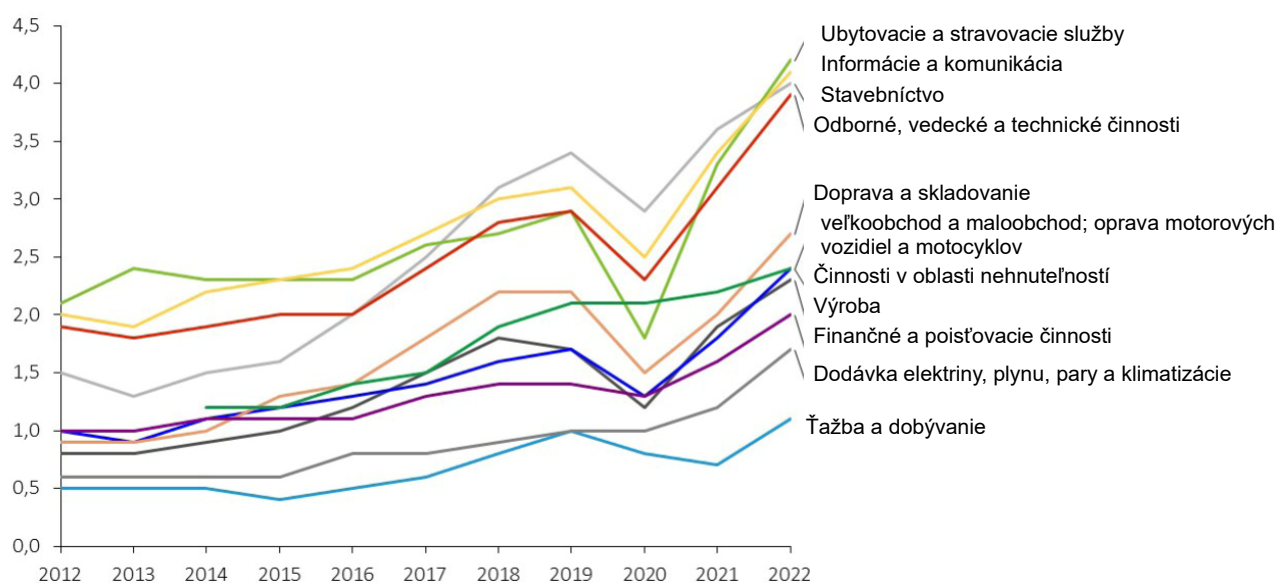
obstarávanie vo verejnom sektore, čím by sa vyrovnali podmienky pre spoločnosti EÚ voči väčším aktérom z krajín mimo EÚ. Mimo „suverénnych“ trhových segmentov sa odporúča rokovať o nízkom bariérovom „digitálnom transatlantickom trhu“, ktorý zaručí bezpečnosť dodávateľského reťazca a obchodné príležitosti pre technologické spoločnosti EÚ a USA za spravodlivých a rovnakých podmienok. S cieľom zatraktívniť tieto príležitosti nad rámec veľkých technologických spoločností by MSP na oboch stranách Atlantického oceánu mali mať prospech z rovnakého zníženia regulačného zaťaženia pre malé spoločnosti, ako sa navrhuje vyššie.

Na dosiahnutie vyššej miery investícií do pripojiteľnosti je potrebné uľahčiť konsolidáciu v odvetví telekomunikácií [pozri kapitoly o digitalizácii a pokročilých technológiách a politike hospodárskej súťaže]. Základnou iniciatívou je zmena postoja EÚ k rozsahu a konsolidácii telekomunikačných operátorov s cieľom vytvoriť skutočný jednotný trh bez obetovania blahobytu spotrebiteľov a kvality služieb. S cieľom podporiť konsolidáciu sa v správe odporúča vymedziť telekomunikačné trhy na úrovni EÚ – na rozdiel od úrovne členských štátov – a zvýšiť váhu inovačných a investičných záväzkov v pravidlách EÚ pre zúčtovanie fúzií. Regulácia ex ante na úrovni krajiny by sa mala obmedziť v prospech presadzovania hospodárskej súťaže ex post v prípadoch zneužívania dominantného postavenia. Navrhuje sa tiež harmonizovať pravidlá a postupy udeľovania licencií na frekvenčné spektrum v celej EÚ a organizovať prvky navrhovania aukcií v celej EÚ s cieľom pomôcť vytvoriť rozsah. S cieľom zabezpečiť, aby subjekty EÚ zostali na čele nového technologického vývoja, sa odporúča zriadiť orgán na úrovni EÚ s verejno-súkromnou účasťou na vypracovanie jednotných technických noriem pre zavádzanie sieťových rozhraní API a edge computingu, ako to bolo v prípade roamingu v 90. rokoch 20. storočia. S cieľom zvýšiť schopnosť prevádzkovateľov z EÚ investovať do týchto technológií sa odporúča podporovať spoločné využívanie komerčných investícií medzi vlastníkmi sietí a veľmi veľkými online platformami, ktoré vo veľkej miere využívajú dátové siete EÚ, ale neprispievajú k ich financovaniu.

Udržiavanie a rozširovanie výskumu a vývoja bude mať zásadný význam aj pre kľúčové výrobné odvetvia, ako je farmaceutický priemysel [pozri kapitolu o farmaceutickom priemysle]. Otvorenie druhotného využívania zdravotných údajov na výskumné účely má významný potenciál zakotviť farmaceutické činnosti v oblasti výskumu a inovácií v rámci EÚ. V správe sa preto odporúča urýchliť digitalizáciu systémov zdravotnej starostlivosti a európskeho priestoru pre údaje týkajúce sa zdravia (EHDS) prostredníctvom podpory vnútroštátnych investícií na úrovni EÚ, ktoré uľahčujú prístup k elektronickým zdravotným záznamom a ich spoločné využívanie. Okrem toho sa navrhuje ďalej rozširovať kapacity sekvenovania genómu v EÚ a predložiť strategický plán na obdobie po roku 2026, ktorý bude vychádzať z európskej iniciatívy 1+ miliónov genómov. S cieľom maximalizovať príležitosti európskeho priestoru pre zdravotné údaje bude dôležité poskytnúť jasné a včasné usmernenia týkajúce sa používania umelej inteligencie v životnom cykle liekov, najmä analýzu „surových“ klinických údajov zasielaných Európskej agentúre pre lieky a údajov zhromažďovaných na účely dohľadu nad liekmi. Regulačné orgány by sa zároveň mali zamerať na zvýšenie atraktívnosti EÚ pri vykonávaní klinického skúšania a na urýchlenie prístupu na trhy s novými liekmi. Tieto ciele možno podporiť okrem iného preskúmaním pravidiel pre štúdie kombinujúce lieky so zdravotníckymi pomôckami a uplatňovaním umelej inteligencie a zjednodušením usmernení v rôznych agentúrach pre priemysel o neuspokojených liečebných potrebách, navrhovaní klinického skúšania a využívaní dôkazov z reálneho sveta. Napokon, aby sa vykompenzovala medzera vo financovaní farmaceutických výrobkov, financovanie EÚ by sa malo preorientovať na rozvoj obmedzeného počtu inovačných centier svetovej úrovne v oblasti vied o živej prírode pre lieky na inovatívnu liečbu. Návrhy na financovanie inovácií by boli prínosom aj pre farmaceutický sektor.

Odstránenie nedostatkov v zručnostiach

Európa trpí nedostatkom zručností v celom hospodárstve, ktorý je posilnený klesajúcou pracovnou silou [pozri kapitolu o zručnostiach]. Európske hospodárstvo sa vyznačuje pretrvávajúcim nedostatkom zručností vo viacerých odvetviach a povolaniach, a to v prípade pracovníkov s nízkou aj vysokou kvalifikáciou [pozri ilustráciu 10]. Približne štvrtina európskych spoločností čelila ťažkostiam pri hľadaní zamestnancov so správnymi zručnosťami, zatiaľ čo ďalšia polovica uvádza určité ťažkosti. 77 % spoločností v EÚ uvádza, že ani novoprijatí zamestnanci nemajú požadované zručnosti. Zručnosti chýbajú aj na manažérskej úrovni. Nerovnomerné zavádzanie základných postupov riadenia – najmä tých, ktoré sú potrebné na riadenie ľudského kapitálu – je pravdepodobne zodpovedné za pomalé zavádzanie IKT v EÚ koncom 90. a začiatkom 21. storočia, najmä medzi mikropodnikmi a malými podnikmi.¹⁴ Hoci výzvy súvisiace s nedostatkom zručností sú rozšírené vo vyspelých ekonomikách, potreba riešiť ich je obzvlášť naliehavá v EÚ. Demografické nepriaznivé faktory naznačujú znižovanie pracovnej sily v Európe, zatiaľ čo sa predpokladá, že populácia USA sa v nadchádzajúcich desaťročiach rozšíri. V tomto kontexte je nevyhnutná európska stratégia na riešenie nedostatku zručností zameraná na všetky fázy vzdelávania. Mnohé nedostatky v zručnostiach možno vysledovať až k

Zdroj: Eurostat

Obrázok 10: Nedostatok zručností v EÚ Miera voľných pracovných miest (% z celkového počtu pracovných miest)

nedostatočnému využívaniu existujúcich talentov, o čom svedčia hlboké rodové rozdiely v niektorých povolaniach.

Nedostatok zručností je prekážkou inovácie a zavádzania technológií a mohol by potenciálne brániť aj dekarbonizácii. Európa produkuje vysokokvalitné talenty v oblasti vedy, technológie, inžinierstva a matematiky (STEM), ale ich ponuka je obmedzená. V EÚ je približne 850 absolventov odborov STEM na milión obyvateľov ročne v porovnaní s viac ako 1 100 absolventmi v USA. Okrem toho je okruh talentov EÚ vyčerpaný únikom mozgov do zámoria v dôsledku väčšieho počtu a lepších pracovných príležitostí inde. Chýbajú aj zručnosti na rýchlejšie šírenie digitálnych technológií v hospodárstve a na to, aby sa pracovníci mohli prispôsobiť zmenám, ktoré tieto technológie prinesú. Takmer 60 % spoločností v EÚ uvádza, že nedostatok zručností je hlavnou prekážkou investícií, a podobný podiel uvádza ťažkosti pri nábore odborníkov v oblasti IKT. Európski pracovníci zároveň vo všeobecnosti nie sú pripravení využiť rozsiahlu digitalizáciu práce: približne 42 % Európanov nemá základné digitálne zručnosti vrátane 37 % pracujúcich.¹⁵ Dekarbonizácia si bude vyžadovať aj nové súborné zručnosti a profily pracovných miest. Miera voľných pracovných miest vo výrobe čistých technológií v EÚ sa v rokoch 2019 až 2023 zdvojnásobila, pričom 25 % spoločností v EÚ uviedlo v treťom štvrtroku 2023 nedostatok

14 Pozri okrem iného Bloom, Sadun a Van Reenen (2012) a Schivardi a Schmitz (2020), kde sú uvedené dôkazy o rozdieloch v manažérskych postupoch medzi jednotlivými krajinami a ich vplyve na celkovú produktivitu.

15 Cieľom digitálneho desaťročia EÚ je zabezpečiť, aby 80 % Európanov v produktívnom veku malo do roku 2030 základné digitálne zručnosti.

pracovnej sily. Nedostatok vysokokvalifikovaných pracovníkov bude časom pravdepodobne naliehavejší. Prognózy do roku 2035 naznačujú, že nedostatok pracovnej sily bude najvýraznejší v nemanuálnych povolaniach s vysokou kvalifikáciou, t. j. v povolaniach, ktoré si vyžadujú vysokú úroveň vzdelania, a to v dôsledku potrieb týkajúcich sa zastupovania v dôsledku odchodu do dôchodku a meniaceho sa dopytu na trhu práce.

Nedostatočná ponuka zručností v Európe je spôsobená poklesom systémov vzdelávania a odbornej prípravy, ktoré nepripravujú pracovnú silu na technologické zmeny. Dosiahnuté vzdelanie v EÚ – merané skóre OECD PISA – klesá. Vedúcim pozíciám v nedávnych správach PISA dominujú ázijské krajiny, zatiaľ čo Európa zaznamenala bezprecedentný pokles. Tento klesajúci trend sa týka priemerných údajov aj najvyššej výkonnosti: v roku 2022 len 8 % študentov EÚ dosiahlo vysokú úroveň kompetencií v matematike a 7 % v čítaní a prírodných vedách podľa štandardizovaného skóre PISA. Hoci počet absolventov odborov STEM rastie, tempo nie je dostatočné na udržanie kroku s rastom dopytu po pracovných miestach v odboroch STEM a sú zrejmé veľké rodové rozdiely: Existuje takmer dvakrát toľko mužov ako žien. Nedostatočná výkonnosť sa vzťahuje aj na vzdelávanie dospelých, čo bráni možnosti rekvalifikácie s cieľom prispôsobiť trh práce pokročilým technológiám. Účasť na vzdelávaní a odbornej príprave dospelých je celkovo pomerne nízka a v rámci EÚ sa výrazne líši. Napríklad v roku 2016 sa na odbornej príprave zúčastnilo len 37 % dospelých a táto miera sa odvtedy takmer nezvýšila. Na dosiahnutie cieľa, aby sa aspoň 60 % dospelých každoročne zúčastňovalo na odbornej príprave, ktorý je stanovený v európskom programe v oblasti zručností na rok 2020, by bolo potrebné, aby odbornú prípravu absolvovalo približne o 50 miliónov viac pracovníkov. Podobná situácia ovplyvňuje odborné vzdelávanie, ktorého kvalita a účinnosť sa v rámci EÚ značne líši.

Zatiaľ čo vzdelávanie a odborná príprava patria do vnútroštátnej právomoci, investície EÚ priniesli pomerne slabé výsledky. V rámci súčasného rozpočtu EÚ sa na investície do zručností vynakladá približne 64 miliárd EUR, ale výsledky sú obmedzené. Toto zlyhanie je spôsobené niekoľkými faktormi. Po prvé, nedostatočná ochota členských štátov, ktoré sú zodpovedné za politiky v oblasti zručností, ísť nad rámec mäkkých foriem koordinácie. Po druhé, nedostatočné zapojenie priemyslu do rozvoja zručností špecifických pre dané pracovné miesto. Po tretie, investície EÚ do zručností trpia nedostatkom systematických hodnotení, čo bráni učeniu sa o účinnosti alternatívnych stratégií a zdokonaleniu intervencií. Po štvrté, kolektívnemu úsiliu o zlepšenie zručností bráni nedostatočné využívanie „informácií o zručnostiach“, čo znamená spoľahlivé, podrobné a porovnateľné informácie o potrebách zručností, existujúcich zásobách a požadovaných tokoch v rámci členských štátov a medzi nimi. Takéto informácie sú nevyhnutné na posúdenie existujúcich a prognózovanie nedostatkov v zručnostiach medzi odvetviami a regiónmi a na primerané zacielenie politik a výdavkov. Hoci sa sprístupnili nové zdroje informácií a metodík, skutočné využívanie podrobných údajov o zručnostiach pri navrhovaní politik je naďalej nízke a nerovnomerné tak v inštitúciách EÚ, ako aj v jednotlivých členských štátoch.

EÚ by mala prepracovať svoj prístup k zručnostiam tak, aby bol strategickejší, orientovaný na budúcnosť a zameraný na vznikajúci nedostatok zručností. V správe sa v prvom rade odporúča, aby EÚ a členské štáty zlepšili využívanie informovanosti pre oblasť zručností oveľa intenzívnejším využívaním údajov s cieľom pochopiť existujúce nedostatky v zručnostiach a reagovať na ne. Po druhé, systémy vzdelávania a odbornej prípravy musia lepšie reagovať na meniace sa potreby zručností a nedostatky v zručnostiach zistené na základe informovanosti pre oblasť zručností. Učebné osnovy je potrebné zodpovedajúcim spôsobom zrevidovať, a to aj so zapojením zamestnávateľov a iných zainteresovaných strán. Po tretie, aby sa maximalizovala zamestnateľnosť, mal by sa zaviesť spoločný systém certifikácie, aby boli zručnosti získané prostredníctvom programov odbornej prípravy ľahko zrozmiteľné pre potenciálnych zamestnávateľov v celej EÚ. Po štvrté, programy EÚ zamerané na vzdelávanie a zručnosti by sa mali prepracovať tak, aby pridelené finančné prostriedky mohli dosiahnuť oveľa väčší vplyv. S cieľom zlepšiť efektívnosť a škálovateľnosť investícií do zručností by vyplácanie finančných prostriedkov EÚ malo byť spojené s prísnejšou zodpovednosťou a hodnotením vplyvu. Zároveň sa navrhuje prijať osobitné intervencie na riešenie najakútnejšieho nedostatku zručností v oblasti technických zručností a zručností v oblasti STEM. Osobitný dôraz je potrebné klásť na vzdelávanie dospelých, ktoré bude kľúčom k aktualizácii zručností pracovníkov počas celého ich života. V tejto súvislosti je potrebná rozsiahla reforma odbornej prípravy v celej EÚ. Špecifické sektory (strategické hodnotové reťazce) alebo špecifické zručnosti (pracovné aj riadiace schopnosti) si budú vyžadovať doplnkové ciele intervencie. Navrhuje sa napríklad spustiť nový program získavania technologických zručností s cieľom prilákať technologické talenty z krajín mimo EÚ, ktorý bol prijatý v celej EÚ a spolufinancovaný Komisiou a členskými štátmi. Tento program by kombinoval nový vízový program na úrovni EÚ pre študentov, absolventov a výskumných pracovníkov v príslušných oblastiach s cieľom stimulovať prílev, veľký počet akademických štipendií EÚ, najmä v oblastiach STEM, a sťaže študentov a zmluvy s absolventmi so zúčastnenými výskumnými

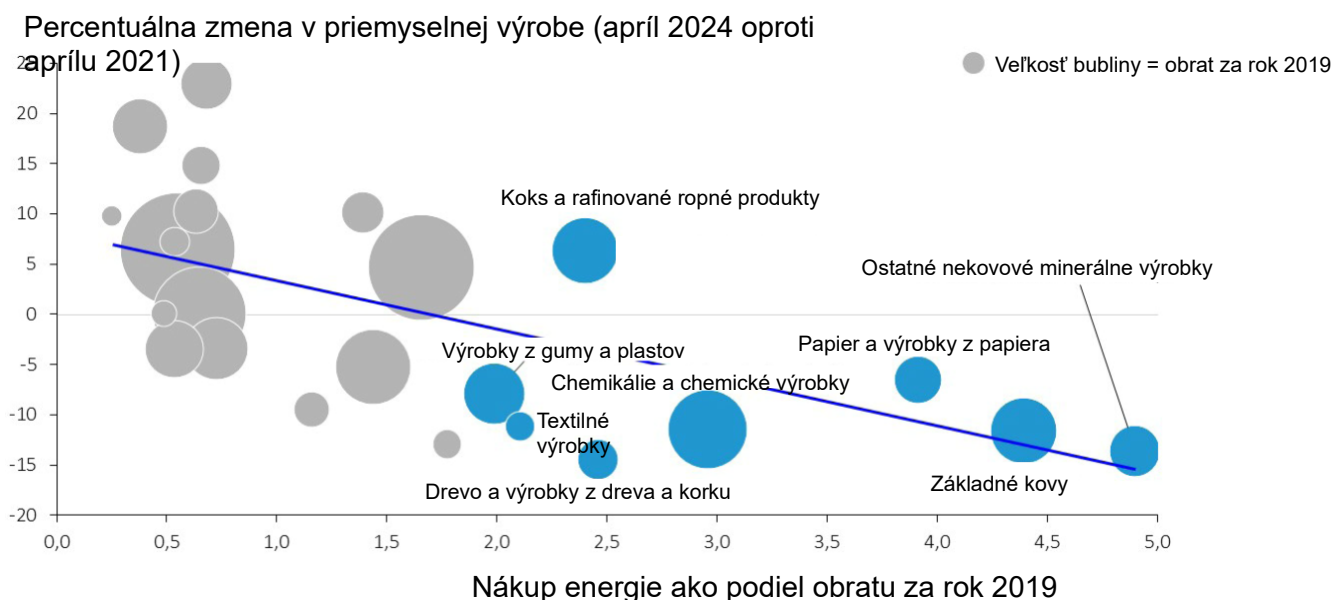
centrami a verejnými inštitúciami v celej EÚ, pričom by si zachoval kompetencie v Európe v počiatočnej fáze kariéry výskumných pracovníkov.

ENDNOTES

- i Bergeaud, A., a Verluise, C.: [A new dataset to study a century of innovation in Europe and in the US \(Nový súbor údajov na štúdium storočia inovácií v Európe a USA\)](#), Research Policy, 53(1), 10490, 2024.
- ii Pozri napríklad Acemoglu, D., [The Simple Macroeconomics of AI \(Jednoduchá makroekonomika umelej inteligencie\)](#), MIT, 5. apríla 2024.
- iii [European Tech Insights](#), 2023.
- iv Albanesi, S., Dias da Silva, A., Jimeno, J. F., Lamo, Ana., Wabitsch, A., New technologies and jobs in E (Nové technológie a pracovné miesta v E).
- v Eloundou, T., Manning, S., Mishkin, P. a Rock, D., „GPTs are GPTs: An Early Look at the Labor Market Impact Potential of Large Language Models, pracovný dokument, 2023.
- vi Brynjolfsson, E., Li, D., a Raymond, L. R., Generative AI at Work (Generatívna umelá inteligencia pri práci), pracovný dokument NBER č. 31161, 2023.
- vii Hanzl-Weiss, D., & Stehrer, R., [Dynamics of productive investment and gaps between the United States and EU countries \(Dynamika produktívnych investícií a rozdiely medzi Spojenými štátmi a krajinami EÚ\)](#), pracovný dokument Európskej investičnej banky o ekonomike, 2024/01, 2024.
- viii Fuest, C., Gros, D., Mengel, P.-L., Presidente, G., a Tirole, J., [How to Escape the Middle Technology Trap: Inovačná politika EÚ](#), správa EconPol o politike, 2024.
- ix Myers, K. a Lanahan, L., [Estimating Spillovers from Publicly Funded R&D: Evidence from the US Department of Energy](#), American Economic Review, zv. 112, č. 7, júl 2022.
- x Testa, G., Compano, R., Correia, A. a Rückert, E., [In search of EU unicorns: What do we know about them](#), EUR 30978 EN, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, Luxemburg, 2022.
- xi Bruegel, [Prehľad digitálnej politiky EÚ](#), Bruegel Factsheet, 2024.
- xii Acemoglu, D., a kol., [Robot a automatizácia: Nové poznatky z mikroúdajov: Adopcia pokročilých technológií: Selection or Causal Effects?](#), AEA Papers and Proceedings, 113: 210 – 214, 2023.
- xiii Európska komisia, Eurostat, [Digitalisation in Europe – 2024 edition \(Digitalizácia v Európe – vydanie z roku 2024\)](#), Interactive Publication, 2024.
- xiv <https://epochai.org/blog/how-much-does-it-cost-to-train-frontier-ai-models>

3. Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti

Vysoké náklady na energiu v Európe sú prekážkou rastu, zatiaľ čo nedostatočná výrobná a sieťová kapacita by mohla brániť šíreniu digitálnych technológií a elektrifikácie dopravy. Odhady Komisie naznačujú, že vysoké ceny energie si v posledných rokoch vybrali daň na potenciálnom rasteⁱ v Európe. Ceny energií tiež naďalej ovplyvňujú náladu podnikových investícií oveľa viac ako v iných veľkých ekonomikách. Približne polovica európskych spoločností považuje náklady na energiu za hlavnú prekážku investícií – o 30 percentuálnych bodov viac ako americké spoločnosti.ⁱⁱ Najviac boli zasiahnuté energeticky náročné priemyselné odvetvia: výroba od roku 2021 klesla o 10 – 15 % a zloženie európskeho priemyslu sa mení, pričom sa zvyšuje dovoz z krajín s nižšími nákladmi na energiu. Ceny energií sa tiež stali volatilnejšími, čím sa zvýšila cena hedžingu a zvýšila neistota investičných rozhodnutí. Bez výrazného zvýšenia výrobnéj kapacity a kapacity siete môže Európa čeliť aj obmedzeniam, pokiaľ ide o digitalizáciu výroby, keďže tréning a prevádzka modelov umelej inteligencie a údržba dátových centier sú vysoko energeticky náročné. Dátové centrá sú v súčasnosti zodpovedné za 2,7 % dopytu po elektrickej energii v EÚ, ale do roku 2030 sa očakáva, že ich spotreba vzrastie o 28 %.

Zdroj: Eurostat, OECD Trade added value (databáza TiVA) a výpočty odborníkov ECB.

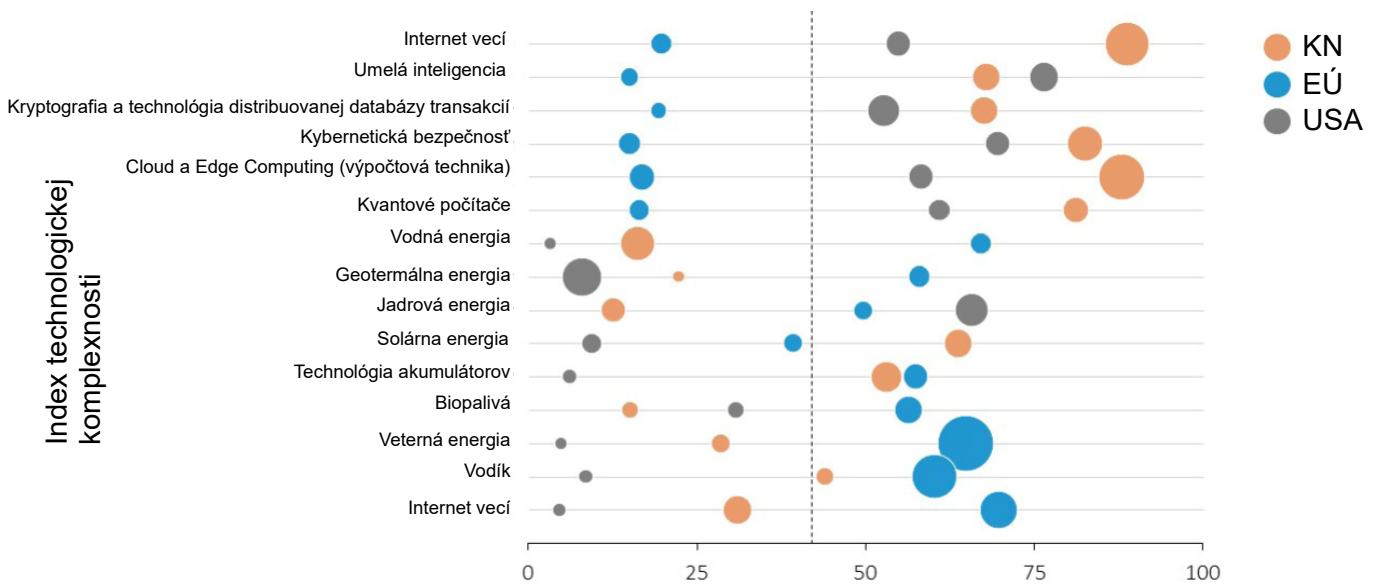
Obrázok 1: Energeticky náročné výrobné výzvy

Ciele EÚ v oblasti dekarbonizácie sú takisto ambicióznejšie ako ciele jej konkurentov, čo vytvára dodatočné krátkodobé náklady pre európsky priemysel. EÚ zaviedla záväzné právne predpisy na zníženie emisií skleníkových plynov do roku 2030 aspoň o 55 % v porovnaní s úrovňami z roku 1990. USA si naopak stanovili nezáväzný cieľ znížiť do roku 2030 emisie o 50 – 52 % pod (vyššie) úrovne z roku 2005, zatiaľ čo Čína sa snaží dosiahnuť vrchol svojich emisií uhlíka až do konca desaťročia. Tieto rozdiely vytvárajú obrovské krátkodobé investičné potreby pre spoločnosti EÚ, ktorým ich konkurenti nečelia. V prípade štyroch najväčších energeticky náročných priemyselných odvetví (chemikálie, základné kovy, nekovové nerasty a papier) sa predpokladá, že dekarbonizácia bude počas nasledujúcich 15 rokov stáť celkovo 500 miliárd EUR, zatiaľ čo v prípade „najťažších“ častí odvetvia dopravy (námorná a letecká doprava) budú investičné potreby od roku 2031

BUDÚCNOSŤ EURÓPSKEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI – časť A – ?? 3. Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti

do roku 2050 predstavovať približne 100 miliárd EUR ročne. EÚ je zároveň jediným významným regiónom na svete, ktorý zaviedol významnú cenu CO2. Tento nákladový faktor má obmedzený význam, keďže na ťažkú priemyselnú výrobu sa vo veľkej miere vzťahujú bezodplatné kvóty v rámci systému obchodovania s emisiami (ETS). Tieto kvóty sa však postupne zrušia zavedením mechanizmu kompenzácie uhlíka na hraniciach (CBAM).

De karbonizácia ponúka Európe príležitosť znížiť ceny energie a prevziať vedúcu úlohu v oblasti čistých technológií („čisté technológie“) a zároveň sa stať energeticky bezpečnejšou. Dekarbonizácia európskeho energetického systému znamená rozsiahle zavádzanie čistých zdrojov energie s nízkymi hraničnými výrobnými nákladmi, ako sú obnoviteľné zdroje energie a jadrová energia. Osobitné regióny EÚ majú vysoký potenciál nákladovo konkurencieschopných obnoviteľných zdrojov energie: napríklad solárna energia v južnej Európe a vietor na severe a juhovýchode. Zavádzanie energie z obnoviteľných zdrojov v Európe už rastie a v roku 2023 dosiahlo približne 22 % hrubej konečnej spotreby energie v EÚ v porovnaní so 14 % v Číne a 9 % v USA. Európa má zároveň silný inovačný potenciál na uspokojenie rastúceho domáceho a celosvetového dopytu po riešeniach v oblasti čistej energie. Hoci je Európa slabá v oblasti digitálnych inovácií, je lídrom v oblasti inovácií čistých technológií [pozri ilustráciu 2]. To predstavuje príležitosti: podľa Medzinárodnej agentúry pre energiu (IEA) viac ako tretina požadovaného zníženia emisií CO2 na celom svete do roku 2050 závisí od technológií, ktoré sú v súčasnosti vo fáze demonštrácie alebo prototypu.ⁱⁱⁱ Elektrifikácia európskeho energetického systému takisto umožní rast odvetvia udržateľnej dopravy EÚ. Spoločnosti EÚ sú „priekopníkmi“ v iných pododvetviach udržateľnej dopravy. EÚ napríklad vlastní 60 % celosvetových patentov vysokej hodnoty a je na vrchole celosvetového rebríčka najinovatívnejších spoločností v oblasti nízkouhlíkových palív, ktoré sú nevyhnutné pre dekarbonizáciu leteckej a námornej dopravy v strednodobom horizonte a potenciálne aj pre ťažké úžitkové vozidlá.

RelATEDNESS DENSITY (Súvisiaca hustota)

Poznámky: Výsledky sú založené na analýze patentových údajov s cieľom pochopiť zložitosť a potenciál špecializácie v rôznych technologických oblastiach. Na osi y sú technológie zoradené podľa toho, aké sú pokročilé alebo zložité, pričom skóre sa pohybuje od 0 (menej zložité) do 100 (komplexnejšie). Os x (znázorňujúca hustotu príbuznosti) predstavuje, ako ľahko môže krajina vytvoriť komparatívnu výhodu v konkrétnej technológii v závislosti od toho, ako úzko súvisí s inými technológiami, v ktorých je krajina už silná. Veľkosť bublín ukazuje, do akej miery sa každá krajina už špecializovala na určitú technológiu, pričom využíva mieru „odhalenej komparatívnej výhody“ (RCA), ktorá odráža ich konkurencieschopnosť v tejto oblasti.

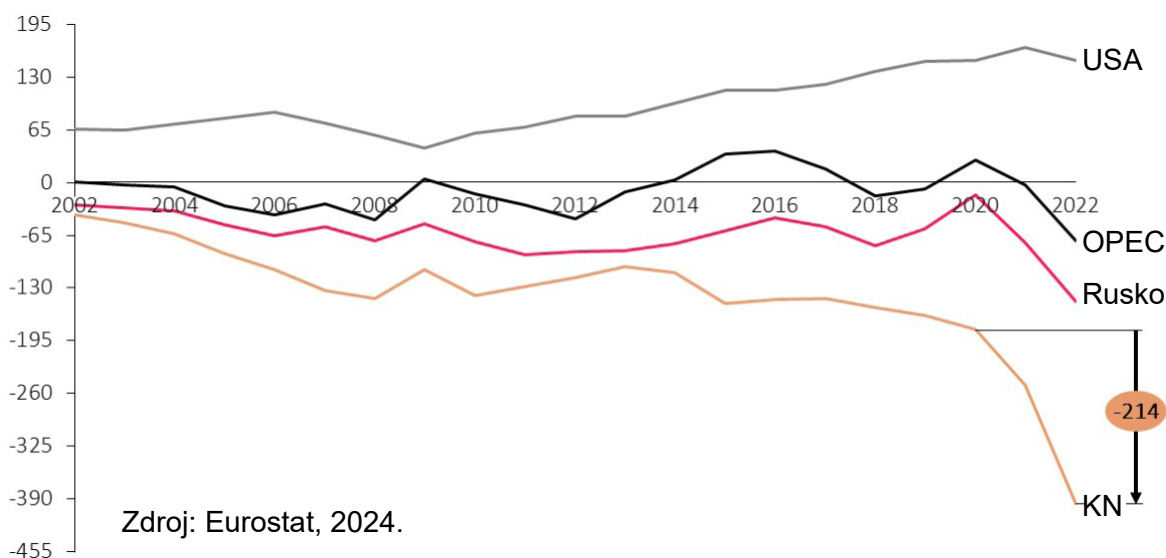
Zdroj: Európska komisia, GR RTD.

Obrázok 2: Pozícia EÚ v oblasti komplexných (digitálnych a zelených) technológií v rokoch 2019 – 2022

Vzhľadom na rastúcu čínsku kapacitu a rozsah však nie je zaručené, že dopyt EÚ po čistých technológiách bude uspokojený ponukou EÚ. Cieľom EÚ je dosiahnuť do roku 2030 minimálne 42,5 % svojej spotreby energie z obnoviteľných zdrojov, čo si bude vyžadovať, aby takmer stonásobila svoju inštalovanú kapacitu pre solárnu fotovoltaiku a viac ako zdvojnásobila svoju kapacitu veternej energie. Okrem toho EÚ od roku 2035 účinne zrušila spaľovací motor, keď všetky nové osobné automobily a ľahké úžitkové vozidlá registrované v Európe musia mať nulové výfukové emisie. Na základe súčasných politík môžu čínske

BUDÚCNOSŤ EURÓPSKEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI – časť A – ?? 3. Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti

technológie predstavovať najlacnejšiu cestu k dosiahnutiu niektorých z týchto cieľov. Vďaka rýchlemu tempu inovácií, nízkym výrobným nákladom a štátnym dotáciami, ktoré sú štyrikrát vyššie ako v iných veľkých ekonomikách^v, krajina v súčasnosti dominuje celosvetovému vývozu čistých technológií. Očakáva sa značná nadmerná kapacita: Očakáva sa, že najneskôr do roku 2030 bude ročná výrobná kapacita Číny pre solárnu fotovoltiku (PV) dvojnásobná v porovnaní s úrovňou celosvetového dopytu a v prípade batériových článkov sa očakáva, že pokryje aspoň úroveň celosvetového dopytu. Výroba elektromobilov rastie podobným tempom. EÚ už zaznamenáva prudké zhoršenie svojej obchodnej bilancie s Čínou, čo odráža najmä dovoz elektrických vozidiel, batérií a solárnych fotovoltických výrobkov [pozri ilustráciu 3]. Zatiaľ čo rastúce bankroty v Číne naznačujú, že hospodárstvo vstupuje do fázy priemyselnej konsolidácie, nadmerné kapacity budú pravdepodobne pretrvávať, najmä vzhľadom na pretrvávajúce nedostatky v spotrebe domácností a vysokú mieru úspor. Okrem toho v reakcii na vnímanú nekalú hospodársku súťaž rastúci počet krajín zvyšuje colné a necolné prekážky voči Číne, čo presmeruje čínsku nadmernú kapacitu na trh EÚ. V máji USA oznámili výrazné zvýšenie cieľ na celý rad výrobkov.

Obrázok 3: obchodná bilancia EÚ podľa partnerských krajín; v miliardách EUR

Európa musí čeliť niektorým zásadným rozhodnutiam o tom, ako pokračovať na ceste dekarbonizácie a zároveň zachovať konkurenčné postavenie svojho priemyslu. Je nepravdepodobné, že čiernobiele riešenia budú v európskom kontexte úspešné. Napodobňovanie prístupu USA spočívajúceho v systematickom vyradovaní čínskych technológií by pravdepodobne spomalilo energetickú transformáciu, a preto by pre hospodárstvo EÚ znamenalo vyššie náklady. Pre Európu by bolo tiež nákladnejšie zaviesť recipročné clá: viac ako tretina výrobného HDP EÚ je absorbovaná mimo EÚ v porovnaní s približne pätinou v USA.^v Je však nepravdepodobné, že by prístup laissez-faire uspel aj v Európe vzhľadom na hrozbu, ktorú by mohol predstavovať pre zamestnanosť, produktivitu a hospodársku bezpečnosť. Podľa simulácií ECB, ak by sa čínske odvetvie elektrických vozidiel riadilo podobnou trajektóriou subvencií, aká sa uplatňuje v odvetví solárnej fotovoltiky, domáca výroba elektrických vozidiel v EÚ by klesla o 70 % a podiel výrobcov z EÚ na svetovom trhu by klesol o 30 percentuálnych bodov.^{vi} Samotný automobilový priemysel priamo a nepriamo zamestnáva takmer 14 miliónov Európanov. Vzhľadom na silné postavenie Európy v oblasti inovácií v oblasti čistých technológií by mohla prísť aj o možnosť využívať budúce zvýšenie produktivity, ktoré toto odvetvie prinesie. Bez určitej pozície v energeticky náročných priemyselných odvetviach by sa hospodárska bezpečnosť Európy mohla oslabiť, napríklad nižšou potravinovou bezpečnosťou (nedostatok hnojív a pesticídov) a menšou autonómiou sektora obrany. Najdôležitejšie je, že „európska zelená dohoda“ bola založená na vytváraní nových ekologických pracovných miest, takže jej politická udržateľnosť by mohla byť ohrozená, ak dekarbonizácia namiesto toho povedie k deindustrializácii v Európe – vrátane priemyselných odvetví, ktoré môžu podporiť zelenú transformáciu.

Európa bude musieť zaviesť zmiešanú stratégiu, ktorá kombinuje rôzne politické nástroje a prístupy pre rôzne priemyselné odvetvia. Rozlišujú sa štyri rôzne všeobecné prípady. Po prvé, existujú niektoré odvetvia, v ktorých je nevýhoda Európy v oblasti nákladov príliš veľká na to, aby bola vážnym konkurentom. Aj keď EÚ stratila pôdu pod nohami v dôsledku zahraničných subvencií, z hospodárskeho hľadiska má zmysel dovážať potrebné technológie a umožniť zahraničným daňovým poplatníkom znášať náklady a zároveň diverzifikovať dodávateľov v čo najväčšej možnej miere s cieľom obmedziť závislosť. Druhým všeobecným prípadom sú

odvetvia, v ktorých je EÚ znepokojená tým, kde sa výroba uskutočňuje – s cieľom chrániť pracovné miesta pred nekalou hospodárskou súťažou –, ale nezávisí od toho, odkiaľ pochádza základná technológia. V tomto prípade by účinným súborom politík bolo podporiť priame zahraničné investície a zároveň zaviesť obchodné opatrenia na kompenzáciu nákladovej výhody získanej zahraničnými subvenciami. V dôsledku kombinácie nedávneho zvýšenia ciel a oznámení o priamych zahraničných investíciách v niektorých členských štátoch sa tento prístup v súčasnosti de facto uplatňuje v automobilovom priemysle. Tretím prípadom sú odvetvia, v ktorých má EÚ strategický záujem zabezpečiť, aby si európske spoločnosti zachovali príslušné know-how a výrobnú kapacitu, čo umožní zvýšiť výrobu v prípade geopolitického napätia. Tu by sa EÚ mala zamerať na zvýšenie dlhodobej „financovateľnosti“ nových investícií v Európe, napríklad uplatňovaním požiadaviek na miestny obsah, a na zabezpečenie minimálnej úrovne technologickej suverenity. To možno dosiahnuť tým, že sa od zahraničných spoločností, ktoré chcú vyrábať v Európe, bude vyžadovať, aby vstupovali do spoločných podnikov s miestnymi spoločnosťami. Bezpečnostné hľadiská môžu časom viesť k zmenám v klasifikácii odvetví strategického záujmu. Štvrtým prípadom sú „počiatočné priemyselné odvetvia“, v ktorých má EÚ inovačný náskok a vidí vysoký potenciál budúceho rastu. V tomto prípade existuje osvedčená príručka o uplatňovaní celej škály opatrení narúšajúcich obchod, kým výrobné odvetvie nedosiahne dostatočný rozsah a kým nebude možné zrušiť ochranu.

Vykonávanie tejto stratégie si bude vyžadovať spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti, v ktorom budú všetky politiky zosúladené s cieľmi EÚ. Medzi prioritné oblasti, ktorými sa treba zaoberať, patrí po prvé zníženie nákladov na energiu pre koncových používateľov prenosom prínosov dekarbonizácie a urýchlenie dekarbonizácie odvetvia energetiky nákladovo efektívnym spôsobom, pričom sa využijú všetky dostupné riešenia. Po druhé, využitie priemyselných príležitostí, ktoré predstavuje zelená transformácia, od zotrvania na čele inovácií v oblasti čistých technológií po výrobu čistých technológií vo veľkom rozsahu až po využitie príležitostí vyplývajúcich z obehovosti. Po tretie, vytvorenie rovnakých podmienok v odvetviach, ktoré sú viac vystavené nekalej konkurencii zo zahraničia a/alebo čelia náročnejším cieľom v oblasti dekarbonizácie ako ich medzinárodní konkurenti – vrátane uplatňovania ciel a iných obchodných opatrení, ak sú opodstatnené.

Hlavná príčina vysokých cien energií

Štrukturálne príčiny sú jadrom rozdielov v cenách energie a môžu ich zhoršiť staré aj nové výzvy [pozri kapitolu o energetike]. Cenový rozdiel v porovnaní s USA je spôsobený predovšetkým nedostatkom prírodných zdrojov v Európe, ako aj obmedzenou kolektívnou vyjednávacou silou Európy napriek tomu, že je najväčším nákupcom zemného plynu na svete. Rozdiel je však spôsobený aj zásadnými problémami s trhom EÚ s energiou. Investície do infraštruktúry sú pomalé a neoptimálne, a to tak v prípade obnoviteľných zdrojov energie, ako aj sietí. Trhové pravidlá bránia priemyselným odvetviám a domácnostiam, aby vo svojich účtoch naplno využívali výhody čistej energie. Finančné a behaviorálne aspekty trhov s derivátmi spôsobili vyššiu cenovú volatilitu. Vyššie zdaňovanie energie ako v iných častiach sveta pridáva k cenám daňovo-odvodové zaťaženie. Okrem toho, hoci tieto štrukturálne problémy zhoršila energetická kríza posledných dvoch rokov, budúce krízy ich môžu opäť dostať do popredia. Očakáva sa, že napätie na trhoch s plynom sa zmierni vďaka novej globálnej kapacite dodávok, ktorá sa sprístupní online, ale energetický systém EÚ sa bude musieť vyrovnáť s elektrifikáciou a novými potrebami v oblasti bezpečnosti dodávok.

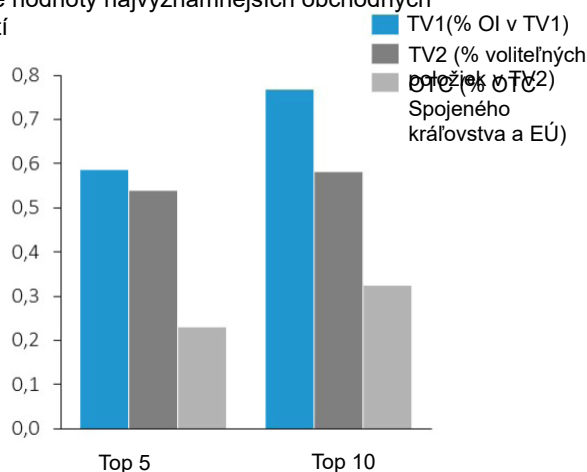
EÚ je najväčším svetovým dovozcom plynu a LNG, jeho potenciálna kolektívna vyjednávacia sila sa však dostatočne nevyužíva a nadmerne sa spolieha na spotové ceny, čo ohrozuje Európu volatilnejšími cenami zemného plynu.¹⁶ Tento nedostatok pákového efektu je pozoruhodný najmä v prípade potrubného plynu, kde je možnosť presmerovania tokov plynu obmedzenejšia, ako to dokazuje posledné neúspešné úsilie Ruska. Napríklad počas krízy v roku 2022 hospodárska súťaž v rámci EÚ o zemný plyn medzi aktérmi ochotnými platiť vysoké ceny prispela k nadmernému a zbytočnému nárastu cien. V reakcii na to EÚ zaviedla koordinačný mechanizmus na agregáciu a zosúladienie dopytu s konkurenčnými ponukami ponuky (AggregateEU), ale neexistuje povinnosť spoločného nákupu na platforme. Hoci ceny zemného plynu výrazne klesli zo svojich maxím počas energetickej krízy, EÚ zároveň čelí čoraz nestálejším vyhlídkam. So stratou prístupu k ruskému plynovodu prišlo v roku 2023 42 % dovozu plynu do EÚ ako LNG, čo predstavuje nárast z 20 % v roku 2021. Ceny LNG sú zvyčajne vyššie ako ceny potrubného plynu na spotových trhoch v dôsledku nákladov na skvapalňovanie a prepravu. Okrem toho sa znížením dodávok plynovodom z Ruska nakupuje viac plynu na spotových trhoch s LNG v EÚ aj na celom svete, čo vedie k silnejšej hospodárskej súťaži. Dokonca aj plyn nakúpený v dlhodobých zmluvách je vo veľkej miere indexovaný na spotové trhy, ktoré sú čoraz viac ovplyvňované prerušeniami dodávok a modelmi dopytu v Ázii.

Finančné a behaviorálne aspekty trhov s derivátmi plynu môžu túto volatilitu zhoršiť a zosilniť vplyv šokov. Niekoľko nefinančných spoločností vykonáva väčšinu obchodných činností na európskych trhoch s plynom. Z nedávnych dôkazov, ktoré predložila Európska agentúra pre cenné papiere a trhy (ESMA), vyplýva, že existuje významná koncentrácia na úrovni pozícií aj obchodných miest a že táto koncentrácia sa v roku 2022 zvýšila počas najväčšieho prudkého nárastu cien zemného plynu. Päť najväčších spoločností drží približne 60 % pozícií na niektorých obchodných miestach a ich krátke pozície sa od februára do novembra 2022 výrazne zvýšili o takmer 200 % [pozri ilustráciu^{vi}4]. Supervízia činností týchto spoločností by sa mohla zlepšiť. Zatiaľ čo na regulované finančné subjekty (napríklad investičné banky, investičné fondy a účastníkov zúčtovacieho trhu) sa vzťahujú pravidlá správania a prudenciálne pravidlá, mnohé spoločnosti, ktoré obchodujú s komoditnými derivátmi, sa môžu spoliehať na výnimky. Najmä ak sa hlavné činnosti komoditnej spoločnosti neobchodujú, môžu byť oslobodené od povolenia ako investičná spoločnosť pod dohľadom (tzv. „doplnkové“ výnimky). Spojené štáty majú prísnejší prístup. Na niektoré typy zmlúv sa vzťahujú výnimky, ale komoditné spoločnosti nie sú vyňaté z dohľadu, čo umožňuje presnejšiu úroveň kontroly. Okrem toho energetické komodity podliehajú obmedzeniam pozícií vrátane zmlúv Henry Hub o zemnom plyne.

¹⁶ AggregateEU je prvým krokom v agregácii dopytu, ktorý umožňuje združovanie dopytu, koordináciu využívania infraštruktúry a rokovania s medzinárodnými partnermi, čím sa podporuje centralizovanejší spoločný nákup EÚ s cieľom ďalej využiť trhovú silu EÚ.

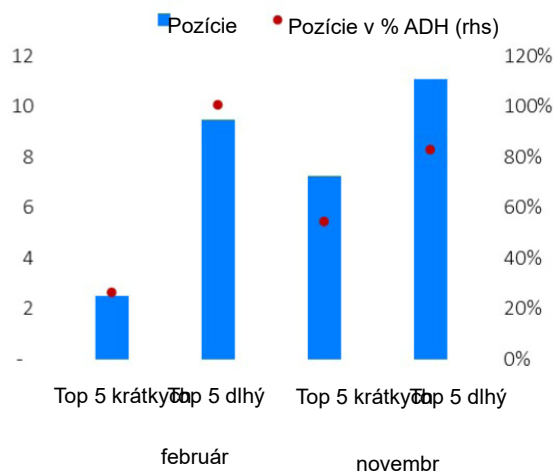
BUDÚCNOSŤ EURÓPSKEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI – časť A – ?? 3. Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti

Vysoká koncentrácia pozícií na obchodnom mieste
Pomyselné hodnoty najvýznamnejších obchodných spoločností

Poznámka: Trhový podiel zemného plynu podľa miesta v % vykázaných pomyselných hodnôt, s výnimkou centrálnych protistrán a zúčtovacích členov. Z grafu vyplýva, že päť a desať najväčších protistrán z EÚ (z hľadiska hrubých pomyselných hodnôt) predstavovalo viac ako 50 %, resp. 60 % pomyselných hodnôt oznámených subjektmi EÚ na každom z dvoch regulovaných trhov EÚ s plynom. Údaje k novembru 2022. OI: Otvorený záujem. Televízia: Obchodné miesto. OTC: Over-the-counter. Zdroje: Archívy obchodných údajov, Bank of England, ESMA.

Vysoká koncentrácia pozícií
Pozície na holandských futures TFF

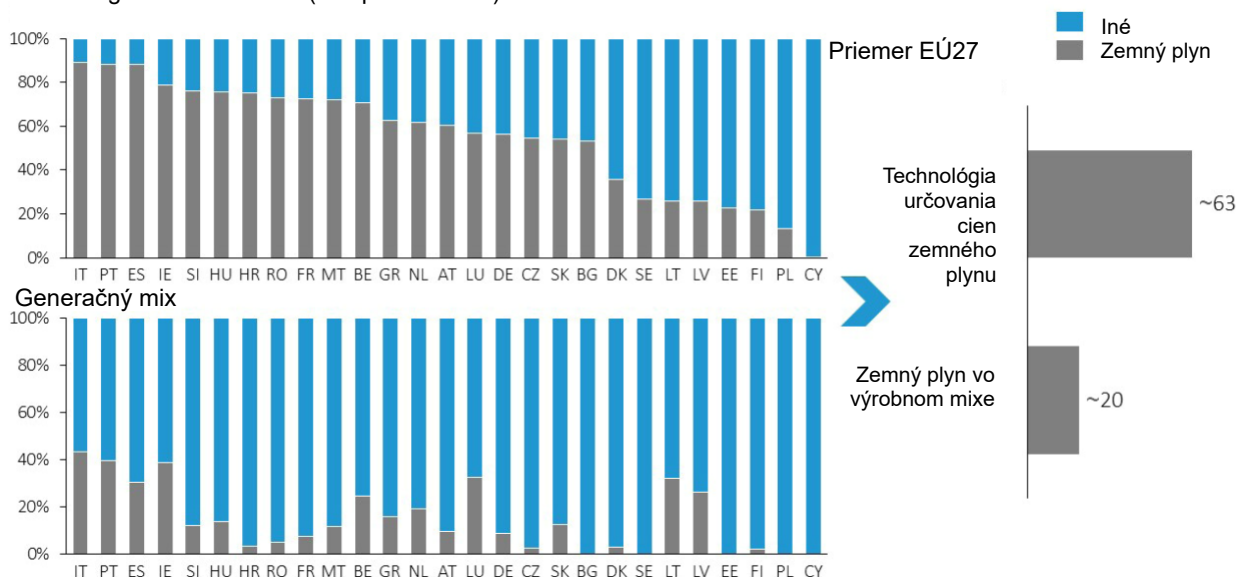
Poznámka: Absolútna hodnota čistých pozícií v miliardách EUR pre päť najväčších dlhých a krátkych protistrán a pozícií nefinančných korporácií v % priemerného denného objemu obchodovania, v % rhs. Vysoká koncentrácia pozícií naznačuje, že ak by niekoľko spoločností s podobnými smerovými pozíciami znížilo svoje expozície, mohli by zosilniť pohyby na trhu. Zdroje: EMIR, ESMA.

Obrázok 4: Koncentrácia trhu na trhoch EÚ s derivátmi plynu

Európske trhové pravidlá prenášajú túto volatilitu na koncových používateľov a môžu zabrániť tomu, aby sa k nim dostali všetky výhody dekarbonizácie výroby energie. Aj keď Európa znižuje svoju závislosť od zemného plynu a zvyšuje investície do výroby čistej energie, jej trhové pravidlá v odvetví energetiky úplne neoddeľujú cenu obnoviteľnej a jadrovej energie od vyšších a nestálejších cien fosílnych palív, čo koncovým používateľom bráni v tom, aby vo svojich účtoch v plnej miere využili výhody čistej energie [pozri ilustráciu 5]. V roku 2022, keď energetická kríza vrcholila, zemný plyn určoval ceny 63 % času, a to napriek tomu, že predstavoval len 20 % podiel na energetickom mixe EÚ. Využívanie dlhodobých zmluvných riešení – ako sú trhy so zmluvami o nákupe elektriny (PPA) alebo rozdielové zmluvy (CfD) – môže pomôcť zmierniť prepojenie medzi tvorcom marginálnych cien a nákladmi na energiu pre koncových používateľov, ale takéto riešenia sú v Európe nedostatočne rozvinuté, čo zase obmedzuje prínosy urýchlenia zavádzania obnoviteľných zdrojov energie. Ak sa neprijmú žiadne opatrenia, tento problém oddelenia zostane naliehavý aspoň do konca tohto desaťročia. Aj keď sa splnia ciele týkajúce sa zariadení na výrobu energie z obnoviteľných zdrojov, do roku 2030 sa nepredpokladá výrazné zníženie podielu hodín, počas ktorých fosílna palivá stanovujú ceny energie.

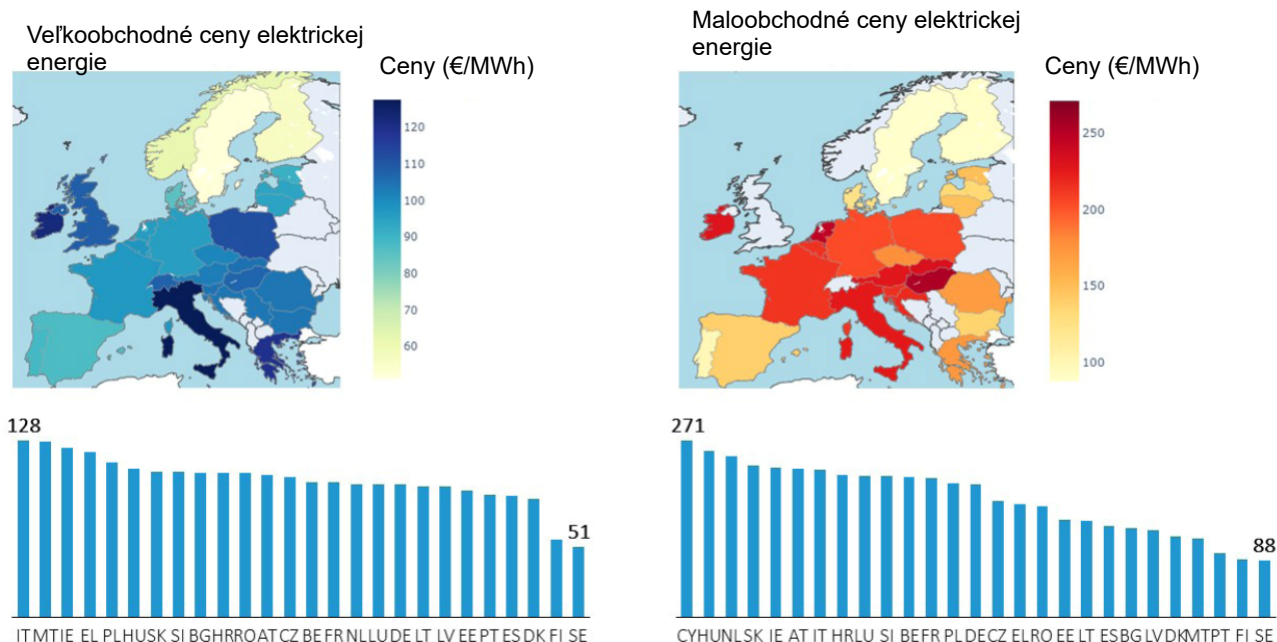
BUDÚCNOSŤ EURÓPSKEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI – časť A – ?? 3. Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti

Technológia určovania cien (ako podiel hodín)

Zdroj: Európska komisia (JRC), 2023

Obrázok 5: Technológia stanovovania cien podľa členských štátov a ich výrobný mix %, 2022

Zdroj: Európska komisia, 2024. Na základe údajov Eurostatu, S&P Global a ENTSO-E, 2024.

Obrázok 6: Veľkoobchodné a maloobchodné ceny elektrickej energie v členských štátoch pre priemysel EUR/MWh, 2023

Zdlhavý a neistý povoľovací proces pre nové dodávky elektrickej energie a rozvodné siete je hlavnou prekážkou rýchlejšej inštalácie novej kapacity. Investície do výroby elektrickej energie a rozvodných sietí si vyžadujú niekoľko rokov medzi štúdiami uskutočniteľnosti a dokončením projektu. Medzi členskými štátmi však existujú veľké rozdiely v časoch udeľovania povolení. Celý postup vydávania povolení pre veterné parky na pevnine môže v niektorých členských štátoch trvať až 9 rokov v porovnaní s menej ako 3 rokmi v najúčinnejších členských štátoch. Pozemné solárne fotovoltaické systémy môžu v niektorých krajinách trvať 3-4 roky, kým sa schvália, ale v iných 1 rok. Čas venovaný analýzam vplyvov na životné prostredie predstavuje významný podiel

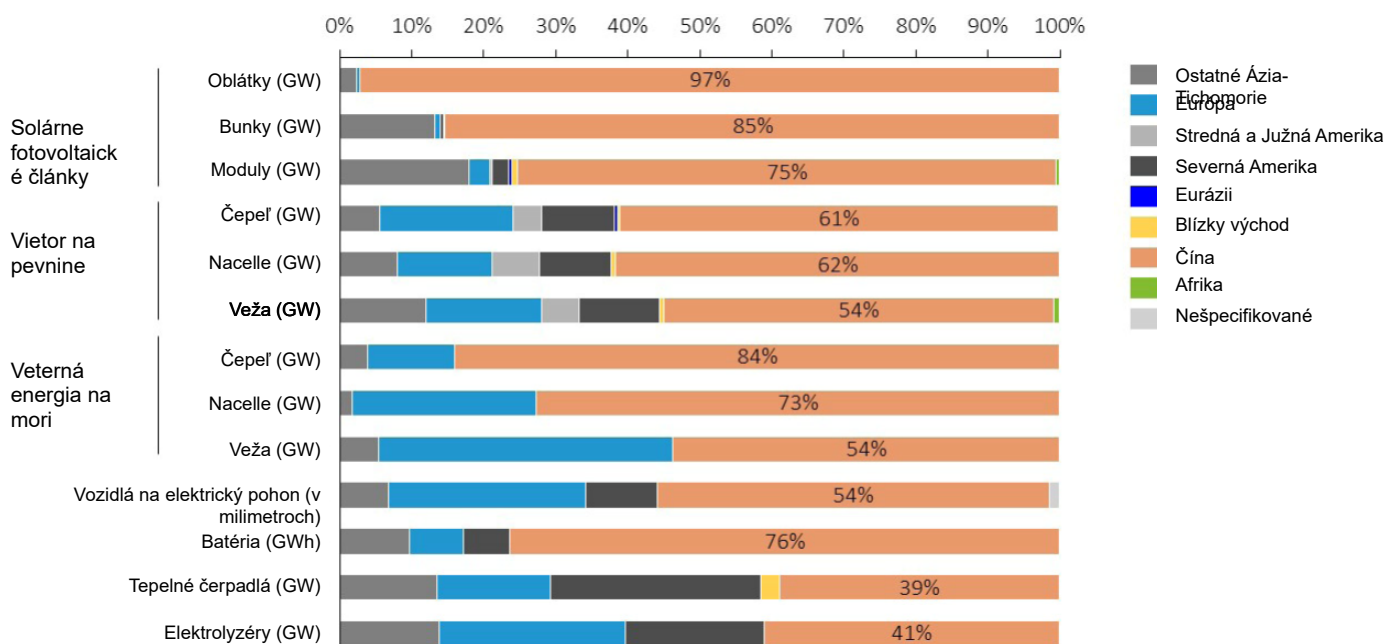
rozdielu medzi subjektmi s najlepšimi a najhoršími výsledkami. EÚ vypracovala iniciatívy na skrátenie vydávania povolení (ako sú návrhy týkajúce sa núdzových situácií podľa článku 122), stále však existujú značné prekážky pri ich vykonávaní, najmä nedostatočná administratívna kapacita a digitalizácia. 69 % obcí uvádza nedostatočné zručnosti súvisiace s posudzovaním vplyvov na životné prostredie a klímu.

Napokon, zdaňovanie energie sa časom stalo dôležitým zdrojom rozpočtových príjmov, čo prispelo k vyšším maloobchodným cenám. Hoci zdaňovanie môže byť politickým nástrojom na podporu dekarbonizácie, medzi členskými štátmi existujú značné rozdiely, pokiaľ ide o dane a systémy cenovej úľavy. Na rozdiel od EÚ USA nevyberajú žiadne federálne dane zo spotreby elektrickej energie alebo zemného plynu. Okrem toho, keďže výroba elektrickej energie patrí do rozsahu pôsobnosti EU ETS, jej uhlíková náročnosť sa oceňuje v nákladoch na výrobu elektrickej energie. Tieto náklady sú vysoké a nestále v EÚ (vo výške 20 – 25 EUR/MWh na výrobu energie spaľovaním plynu v EÚ), zatiaľ čo v Kalifornii sú rovnaké náklady približne 10 – 15 EUR/MWh. Okrem nákladov na CO₂, ktoré platia výrobcovia (odhaduje sa, že v roku 2022 sa pohybujú v rozmedzí 15 – 20 % nákladov na komodity), sa výrobné náklady pohybujú v rozmedzí 45 % v prípade domácností a 65 % maloobchodných cien v priemysle. Zostatkové náklady boli približne rovnomerne rozdelené medzi sieť a dane.

Hrozba pre európske odvetvie čistých technológií

Hoci je Európa svetovým lídrom v oblasti inovácií čistých technológií, premárňuje výhody v počiatočnej fáze v dôsledku slabých stránok svojho inovačného ekosystému [pozri kapitolu o čistých technológiách]. V EÚ sa vyvíja viac ako pätina čistých a udržateľných technológií na celom svete a plynovod je stále silný: približne polovica inovácií EÚ v oblasti čistých technológií v počiatočnej fáze alebo v počiatočnej fáze príjmov, 22 % vo fáze rozširovania a 10 % je už vyspelých.^{viii} Od roku 2020 sa však patentovanie nízkouhlíkových inovácií v Európe spomalilo, zatiaľ čo v posledných rokoch sa v tomto odvetví spochybňujú jeho výhody v počiatočnom štádiu. Napríklad od roku 2015 do roku 2019 EÚ predstavovala 65 % celosvetového prvostupňového VC pre vodík a palivové články, ale tento podiel sa od roku 2020 do roku 2022 znížil na 10 %. Odvetvie čistých technológií trpí rovnakými prekážkami inovácie, komercializácie a rozširovania v Európe, ktoré postihujú digitálny sektor: 43 % stredných a 55 % veľkých podnikov uvádza ako hlavný spôsob podpory komercializácie konzistentnú reguláciu v rámci jednotného trhu, zatiaľ čo 43 % malých podnikov považuje nedostatok financií za prekážku rastu.^{ix} Podobne ako v digitálnom sektore vedie nižšia schopnosť spoločností EÚ v oblasti čistých technológií rozširovať sa k priepasti medzi EÚ a USA v neskoršej fáze financovania.

Inovačný potenciál Európy sa nepremieta do prevahy výroby čistých technológií, a to napriek veľkosti jej domáceho trhu. EÚ je druhým najväčším trhom, pokiaľ ide o dopyt po solárnych fotovoltaických, veterných a elektrických vozidlách. V mnohých z týchto odvetví mala EÚ priemyselnú výhodu „prvého ťahu“ a získala vedúce postavenie, ale nebola schopná udržať si toto vedúce postavenie konzistentne. V niektorých odvetviach, ako je solárna fotovoltaika, už EÚ stratila svoje výrobné kapacity, pričom výrobe teraz dominuje Čína [pozri ilustráciu 7]. V iných oblastiach, ako sú zariadenia na výrobu veternej energie, má Európa pevnú pozíciu, ale čelí čoraz väčším výzvam. Napríklad, hoci si Európa zachováva nadradenosť v oblasti montáže veterných turbín – uspokojuje 85 % domáceho dopytu a pôsobí ako čistý vývozca – v posledných rokoch stratila pre Čínu významný podiel na trhu, ktorý klesol z 58 % v roku 2017 na 30 % v roku 2022. Vo viacerých odvetviach si EÚ zachováva svoju technologickú výhodu, ako sú elektrolyzéry a zachytávanie a ukladanie oxidu uhličitého. Mnohí aktéri EÚ však stále uprednostňujú výrobu vo veľkom rozsahu v Číne z dôvodu vyšších stavebných nákladov v Európe, čo umožňuje oneskorenia a obmedzenejší prístup ku kritickým surovinám. Napríklad výroba elektrolyzérov si vyžaduje najmenej 40 surovín a EÚ v súčasnosti vyrába len 1 – 5 % týchto surovín na domácom trhu. Celkovo možno konštatovať, že napriek ambícii EÚ zachovať a rozvíjať výrobné kapacity v oblasti čistých technológií existujú viaceré náznaky vývoja opačným smerom, pričom spoločnosti EÚ oznamujú zníženie výroby, odstávky a čiastočné alebo úplné premiestnenie.

Zdroj: Európska komisia, 2024. Podľa IEA, Bruegel.

Obrázok 7: Výrobná kapacita čistých technológií podľa regiónov v %, 2021

Ohrozenie pozície Európy v oblasti čistých technológií je spôsobené najmä chýbajúcou priemyselnou stratégiou rovnocennou s inými veľkými regiónmi. Výrobcom EÚ trpia predovšetkým nedostatočnou stabilitou dopytu a rozdielmi vo výrobných nákladoch, ktoré sú posilnené nerovnakými podmienkami v porovnaní s inými veľkými ekonomikami poskytujúcimi značné dotácie a vytvárajúcimi obchodné prekážky. Európska komisia odhaduje, že čínske subvencie na výrobu čistých technológií sú už dlho dvakrát vyššie ako v EÚ ako podiel na HDP, zatiaľ čo krajina chráni svoj domáci trh so solárnymi fotovoltaickými zariadeniami, zariadeniami na výrobu veternej energie a batériami pre elektrické vozidlá. Odhaduje sa, že zákon USA o znížení inflácie (IRA) poskytne 40 až 250 miliárd USD na podporu výroby čistých technológií a predpokladá sa, že pomôže preklenúť rozdiel v nákladoch USA voči výrobcom v Číne. Tieto politiky spôsobili, že EÚ je z hľadiska nákladov značne znevýhodnená: napríklad náklady na výrobu solárnej fotovoltaiky v Číne sú približne o 35 – 65 % nižšie ako v Európe a náklady na výrobu batériových článkov sú o 20 – 35 % nižšie.^x EÚ oznámila komplexnú reakciu v roku 2023 prostredníctvom aktu o emisne neutrálnom priemysle. Finančná podpora EÚ je však naďalej rozdrobená medzi rôzne programy, ktoré sa vyznačujú vyššou zložitou a dobou realizácie, a vo všeobecnosti nezahŕňa prevádzkové náklady, pri ktorých sú rozdiely v nákladoch najväčšie. Celkovo je financovanie výroby na úrovni EÚ päť až desaťkrát menej veľkorysé ako podľa zákona o znížení inflácie. A napokon, hoci sa v akte o emisne neutrálnom priemysle stanovujú výrobné ciele EÚ, nie sú podporené explicitnými minimálnymi kvótami pre miestne výrobky a komponenty – kvóty, ktoré iné regióny pravidelne uplatňujú – čo znamená, že dopyt EÚ nie je predvídateľne nasmerovaný na produkciu EÚ v oblasti čistých technológií.

Zlepšujúce sa vyhliadky EÚ pre odvetvie batérií dokazujú, že ciele politické úsilie môže uspieť, aj keď z neho môžu mať najväčší prospech subjekty z krajín mimo EÚ. Hoci podiel EÚ na trhu s lítiovo-iónovými batériami na celom svete predstavuje len 6,5 %, výroba batérií v EÚ dosiahla v roku 2023 približne 65 GWh, čo v porovnaní s predchádzajúcim rokom predstavuje nárast približne o 20 %. Na porovnanie, USA zaznamenali 80 GWh výroby a podobný rast, zatiaľ čo údaje v Číne boli 670 GWh a 50 %. Verejná podpora vývoja batérií bola kľúčom k posilneniu postavenia Európy. Verejné výdavky na technológie batérií sa za posledné desaťročie zvýšili v priemere o 18% ročne a Európa sa radí len za Japonsko a Južnú Kóreu ako miesto pre patentové prihlášky pre technológie skladovania batérií. S plánovanými investíciami v EÚ, ktoré sa v roku 2023 viac ako strojnásobia, IEA predpokladá, že EÚ by mohla uspokojiť svoj domáci dopyt po batériách do roku 2030. Tento rast kapacity zvýši strategickú odolnosť Európy a bude prínosom pre príbližné odvetvia, ako je automobilový priemysel, a to skrátením dodávateľských reťazcov. Mnohé z týchto projektov sú však v tejto fáze stále ohlásené a skutočný vývoj bude závisieť od podporných politík od povolenia až po financovanie. Okrem toho približne polovica ohlásených investícií pochádza od spoločností z krajín mimo EÚ a vo väčšine prípadov sa projekty neuskutočňujú vo forme spoločných podnikov. V dôsledku toho môže EÚ premeškať príležitosť spojiť otvorenosť voči priamym zahraničným investíciám s rozvojom kritického know-how medzi európskymi výrobcami.

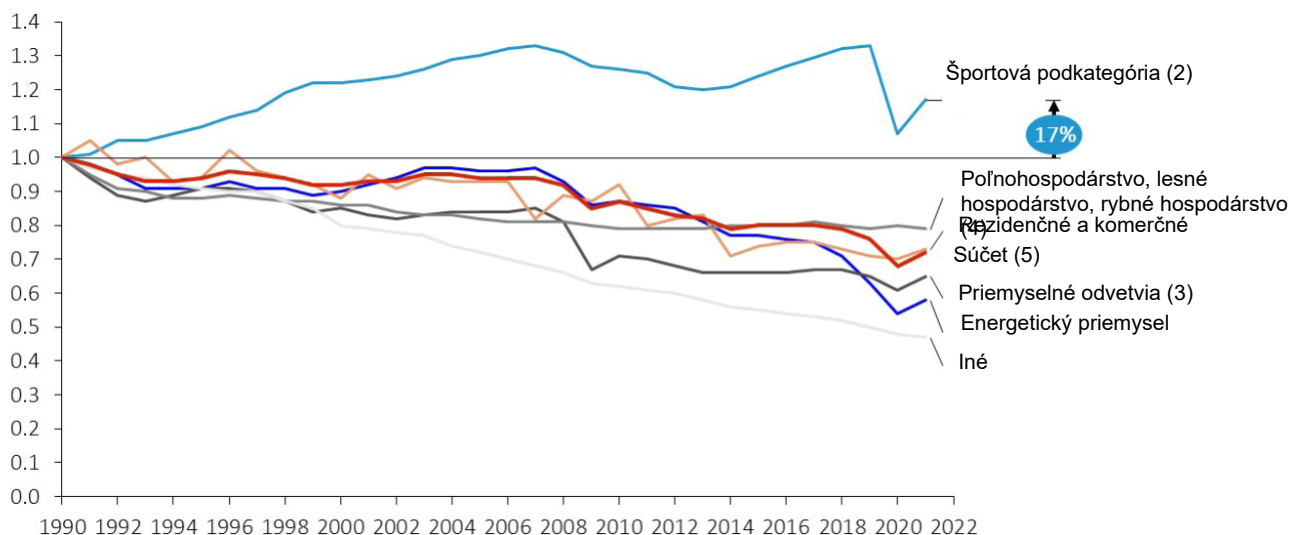
Výzvy asymetrickej dekarbonizácie

Odvetvia, ktoré ťažko znižujú emisie, trpia nielen vysokými cenami energie, ale aj nedostatočnou verejnou podporou na dosiahnutie cieľov dekarbonizácie a investícií do udržateľných palív [pozri kapitoly o energeticky náročných priemyselných odvetviach a doprave]. Napriek obrovským investičným potrebám, ktorým čelia energeticky náročné priemyselné odvetvia, a náročným obchodným dôvodom pre investície do odvetví, v ktorých je znižovanie emisií náročné, je verejná podpora transformácie v Európe obmedzená. Na energeticky náročné priemyselné odvetvia je vyčlenený len zvyškový podiel súčasných zdrojov ETS, pričom prioritou je efektívnosť bývania, rozvoj obnoviteľných zdrojov energie alebo nedávno zníženie účtov za energiu. Hoci energeticky náročné priemyselné odvetvia v iných regiónoch nečelia rovnakým cieľom v oblasti dekarbonizácie ani si nevyžadujú podobné investície, využívajú štedrejšiu štátnu podporu. Čína napríklad poskytuje viac ako 90 % celosvetových dotácií vo výške 70 miliárd USD v odvetví hliníka, ako aj veľké dotácie na oceľ. Dekarbonizácia je takisto konkurenčnou nevýhodou pre tie časti odvetvia dopravy, ktoré sa najťažšie znižujú (letecká a námorná doprava). Lety mimo EÚ a cesty po mori sú čiastočne vylúčené z ETS, čo znamená, že ceny týchto ciest ešte neodrážajú ich vplyv na klímu. V dôsledku toho existuje riziko úniku uhlíka a odklonu podnikov z dopravných uzlov v EÚ do uzlov v susedstve EÚ, pokiaľ sa na medzinárodnej úrovni nenájdu účinné riešenia na zabezpečenie rovnakých podmienok. Hoci nízkouhlíkové palivá budú mať zásadný význam pre dekarbonizáciu týchto odvetví, zvyšovanie marginálnej výrobnéj kapacity, ktorá v súčasnosti existuje, je zároveň náročné. EÚ musí predovšetkým začať budovať dodávateľský reťazec pre alternatívne palivá, inak budú náklady na splnenie jej cieľov značné.

Celkovo môže doprava zohrávať rozhodujúcu úlohu pri dekarbonizácii hospodárstva EÚ, ale to, či sa ukáže ako príležitosť pre Európu, závisí od plánovania. Doprava predstavuje jednu štvrtinu všetkých emisií skleníkových plynov a na rozdiel od iných odvetví sú emisie CO₂ z dopravy stále vyššie ako v roku 1990 [pozri obrázok 8]. Nedostatočné plánovanie konkurencieschopnosti dopravy na úrovni EÚ však brzdí schopnosť Európy využiť možnosti multimodálnej dopravy na zníženie emisií uhlíka. Udržateľná mobilita si vyžaduje integrovaný prístup k energetickým sieťam, nabíjacím infraštruktúram, štandardizácii výrobných zariadení, telekomunikáciám (vrátane satelitných a navigačných technológií) a financovaniu. Hoci je doprava súčasťou plánu cieľov Komisie v oblasti klímy do roku 2040, je vylúčená z povinných národných energetických a klimatických plánov, v ktorých členské štáty načrtávajú svoje stratégie na realizáciu dekarbonizácie. Tento nedostatok koordinácie vedie napríklad k presnému a záväznému regulačnému rámcu pre výrobcov automobilov a podnikovú logistiku, čím sa zvyšuje dopyt po elektrických vozidlách a nabíjacej infraštruktúre bez analogickej povinnosti dodávateľov energie poskytovať stabilný a výkonný prístup k sieti s dostatočnou kapacitou. Prechodu na udržateľnú mobilitu ďalej bráni nedostatočná interoperabilita infraštruktúr a technických požiadaviek na zavádzanie flotíl a vybavenia, ako aj obmedzené využívanie digitalizácie. Len 1 % cezhraničných námorných operácií a 5 % operácií železničnej dopravy v Európe je plne bezpapierových¹⁷.

¹⁷ Rozdiely existujú medzi jednotlivými druhmi dopravy, pričom 40 % výmeny informácií sa uskutočňuje elektronicky v leteckej doprave, 5 % v železničnej doprave a menej ako 1 % v cestnej a námornej doprave. Európska environmentálna agentúra, [Transport and environment report 2022 \(Správa o ransporte a životnom prostredí za rok 2022\)](#), [Digitalization in the mobility system: výzvy a príležitosti](#), 2022.

Emisie skleníkových plynov¹, index 1990=1

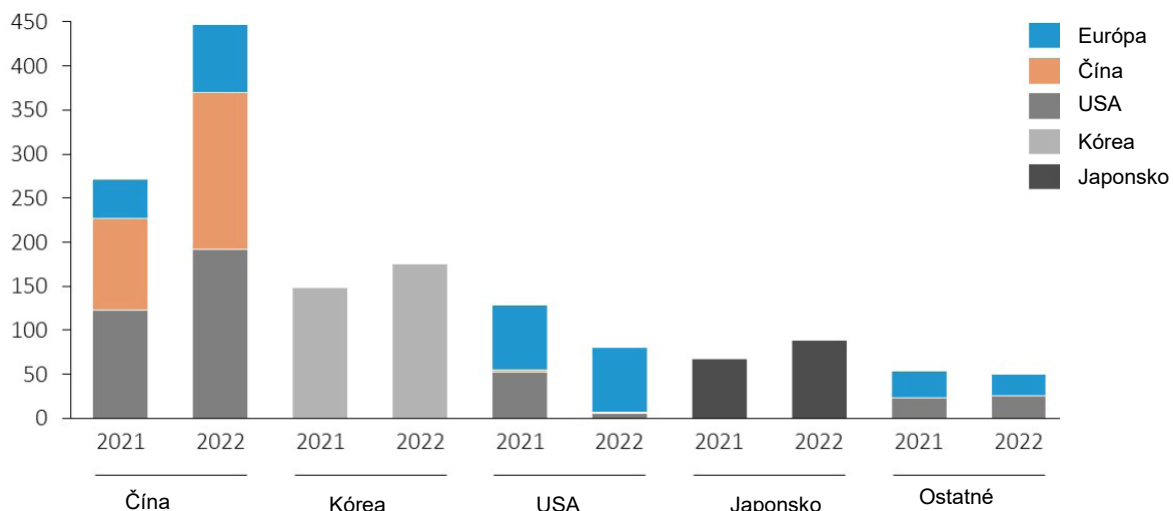
Poznámky: 1 S výnimkou emisií z LULUCF a emisií z medzinárodnej námornej dopravy vrátane medzinárodnej leteckej dopravy a nepriameho CO₂. 2 S výnimkou medzinárodnej námornej dopravy (medzinárodnej dopravy s odletom z EÚ) vrátane medzinárodnej leteckej dopravy. 3 Emisie z výroby a výstavby, priemyselných procesov a používania výrobkov. 4 Emisie zo spaľovania palív a iné emisie z poľnohospodárstva.

Zdroj: Európska komisia, 2023

Obrázok 8: Vývoj emisií skleníkových plynov podľa odvetví v EÚ

Automobilový priemysel je kľúčovým príkladom nedostatočného plánovania EÚ a uplatňovania politiky v oblasti klímy bez priemyselnej politiky [pozri kapitolu o automobilovom priemysle]. Zásada technologickej neutrality sa v automobilovom priemysle nie vždy uplatňovala. Ambiciózny cieľ nulových výfukových emisií do roku 2035 povedie de facto k postupnému ukončeniu nových registrácií vozidiel so spaľovacími motormi a rýchlemu prenikaniu elektrických vozidiel na trh. EÚ však na tieto ambície nenadviazala synchronizovaným úsilím o konverziu dodávateľského reťazca. Komisia napríklad spustila Európsku alianciu pre batérie s cieľom vybudovať hodnotový reťazec batérií v Európe až v roku 2017, zatiaľ čo Európa ako celok výrazne zaostáva v inštalácii nabíjacej infraštruktúry. Čína sa naopak od roku 2012 zameriava na celý dodávateľský reťazec elektrických vozidiel a v dôsledku toho sa pohybuje rýchlejšie a vo väčšom rozsahu a v súčasnosti je jednou generáciou vpredu v technológii elektrických vozidiel prakticky vo všetkých oblastiach, pričom vyrába aj pri nižších nákladoch. Európske spoločnosti už strácajú podiel na trhu a tento trend sa môže zrýchliť, keď sa prekonajú prekážky v lodnej doprave [pozri ilustráciu 9]. Podiel čínskych výrobcov automobilov na trhu s elektrickými vozidlami v Európe vzrástol z 5 % v roku 2015 na takmer 15 % v roku 2023, zatiaľ čo podiel európskych výrobcov automobilov na európskom trhu s elektrickými vozidlami klesol z 80 % na 60 %.

BUDÚCNOSŤ EURÓPSKEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI – časť A – ?? 3. Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti

Čína
Zdroj: Medzinárodná agentúra pre energiu, 2023

Obrázok 9: **Dovoz elektrických automobilov do Európy podľa krajiny výroby a sídla výrobcu**
Tisíce vozidiel, 2021 – 2022

Spoločný plán dekarbonizácie a konkurencieschopnosti

Prvým kľúčovým cieľom odvetvia energetiky je znížiť náklady na energiu pre koncových používateľov prenosom prínosov dekarbonizácie [pozri kapitolu o energetike]. Zemný plyn zostane v strednodobom horizonte súčasťou energetického mixu v Európe – scenáre naznačujú, že dopyt po plyne v EÚ klesne do roku 2030 o 8 % – 25 % – a preto si tento cieľ vyžaduje zníženie volatility cien zemného plynu. V správe sa odporúča posilniť spoločné obstarávanie – aspoň v prípade LNG – s cieľom využiť trhovú silu Európy a vytvoriť dlhodobé partnerstvá so spoľahlivými a diverzifikovanými obchodnými partnermi ako súčasť skutočnej plynárskej stratégie EÚ. Európa musí tiež znížiť svoju expozíciu voči spotovému trhu podporovaním postupného odklonu od spotového získavania zdrojov a znížiť volatilitu na trhoch EÚ s plynom obmedzením možnosti špekulatívneho správania. Podľa príkladu USA by regulačné orgány mali mať možnosť uplatňovať obmedzenia finančnej pozície, ako aj dynamické stropy za okolností, keď sa spotové ceny energie alebo ceny derivátov v EÚ výrazne líšia od globálnych cien energie. EÚ by tiež mala zaviesť spoločný súbor pravidiel obchodovania, ktorý by sa vzťahoval na spotové trhy aj trhy s derivátmi, a zabezpečiť integrovaný dohľad nad trhmi s energiou a energetickými derivátmi. Napokon by EÚ mala preskúmať „výnimku pre vedľajšie činnosti“ s cieľom zabezpečiť, aby všetky obchodné subjekty podliehali rovnakému dohľadu a požiadavkám.

Prenos prínosov dekarbonizácie si zároveň vyžaduje politiky na lepšie oddelenie ceny zemného plynu od čistej energie. EÚ by mala oddeliť odmeňovanie za energiu z obnoviteľných zdrojov a jadrovú energiu od výroby energie z fosílnych palív tým, že bude vychádzať z nástrojov zavedených v rámci novej koncepcie trhu s elektrinou – ako sú zmluvy o nákupe elektriny a obojsmerné rozdielové zmluvy – a postupne harmonizovaným spôsobom rozšíri zmluvy o nákupe elektriny a finančné rozdielové zmluvy na všetky obnoviteľné a jadrové aktíva. Systém marginálnych cien by sa mal používať na zabezpečenie efektívnej rovnováhy v energetickom systéme. S cieľom zvýšiť využívanie zmlúv o nákupe elektriny v priemyselnom sektore sa v správe odporúča vytvoriť trhové platformy na uzatváranie zmlúv o zdrojoch a združovanie dopytu medzi výrobcami a odberateľmi. Túto iniciatívu možno kombinovať so systémami na poskytovanie záruk na zmiernenie rizík finančnej protistrany vyplývajúcich z používania takýchto platforiem, čím sa rozšíri prístup MSP na trh. Napríklad EIB a národné podporné banky by mohli poskytovať protizáruky a osobitné finančné produkty pre malých spotrebiteľov alebo dodávateľov, ktorým chýba riadny úverový rating. Základnou zložkou znižovania nákladov na energiu pre koncových používateľov je zároveň znižovanie zdaňovania energie, ktoré možno dosiahnuť prijatím spoločnej maximálnej úrovne príplatkov v celej EÚ (vrátane daní, odvodov a sieťových poplatkov). Legislatívna reforma v tejto oblasti podlieha jednomyselnosti, ale možno zväziť spoluprácu medzi podskupinou členských štátov alebo usmernenia týkajúce sa zdaňovania energie.

Druhým kľúčovým cieľom je urýchliť dekarbonizáciu nákladovo efektívnym spôsobom a využiť všetky dostupné riešenia prostredníctvom technologicky neutrálneho prístupu. Tento prístup by mal zahŕňať obnoviteľné zdroje energie, jadrovú energiu, vodík, bioenergiu a zachytávanie, využívanie a ukladanie oxidu uhličitého a mal by byť podporený masívnou mobilizáciou verejných aj súkromných finančných prostriedkov (na základe návrhov uvedených v kapitole o investíciách). Zvýšenie ponuky finančných prostriedkov na zavádzanie čistej energie však neprinesie želané výsledky bez toho, aby sa zvýšilo tempo udeľovania povolení na inštaláciu. K dispozícii sú rôzne možnosti na skrátenie oneskorení pri povoľovaní nových projektov v oblasti energetiky. Systematické vykonávanie existujúcich právnych predpisov môže mať veľký význam: napríklad niekoľko členských štátov zaznamenalo od nadobudnutia účinnosti nariadenia o núdzových situáciách podľa článku 122 dvojciferný nárast počtu povolení vydaných pre veternú energiu na pevnine. V správe sa odporúča rozšíriť opatrenia na urýchlenie a núdzovú reguláciu na tepelné siete, zariadenia na výrobu tepla a infraštruktúru na zachytávanie a ukladanie vodíka a uhlíka. Väčší dôraz je potrebný aj na digitalizáciu vnútroštátnych povoľovacích postupov v celej EÚ a na riešenie nedostatku zdrojov povoľovacích orgánov. Napríklad administratívne poplatky za postupy by sa mohli zvýšiť, aby sa zabezpečilo, že orgány budú mať primerané kapacity na rýchle schvaľovanie. Ďalšou potenciálnou možnosťou pre EÚ by bolo, aby sa oblasti zrýchlenia výroby energie z obnoviteľných zdrojov a strategické environmentálne hodnotenia stali pravidlom rozširovania výroby energie z obnoviteľných zdrojov, čím by sa nahradili individuálne posúdenia jednotlivých projektov. Cílené aktualizácie príslušných právnych predpisov EÚ v oblasti životného prostredia by sa mohli použiť na poskytnutie obmedzených (časových a obvodových) výnimiek v smerniciach EÚ v oblasti životného prostredia, kým sa nedosiahne klimatická neutralita. V týchto revidovaných právnych predpisoch by sa mali určiť vnútroštátne orgány poslednej inštancie, ktoré zabezpečia povoľovanie projektov v prípade, že miestne orgány neposkytnú odpoveď po vopred určenom čase (napr. 45 dní).

Ústredným prvkom urýchlenia dekarbonizácie bude uvoľnenie potenciálu čistej energie prostredníctvom kolektívneho zamerania EÚ na siete. Ak v odvetví energetiky existuje jedna horizontálna oblasť, ktorej význam nemožno preceňovať, sú to energetické siete EÚ. Dosiahnutie postupnej zmeny v zavádzaní siete si bude

vyžadovať nový prístup k plánovaniu na úrovni EÚ a členských štátov vrátane schopnosti účinne prijímať rozhodnutia a urýchliť udeľovanie povolení, mobilizovať primerané verejné a súkromné financovanie a inovovať aktíva a procesy siete. Z európskeho hľadiska by sa pozornosť mala zamerať na rýchle zvyšovanie počtu inštalácií prepojovacích vedení. V správe sa v prvom rade odporúča vytvoriť „28. režim“ – t. j. osobitný právny rámec mimo 27 rôznych vnútroštátnych právnych rámcov – pre prepojovacie vedenia, ktoré sa považujú za dôležité projekty spoločného európskeho záujmu. Tento režim by mal skrátiť dĺžku vnútroštátnych postupov a začleniť ich do jedného procesu, aby sa predišlo tomu, že projekty budú blokované individuálnymi národnými záujmami. Prostredníctvom tohto postupu by sa mohli uplatňovať aj niektoré veľmi veľké projekty v oblasti energie z obnoviteľných zdrojov, ako je veľká veterná energia na mori v Severnom mori, čím by sa obišli oneskorenia pri povoľovaní na miestnej úrovni. Po druhé, budúci viacročný finančný rámec by mal posilniť nástroj EÚ určený na financovanie prepojovacích vedení (Nástroj na prepájanie Európy). Po tretie, mal by sa vytvoriť stály európsky koordinátor zodpovedný za pomoc pri získavaní potrebných povolení. Tento koordinátor by bol zodpovedný za monitorovanie pokroku v procese vydávania povolení a uľahčovanie regionálnej spolupráce s cieľom zabezpečiť politickú podporu cezhraničnej infraštruktúry zo všetkých príslušných členských štátov.

EÚ by zároveň mala rozvíjať riadenie potrebné pre skutočnú energetickú úniu, aby sa rozhodnutia a trhové funkcie cezhraničného významu prijímali centrálnne. Silnejší a spoľahlivejší inštitucionálny rámec by zahŕňal posilnenie právomocí v oblasti monitorovania, vyšetrovania a rozhodovania na úrovni EÚ s možnosťou zabezpečiť úplný regulačný dohľad nad všetkými rozhodnutiami a procesmi, ktoré majú priamy cezhraničný vplyv. Skutočná energetická únia by mala zabezpečiť, aby sa centrálnne trhové funkcie relevantné pre integrovaný trh vykonávali centrálnne a podliehali riadnemu regulačnému dohľadu.

Zatiaľ čo odvetvia, ktoré sa ťažko znižujú, budú ťažiť z nižších cien energie, EÚ by mala zaujať pragmatický prístup k dekarbonizácii s cieľom zmierniť potenciálne kompromisy [pozri kapitoly o energeticky náročných priemyselných odvetviach a doprave]. Na to, aby EÚ viedla dekarbonizáciu energeticky náročných priemyselných odvetví, je potrebné, aby sa EÚ aj vlády členských štátov viac zamerali na poskytnutie dostatočných finančných zdrojov. V správe sa odporúča vyčleniť väčší podiel príjmov z ETS na energeticky náročné priemyselné odvetvia, pričom zdroje sú zamerané na inovácie aktív a procesov a posilnenie zručností potrebných na dekarbonizáciu, napríklad podporou zavádzania ekologických riešení v oblasti vodíka alebo zachytávania a ukladania oxidu uhličitého. Príjmy z ETS by sa mali použiť aj na podporu dekarbonizácie odvetvia dopravy, čo pomôže dosiahnuť míľniky EÚ v oblasti presunu väčšej činnosti na udržateľné druhy dopravy. Financovanie dekarbonizácie v celej EÚ by malo byť založené na spoločných, konkurencieschopných a jednoduchých nástrojoch, ako sú rozdielové zmluvy v oblasti uhlíka alebo konkurenčné aukcie Európskej vodíkovej banky. Mal by sa zaviesť súbor možností na finančnú podporu dekarbonizácie dopravy. Mohli by zahŕňať rozdielové zmluvy na zníženie rizika investícií do nízkouhlíkových palív, kombinovanie grantov EÚ s podporou EIB a národných podporných bánk a modely investícií do (vysokorychlostnej) železničnej infraštruktúry založené na regulačných aktívach. Zároveň by sa počas transformácie mali zabezpečiť rovnaké podmienky na celosvetovej úrovni pre energeticky náročné priemyselné odvetvia a prevádzkovateľov dopravy. Hoci mechanizmus CBAM je dôležitým nástrojom pre európske spoločnosti, aby zostali konkurencieschopné voči svojim medzinárodným partnerom, ktorí čelia nižším alebo žiadnym cenám uhlíka, jeho úspech je stále neistý. EÚ by mala počas prechodnej fázy pozorne monitorovať a zlepšovať koncepciu CBAM a zväziť odloženie postupného rušenia bezodplatných kvót ETS pre energeticky náročné priemyselné odvetvia, ak je vykonávanie neúčinné.

S cieľom využiť tlak na dekarbonizáciu by Európa mala preorientovať svoju podporu výroby čistých technológií a zamerať sa na technológie, v ktorých má vedúce postavenie alebo v ktorých existuje strategický dôvod na rozvoj domácej kapacity [pozri kapitolu o čistých technológiách]. V budúcom viacročnom finančnom rámci (VFR) by sa mal zefektívniť počet finančných prostriedkov vyčlenených na výrobu čistých technológií so zameraním na technológie, v ktorých má EÚ výhodu a silný potenciál rastu, ako je napríklad príležitosť, ktorú predstavujú batérie. Podpora v rámci rozpočtu EÚ by mala spoločnostiam ponúknuť jednotné kontaktné miesto s jednotným postupom podávania žiadostí a podmienkami udeľovania a mala by zahŕňať podporu kapitálových aj prevádzkových výdavkov. S cieľom prilákať viac finančných prostriedkov zo súkromného sektora na čisté technológie, a najmä na inovatívne spoločnosti, by sa mali vypracovať špecializované systémy financovania s použitím rovnakých stratégií financovania, aké sa rozoberajú v kapitole 2. Na vnútroštátnej úrovni s cieľom zabezpečiť predvídateľný dopyt po odvetví čistých technológií v EÚ a kompenzovať politiky narušajúce obchod v zahraničí sa v správe odporúča zaviesť výslovnú minimálnu kvótu pre miestnu výrobu vybraných výrobkov a komponentov vo verejnom obstarávaní a v aukciách rozdielovej zmluvy a iných formách odberu miestnej výroby. Táto kvóta by sa mala skombinovať s kritériami stanovenými na úrovni EÚ na orientáciu miestnej výroby na najinovatívnejšie a najudržateľnejšie riešenia. Tento prístup by sa mohol podporiť vytvorením spoločných podnikov alebo dohôd o spolupráci pri prenose a výmene znalostí medzi

spoločnosťami z EÚ a mimo nej. V prípade „počiatočných priemyselných odvetví“ sa odporúča, aby členské štáty naplánovali nadchádzajúce aukcie a postupy verejného obstarávania s cieľom pôsobiť ako „počiatočný zákazník“ pre nové technológie.

Obchodná politika bude mať zásadný význam pre spojenie dekarbonizácie s konkurencieschopnosťou, zabezpečenie dodávateľských reťazcov, rast nových trhov a kompenzáciu štátom podporovanej hospodárskej súťaže. Keďže dodávateľské reťazce niektorých čistých technológií sú vysoko koncentrované, EÚ má obojstranne výhodné príležitosti na strategické partnerstvo s inými regiónmi v cieľných krokoch dodávateľských reťazcov čistých technológií. Podobne zmýšľajúce susedné regióny s prístupom k nízkonákladovým obnoviteľným zdrojom energie a surovinám by mohli Európe pomôcť dosiahnuť jej ciele v oblasti energetiky a klímy cenovo dostupným spôsobom a zároveň rozšíriť diverzifikáciu dodávok. EÚ by zároveň mala využiť svoje silné postavenie v oblasti čistých technológií a využiť príležitosti na investovanie v iných krajinách s cieľom rozšíriť trh zavádzania technológií, ktoré región vyvíja, ako sú procesy výroby materiálov s takmer nulovými emisiami. Na dosiahnutie týchto cieľov sa v správe odporúča, aby EÚ nadviazala priemyselné partnerstvá s tretími krajinami vo forme dohôd o odbere v celom dodávateľskom reťazci alebo spoločných investícií do výrobných projektov. Stratégia EÚ Global Gateway by sa mohla využiť na potrebné investície. V situáciách, keď sú inak produktívne spoločnosti EÚ ohrozené štátom podporovanou hospodárskou súťažou, by však EÚ mala byť pripravená uplatňovať obchodné opatrenia v súlade s opísanými zásadami [pozri rámček v kapitole 1 – východiskový bod].

V rámci svojej stratégie dekarbonizácie by EÚ mala vypracovať akčný plán pre priemyselný sektor automobilového priemyslu [pozri kapitolu o automobilovom priemysle]. V krátkodobom horizonte by hlavným cieľom tohto odvetvia malo byť zabrániť radikálnemu premiestneniu výroby mimo EÚ alebo rýchlemu prevzatíu závodov a spoločností EÚ štátom dotovanými zahraničnými výrobcami a zároveň pokračovať v dekarbonizácii. Vyrovnávacie clá, ktoré Komisia nedávno prijala proti čínskym automobilovým spoločnostiam vyrábajúcim batériové elektrické vozidlá, pomôžu v tejto súvislosti vytvoriť rovnaké podmienky a zároveň zohľadniť skutočné zvýšenie produktivity v Číne. Pokiaľ ide o budúcnosť, v správe sa odporúča, aby EÚ vypracovala priemyselný plán, v ktorom sa zohľadní horizontálna konvergencia (t. j. elektrifikácia, digitalizácia a obehovosť) a vertikálna konvergencia (t. j. kritické suroviny, batérie, dopravná a nabíjacia infraštruktúra) hodnotových reťazcov v automobilovom ekosystéme. V rámci tohto akčného plánu by EÚ mala vyhodnotiť podporu dôležitých projektov spoločného európskeho záujmu v automobilovom priemysle. Rozsah, normalizácia a spolupráca budú mať zásadný význam pre to, aby sa výrobcovia z EÚ stali konkurencieschopnými v oblastiach, ako sú malé a cenovo dostupné európske elektrické vozidlá, softvérovo definované riešenia pre vozidlá a autonómne riadenie a hodnotový reťazec obehovosti. Súdržná digitálna politika zahŕňajúca dátový ekosystém by mala tento vývoj podporiť. Pri zostavovaní takéhoto plánu by sa EÚ mala pri vymedzovaní cesty k zníženiu emisií CO₂ a znečisťujúcich látok riadiť technologicky neutrálnym prístupom a mala by zhodnotiť vývoj na trhu a technologický vývoj.

Širšia stratégia EÚ zameraná na cezhraničnú a modálnu integráciu a udržateľnú dopravu musí plánovať nielen súdržnosť, ale aj konkurencieschopnosť [pozri kapitolu o doprave]. Doprava by mala byť založená na novom jednotnom prístupe k plánovaniu na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni so zameraním na harmonizáciu a interoperabilitu, ako aj súdržnosť. Tomuto prístupu by mala zodpovedať hlbšia koordinácia so susednými sieťovými odvetviami (energetika a telekomunikácie) a nové stimuly v rozpočte EÚ pre členské štáty, aby odstránili prekážky integrácie EÚ a zabezpečili interoperabilitu a hospodársku súťaž vo všetkých segmentoch dopravy, ak tieto ciele presahujú uplatňovanie práva EÚ. EÚ by tiež mala naďalej posilňovať svoje vedúce postavenie v oblasti inováčnej dopravy spustením priemyselných inovačných projektov zameraných na výzvy v oblasti dekarbonizácie, ako je priemyselný demonstrátor (ako súčasť nového spoločného podniku pre konkurencieschopnosť, ktorý nahrádza súčasné verejno-súkromné partnerstvá) alebo dôležitý projekt spoločného európskeho záujmu pre let budúcnosti s nulovými emisiami.

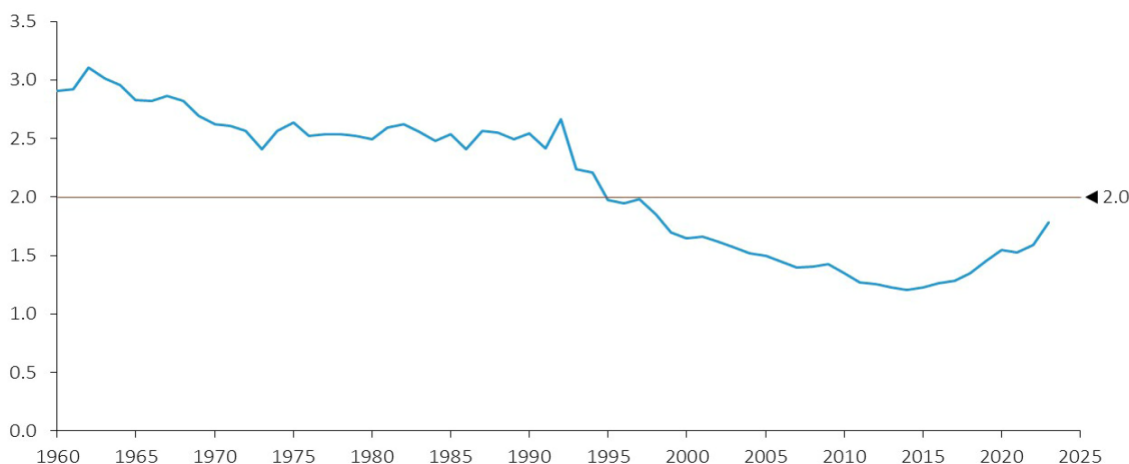
ENDNOTES

-
- i Európska komisia, [Strednodobé prognózy rastu potenciálneho HDP v turbulentných časoch](#), Európska hospodárska prognóza, jar 2023, osobitné vydanie 4.1, 2023.
 - ii EIB, „Prieskum [EIB o investíciách 2023: Prehľad Európskej únie](#), 2023.
 - iii IEA, [Net Zero roadmap \(Plán emisnej neutrálnosti\)](#), aktualizácia z roku 2023.
 - iv DiPippo, G., Mazzocco, I., & Kennedy, S., „[Red Ink: Estimating Chinese Industrial Policy Spending in Comparative Perspective](#), Centrum pre strategické a medzinárodné štúdie, 2022.
 - v ECB, Otvorená strategická autonómia [EÚ z hľadiska centrálného bankovníctva: Challenges to the monetary policy landscape from a changing geopolitick environment](#)(Výzvy pre prostredie menovej politiky vyplývajúce z meniaceho sa geopolitického prostredia), ECB Occasional Paper Series No. 311, 2023.
 - vi ECB, [The evolution of China's growth model \(Vývoj modelu rastu Číny\): challenges and long-term growth prospects](#), Ekonomický bulletin ECB, číslo 5/2024, 2024.
 - vii ESMA, [TRV Risk analysis – EU natural gas derivatives markets: \(Analýza rizika TRV – trhy EÚ s derivátmi zemného plynu: riziká a trendy](#), 2023.
 - viii EIB a Európsky patentový úrad, [Financovanie a komercializácia inovácií v oblasti čistých technológií](#), 2024.
 - ix Tamže
 - x IEA, [Advancing Clean Technology Manufacturing \(Rozvoj výroby čistých technológií\)](#), 2024.

4. Zvyšovanie bezpečnosti a znižovanie závislostí

Hoci závislosť je obojsmerná, Európa je zraniteľná voči nátlaku a v extrémnych prípadoch aj voči geoeonomickej fragmentácii. Európa má rozsiahlu vonkajšiu závislosť od kritických surovín až po pokročilé technológie. Mnohé z týchto závislostí by sa mohli stať zraniteľnými v situácii, keď sa obchod fragmentuje pozdĺž geopolitických línií. Približne 40 % európskeho dovozu pochádza od malého počtu dodávateľov a je ťažké ho nahradiť, pričom približne polovica tohto dovozu pochádza z krajín, s ktorými nie je strategicky zosúladená.ⁱ V dôsledku toho je pomyselné vystavenie Európy akýmkoľvek „náhlym zastaveniam“ obchodu spôsobeným geopolitickým požiarom vysoké. Bez extrémne nepredvídaného scenára sa však zdá, že hlboké a rýchle oddelenie svetového obchodu je v strednodobom horizonte nepravdepodobné. Dôkazy o deglobalizácii sú v súčasnosti obmedzené, pričom spoločnosti vo významnom rozsahu uprednostňujú diverzifikáciu dodávateľov pred výrobou na pevnine alebo v blízkosti pobrežia.ⁱⁱ Ani Čína, ani EÚ nemajú motiváciu tento proces urýchliť: ako ukázala predchádzajúca kapitola, Čína je závislá od EÚ, pokiaľ ide o absorpciu jej nadmernej kapacity v oblasti čistých technológií. Bezprostrednejšie riziko pre Európu spočíva v tom, že závislosť by sa mohla využiť na vytvorenie príležitosti na nátlak, čo by EÚ sťažilo zachovanie jednotného postoja a ohrozilo jej spoločné politické ciele. Rastúce využívanie závislostí ako „geopolitickej zbrane“ zase pravdepodobne zvýši neistotu a bude mať škodlivý vplyv na podnikateľské investície.ⁱⁱⁱ

Zhoršujúce sa geopolitické vzťahy takisto vytvárajú nové potreby v oblasti výdavkov na kapacity obranného a obranného priemyslu. Európa v súčasnosti čelí konvenčnej vojne na svojich východných hraniciach a hybridnej vojne všade vrátane útokov na energetickú infraštruktúru a telekomunikácie, zasahovania do demokratických procesov a využívania migrácie ako zbrane.^{iv} Zároveň sa strategická doktrína USA presúva z Európy smerom k Tichomoriu – napríklad vo formáte AUKUS – poháňaná vnímanou hrozbou Číny. V dôsledku toho sa rastúci dopyt po obranných spôsobilostiach uspokojuje zmenšujúcou sa ponukou, čo je medzera, ktorú musí vyplniť samotná Európa. Vďaka predĺženému obdobiu mieru v Európe a bezpečnostnému zastrešeniu USA však len desať členských štátov v súčasnosti vynakladá viac ako 2 % HDP v súlade so záväzkami NATO, hoci výdavky na obranu rastú [pozri ilustráciu 1]. Obranný priemysel potrebuje obrovské investície, aby dobehol ostatných. Ako referenčný bod, ak by všetky členské štáty EÚ, ktoré sú členmi NATO a ktoré ešte nedosiahli cieľ 2 %, tak urobili v roku 2024, výdavky na obranu by sa zvýšili o 60 miliárd EUR. Ďalšie investície sú potrebné aj na obnovu stratených spôsobilostí v dôsledku desaťročí nedostatočných investícií a na doplnenie vyčerpaných zásob vrátane tých, ktoré boli darované na podporu obrany Ukrajiny proti ruskej agresii. V júni 2024 Komisia odhadla, že v nasledujúcom desaťročí budú potrebné dodatočné investície do obrany vo výške približne 500 miliárd EUR.

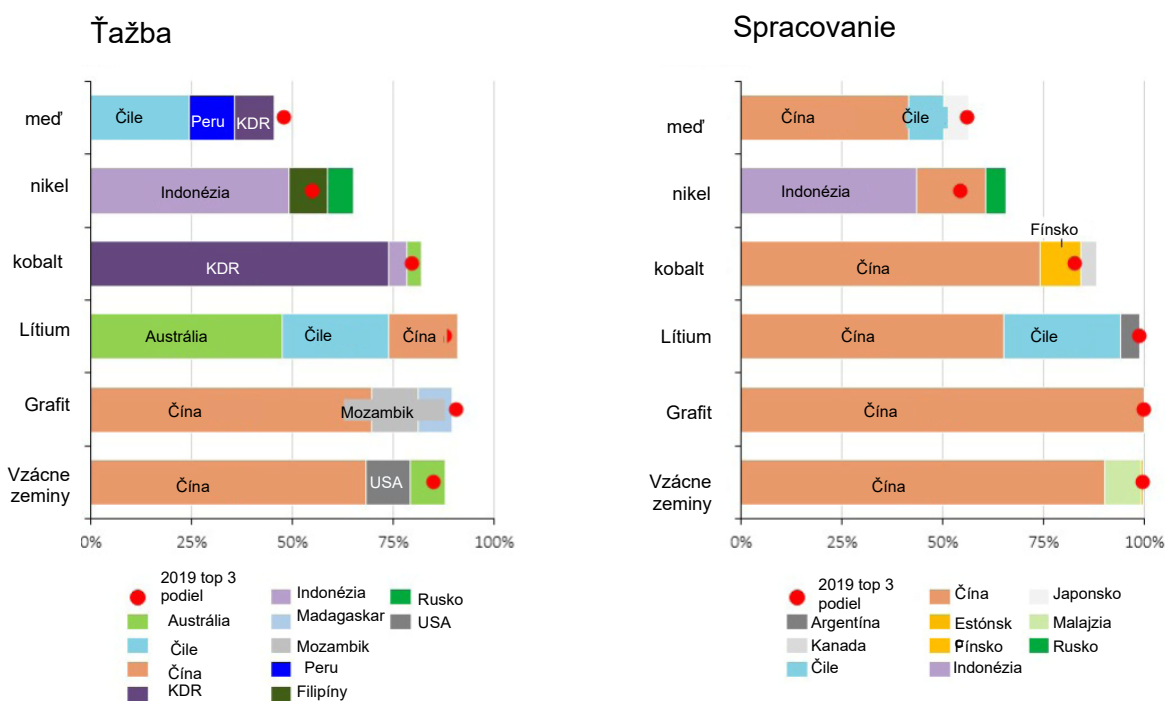
Zdroj: SIPRI. Prístup v roku 2024.

Obrázok 1: Výdavky členských štátov EÚ na obranu v % HDP

Stať sa nezávislejším znamená pre Európu „náklady na poistenie“, ale tieto náklady možno zmierniť spoluprácou. Zníženie závislosti v kľúčových oblastiach, v ktorých je Európa vystavená riziku, si bude vyžadovať značné investície a bude si vyžadovať značné náklady. Zvýšenie bezpečnosti kritických surovín si vyžaduje investície do ťažby – doma aj v krajinách bohatých na zdroje – spracovania, vytvárania zásob a recyklácie. Posilnenie dodávateľského reťazca polovodičov si bude vyžadovať stovky miliárd nových výdavkov. V oboch prípadoch tieto investície povedú k tomu, že Európa už nebude nakupovať od najefektívnejšieho dodávateľa, a preto môžu v krátkodobom horizonte zvýšiť tlak na náklady hospodárstva. „Hodnota opcie“ takýchto investícií sa však v extrémnych scenároch exponenciálne zvyšuje, ako ukázala hraničná hodnota ruského plynu. Tým, že sa EÚ stane menej zraniteľnou voči vonkajšiemu vplyvu, bude ťažiť aj zo zvýšenej autonómie rozhodovania. Aby sa však zabránilo možnému kompromisu medzi nezávislosťou a nákladmi, bude nevyhnutná európska spolupráca. Kľúčovým príkladom toho, kde je pre členské štáty nákladovo najefektívnejšie kolektívne poistiť sa – a to aj so spojencami z krajín mimo EÚ – namiesto toho, aby sa poistili samy, sú kritické suroviny. Budovanie domácich kapacít pre vyspelé technológie bude najúčinnejšie, ak sa priority a požiadavky na dopyt budú vopred koordinovať. Podobne v prípade obrany a vesmíru: všetky členské štáty sa stanú bezpečnejšími, ak bude európsky obranný priemysel schopný uspokojiť nové požiadavky a vyvíjať nové technológie a ak si EÚ zachová autonómny prístup do vesmíru.

Znižovanie externých zraniteľností

Ako sa uvádza v predchádzajúcej kapitole, prístup ku kritickým surovinám má zásadný význam pre odvetvie čistých technológií a automobilový priemysel, dodávky sú však vysoko koncentrované [pozri kapitolu o kritických surovinách]. Globálny trh s nerastmi kritickými pre energetickú transformáciu sa za posledných päť rokov zdvojnásobil a v roku 2022 dosiahol 300 miliárd EUR.^v Urýchlenie zavádzania technológií čistej energie je hnacou silou bezprecedentného rastu dopytu. Od roku 2017 do roku 2022 sa celosvetový dopyt po lítiu strojnásobil, zatiaľ čo dopyt po kobalte sa zvýšil o 70 % a dopyt po nikle o 40 %. Podľa prognóz IEA sa očakáva, že dopyt po nerastných surovinách v oblasti technológií čistej energie sa do roku 2040 zvýši štvornásobne až šesťnásobne. Ponuka kritických surovín je však vysoko koncentrovaná v hŕstke poskytovateľov, najmä na spracovanie a rafináciu, čo pre Európu predstavuje dve hlavné riziká. Prvou je cenová volatilita, ktorá brzdí investičné rozhodnutia. Napríklad, hoci ide o extrémny prípad, cena lítia sa v priebehu dvoch rokov zvýšila dvanásťnásobne a potom sa opäť prepadla o viac ako 80 %, čím sa zabránilo otvoreniu konkurencieschopných baní v EÚ. Zatiaľ čo zásoby ropy a skladovanie plynu zohrávajú dôležitú úlohu pri zmierňovaní otrasov na trhu s energiou, v prípade veľkých výkyvov na trhu neexistuje ekvivalent pre kritické nerastné suroviny. Druhým rizikom je, že kritické suroviny sa môžu použiť ako geopolitická zbraň, keďže veľká časť ťažby a spracovania sa sústreďuje v krajinách, s ktorými EÚ nie je strategicky zosúladená. Čína je napríklad najväčším spracovateľom niklu, medi, lítia a kobaltu, ktorý predstavuje 35 – 70 % spracovateľskej činnosti, a prejavila ochotu využiť svoju trhovú silu [pozri obrázok 2]. Vývozné obmedzenia z krajiny sa v rokoch 2009 až 2020 zvýšili deväťnásobne. V diverzifikácii sa zatiaľ dosiahol len malý pokrok. V porovnaní s obdobím pred tromi rokmi sa podiel troch najväčších výrobcov kľúčových kritických surovín buď nezmenil, alebo sa ďalej zvýšil.

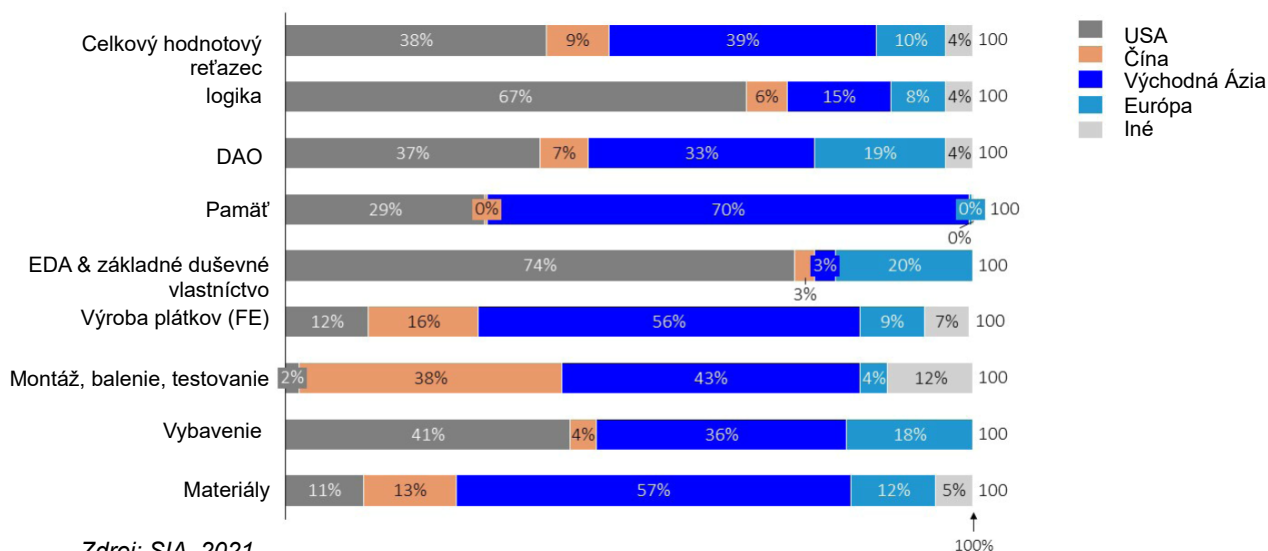
Zdroj: IEA. Na základe S&P Global, USGS, Mineral Commodity Summaries a Wood Mackenzie, 2024.

Obrázok 2: Koncentrácia ťažby a spracovania kritických zdrojov
Podiel troch krajín s najvyššou produkciou na celkovej produkcii vybraných zdrojov a nerastov, 2022

Vzhľadom na tieto obmedzenia sú kritické suroviny vystavené celosvetovým pretekom o zabezpečenie dodávateľských reťazcov a Európa v súčasnosti zaostáva. Ostatné veľké ekonomiky smerujú k zabezpečeniu nezávislých dodávateľských reťazcov a zníženiu ich zraniteľnosti. Popri dominantnom postavení v oblasti spracovania a rafinácie Čína aktívne investuje do ťažobných aktív v Afrike a Latinskej Amerike a do zámorskej rafinácie prostredníctvom svojej iniciatívy Jedno pásmo, jedna cesta. Jeho zahraničné investície do kovov a ťažby prostredníctvom iniciatívy Jedno pásmo, jedna cesta dosiahli len v prvom polroku 2023 rekordnú výšku 10 miliárd USD a plánuje zdvojnásobiť vlastníctvo zámorských baní obsahujúcich kritické nerastné suroviny čínskymi spoločnosťami. USA nasadili zákon o znížení inflácie, zákon o dvojstrannej infraštruktúre a financovanie obrany na rozvoj domácich spracovateľských, rafinérskych a recyklačných kapacít vo veľkom

rozsahu, ako aj na využitie svojej geopolitickej sily na zabezpečenie globálneho dodávateľského reťazca. Japonsko je vo veľkej miere závislé od iných regiónov, pokiaľ ide o kritické suroviny, a od roku 2000 vypracovalo strategický prístup na zlepšenie prístupu k zámorským ťažobným projektom. Japonská organizácia pre kovy a energetickú bezpečnosť investuje kapitál do ťažobných a rafinérskych aktív na celom svete, riadi strategické vytváranie zásob a od zavedenia nedávneho zákona o hospodárskej bezpečnosti má právomoci na rozvoj spracovateľských a rafinérskych zariadení v Japonsku. Naopak, Európa má porovnateľnú úroveň závislostí, keďže je vo veľkej miere závislá od jednej alebo dvoch krajín, pokiaľ ide o väčšinu jej dovozu kritických nerastných surovín. Neriadi sa však podobne koordinovaným prístupom. EÚ chýba komplexná stratégia pokrývajúca všetky fázy dodávateľského reťazca (od prieskumu až po recykláciu) a na rozdiel od jej konkurentov je ťažba komodít a obchodovanie s nimi vo veľkej miere ponechané na súkromné subjekty a trh.

Strategické závislosti sa vzťahujú aj na kritické technológie pre digitalizáciu európskeho hospodárstva [pozri kapitolu o digitalizácii a pokročilých technológiách]. EÚ sa pri viac ako 80 % digitálnych produktov, služieb, infraštruktúry a duševného vlastníctva spolieha na zahraničné krajiny. Závislosti sú však obzvlášť akútne v prípade polovodičov vzhľadom na štruktúru odvetvia, v ktorom dominuje malý počet veľkých hráčov. USA sa špecializujú na navrhovanie čipov, Kórea, Taiwan a Čína na výrobu čipov a Japonsko a niektoré členské štáty EÚ na kľúčové materiály a zariadenia – optiku, chémiu a stroje [pozri ilustráciu 3]. Európa má v mnohých častiach dodávateľského reťazca malú domácu kapacitu. EÚ napríklad v súčasnosti nemá žiadnu zlievareň vyrábajúcu menej ako 22 nm spracovateľských uzlov a spolieha sa na Áziu, pokiaľ ide o 75 % až 90 % výrobných kapacít doštičiek (rovnako ako USA). Európa sa stala závislou aj od krajín mimo EÚ, pokiaľ ide o navrhovanie, balenie a montáž čipov. Závislosti sú tiež akútne pre iné pokročilé technológie. Odvetvie umelej inteligencie v EÚ sa spolieha na hardvér vyrábaný prevažne jednou spoločnosťou so sídlom v USA pre najpokročilejšie procesory. Podobne je obrovská závislosť Európy od cloudových služieb vyvinutých a prevádzkovaných americkými spoločnosťami. Pokiaľ ide o platformy kvantovej výpočtovej techniky, EÚ trpí šiestimi kritickými závislosťami v 17 kľúčových technológiách, komponentoch a materiáloch. Čína a USA majú technologické prvenstvo vo väčšine týchto kritických prvkov. V odvetví telekomunikácií je Európa menej závislá od zahraničných technológií: poprední predajcovia z EÚ majú dobré postavenie, pokiaľ ide o celosvetové dodávky telekomunikačných zariadení. Bude však dôležité, aby sa nezvyšovala závislosť, najmä od vysokorizikových dodávateľov, ktorí by mohli ohroziť bezpečnosť sietí EÚ a údajov občanov. V súčasnosti 14 členských štátov nemá zavedené žiadne obmedzenia týkajúce sa vysokorizikových dodávateľov.

Obrázok 3: Podiel na hodnotovom reťazci v odvetví polovodičov podľa krajín, % z celkového celosvetového počtu, 2019

Na zníženie svojej zraniteľnosti musí EÚ vypracovať skutočnú „zahraničnú hospodársku politiku“ založenú na zabezpečení kritických zdrojov [pozri kapitolu o kritických surovinách]. V krátkodobom horizonte musí EÚ rýchlo a v plnej miere vykonať akt o kritických surovinách (CRMA). V správe sa odporúča doplniť tento akt o komplexnú stratégiu vzťahujúcu sa na všetky fázy kritického dodávateľského reťazca nerastných surovín, od ťažby cez spracovanie až po recykláciu. S cieľom posilniť postavenie Európy vo fáze verejného obstarávania sa navrhuje vytvoriť špecializovanú platformu EÚ pre kritické suroviny. Platforma by využila trhovú silu Európy agregáciou dopytu po spoločnom nákupe kritických materiálov (podľa modelu používaného v Južnej Kórei a

Japonsku) a koordináciou rokovaní o spoločných nákupoch s producentnými krajinami. Pomohlo by to aj znížiť „poistné náklady“ pre členské štáty prostredníctvom riadenia budúcich strategických zásob na úrovni EÚ nad rámec mäkkej žiadosti o vnútroštátne zásoby zahrnutej v akte o kritických surovinách. Zároveň sa odporúča, aby EÚ ďalej rozvíjala svoju „diplomaciu zdrojov“ pre kritické suroviny. Návrhy zahŕňajú modernizáciu stratégie Global Gateway, ktorá podporuje investície v tretích krajinách, s cieľom zamerať sa na strategické potreby EÚ a vypracovať spoločné stratégie s inými kupujúcimi zo strategicky zosúladených krajín, napríklad prostredníctvom klubu G7+ pre kritické suroviny (vrátane Japonska, Južnej Kórey a Austrálie). EÚ by tiež mala dôkladne preskúmať potenciál ekologicky udržateľnej hlbokomorskej ťažby: z odhadov vyplýva, že na morskom dne sa nachádzajú veľké násobky známych pozemných zásob napríklad medi, titánu, mangánu, kobaltu, niklu a prvkov vzácnych zemín.^{vii}

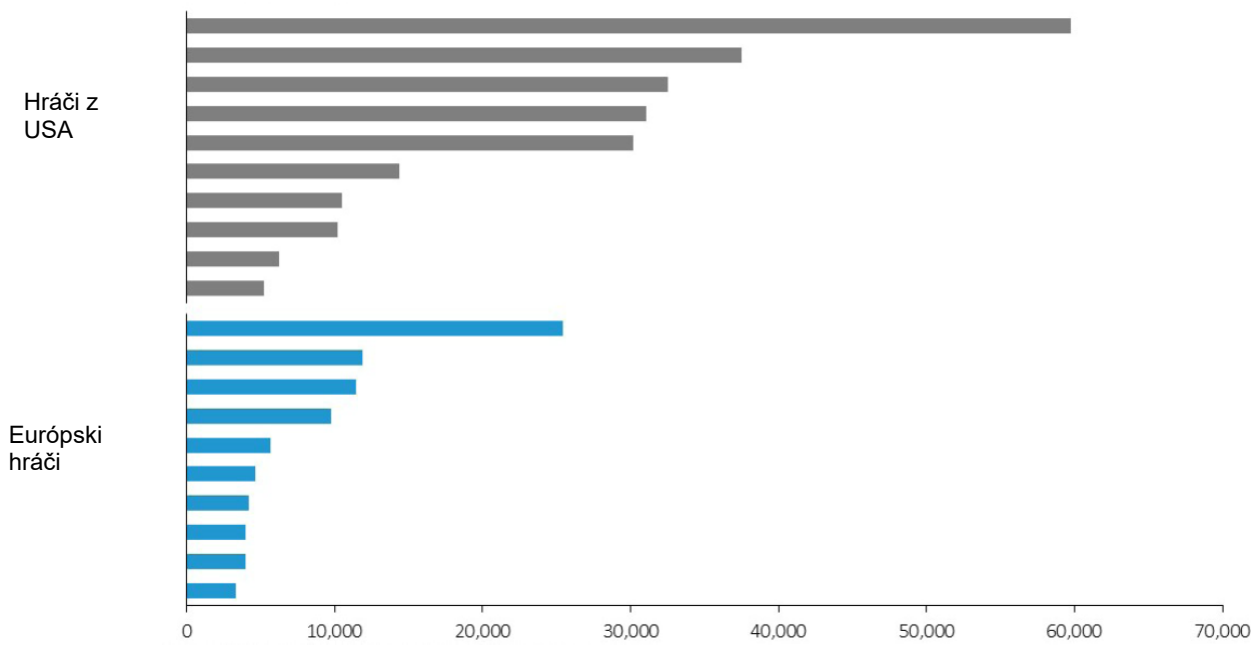
EÚ musí využiť aj potenciál domácich zdrojov prostredníctvom ťažby, recyklácie a inovácií v oblasti alternatívnych materiálov. Na rozdiel od fosilných palív má EÚ v Portugalsku ložiská niektorých kritických surovín, ako je lítium. Urýchlenie otvárania domácich baní by EÚ mohlo umožniť uspokojiť celý svoj dopyt po niektorých kritických nerastných surovinách. V akte o kritických surovinách sa už členské štáty vyzývajú, aby zaviedli kratšie lehoty na udeľovanie povolení pre „strategické projekty“: 27 mesiacov v prípade povolení na extrakciu a 15 mesiacov v prípade spracovania v porovnaní s procesmi, ktoré v súčasnosti trvajú tri až päťkrát dlhšie. V správe sa však odporúčajú ďalšie opatrenia na urýchlenie tempa povoľovania, napríklad zvýšenie administratívnej kapacity poverením vopred vymedzených ľudských zdrojov, ktoré sa majú prideliť na strategické projekty. Materiály, ktoré sa nachádzajú vo vyradených elektrických vozidlách, veterných mlynoch a inom tovare, zároveň predstavujú ďalšiu dodávku, ktorú by bolo možné využiť prostredníctvom recyklácie. EÚ by potenciálne mohla v roku 2050 splniť viac ako polovicu až tri štvrtiny svojich požiadaviek na kov pre čisté technológie prostredníctvom miestnej recyklácie.^{viii} Preto sa odporúča vytvoriť skutočný jednotný trh s odpadom a obehovosťou. Dosiahnutie tohto cieľa si bude vyžadovať posilnenie sekundárneho trhu s odpadom z kritických surovín, účinné presadzovanie existujúcich právnych predpisov o zbere a preprave odpadu s cieľom umožniť hromadenie rozsahu a koordináciu kontrol vývozu odpadu v EÚ. Zásadný význam pre nahradenie kritických surovín bude mať napokon podpora výskumu a vývoja alternatívnych materiálov alebo procesov. Napríklad americké technologické spoločnosti nedávno spojili federálne výskumné laboratóriá, aby využili umelú inteligenciu na vývoj nového materiálu, ktorý by mohol znížiť obsah lítia v batériách o 70 %.^{ix}

Pokiaľ ide o strategické odvetvia, EÚ by mala presadzovať koordinovanú stratégiu EÚ na posilnenie domácej výrobných kapacít a na ochranu kľúčových sieťových infraštruktúr [pozri kapitolu o digitálnych a pokročilých technológiách]. Hoci vlastníctvo veľkých zlievarní v EÚ môže byť v tejto fáze nereálne vzhľadom na požadovanú úroveň investícií, Európa by mala maximalizovať svoje spoločné úsilie o posilnenie inovácií v oblasti polovodičov a svoju prítomnosť v najpokročilejších segmentoch čipov. V správe sa odporúča zaviesť spoločnú stratégiu založenú na štyroch prvkoch. Po prvé, financovanie inovácií a zriadenie skúšobných laboratórií v blízkosti existujúcich centier excelentnosti. Po druhé, poskytovanie grantov alebo daňových stimulov v oblasti výskumu a vývoja pre „fablesové“ spoločnosti pôsobiace v oblasti navrhovania čipov a zlievarní vo vybraných strategických segmentoch. Po tretie, podpora inovačného potenciálu bežných čipov. Po štvrté, koordinácia úsilia EÚ v oblasti koncových 3D pokročilých obalov, progresívnych materiálov a procesov konečnej úpravy. Od predloženia návrhu európskeho aktu o čipoch boli v EÚ oznámené celkové investície do priemyselného využitia vo výške približne 100 miliárd EUR, ktoré väčšinou podporili členské štáty pod kontrolou štátnej pomoci. Existuje však riziko, že roztrieštený prístup povedie k slabšej koordinácii priorít a požiadaviek na dopyt, nedostatočnému rozsahu pre domácich výrobcov a následne k menšej schopnosti investovať do inovačnejších segmentov polovodičov. Preto sa navrhuje vytvoriť centralizované rozpočtové prostriedky EÚ určené na polovodiče s podporou nového „zrýchleného“ dôležitého projektu spoločného európskeho záujmu. Použitie tohto nástroja by znamenalo spolufinancovanie z rozpočtu EÚ a kratšie lehoty na schválenie projektov v oblasti polovodičov. Pokiaľ ide o telekomunikácie, odporúča sa posilniť bezpečnostné hľadiská pri získavaní technológií uprednostňovaním využívania dôveryhodných predajcov EÚ pri pridelovaní frekvenčného spektra vo všetkých budúcich verejných súťažiach a podporovaním poskytovateľov telekomunikačných zariadení so sídlom v EÚ ako strategických v obchodných rokovaníach.

Posilnenie priemyselnej kapacity v oblasti obrany a vesmíru

Európsky obranný priemysel trpí nielen nižšími výdavkami na obranu, ale aj nedostatočným zameraním na technologický rozvoj [pozri kapitolu o obrane]. Európsky obranný sektor je vysoko konkurencieschopný na celosvetovej úrovni, pričom v roku 2022 zaznamenal ročný obrat 135 miliárd EUR a silný objem vývozu. Niektoré výrobky a technológie EÚ, ako sú hlavné bojové tanky, konvenčné ponorky, technológia námorných lodeníc a dopravné lietadlá, majú vyššiu alebo prinajmenšom rovnocennú kvalitu ako výrobky a technológie vyrábané v USA. Obranný priemysel EÚ však trpí nedostatkom kapacít na dvoch frontoch. Po prvé, celkový dopyt je nižší: Celkové výdavky na obranu v EÚ sú približne o jednu tretinu vyššie ako v USA. Po druhé, výdavky EÚ sa menej zameriavajú na inovácie. Obrana je vysoko technologický priemysel charakterizovaný prevratnými inováciami, čo znamená, že na udržanie strategickej parity sú potrebné rozsiahle investície do výskumu a vývoja. USA od roku 2014 uprednostňujú výdavky na výskum a vývoj pred všetkými ostatnými kategóriami vojenských výdavkov. V roku 2023 vyčlenila 130 miliárd EUR (140 miliárd USD) na výskum, vývoj, testovanie a hodnotenie, čo predstavuje približne 16 % celkových výdavkov na obranu. Táto kategória zaznamenala aj najväčší relatívny percentuálny nárast rozpočtu na obranu. V Európe dosiahli celkové finančné prostriedky na výskum a vývoj v oblasti obrany v roku 2022 výšku 10,7 miliardy EUR, čo predstavuje len 4,5 % celkových výdavkov. Komplexné obranné systémy novej generácie vo všetkých strategických oblastiach si budú vyžadovať rozsiahle investície do výskumu a vývoja, ktoré presahujú kapacitu jednotlivých členských štátov EÚ.

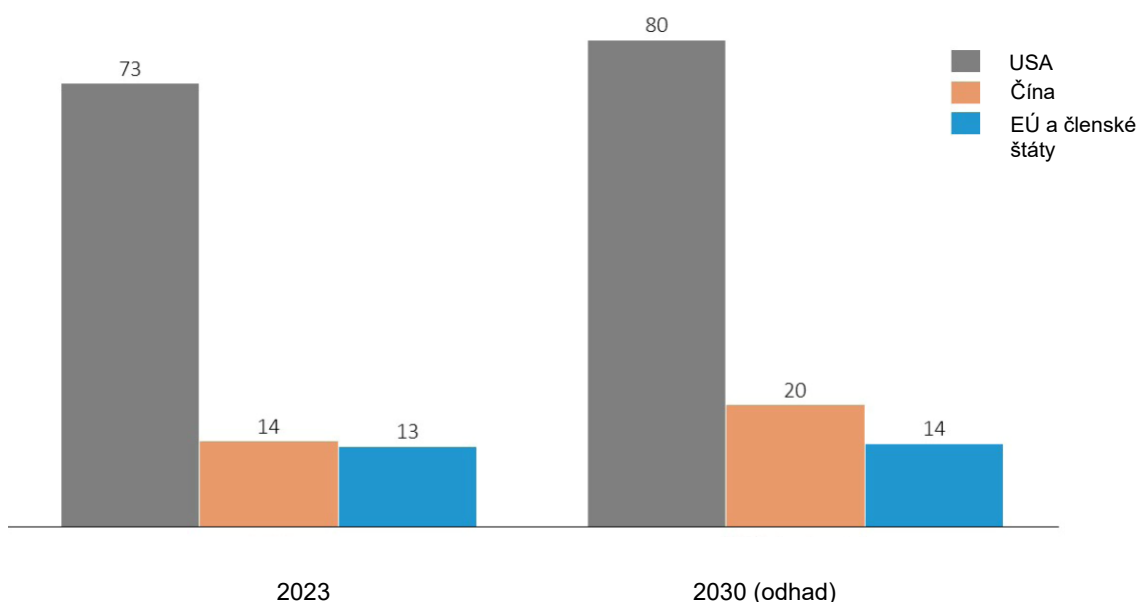
Európsky obranný priemysel je takisto roztrieštený, čo obmedzuje jeho rozsah a bráni operačnej účinnosti v tejto oblasti. Prostredie obranného priemyslu EÚ obývajú najmä vnútroštátne subjekty pôsobiace na relatívne malých domácich trhoch [pozri ilustráciu 4]. Fragmentácia vytvára dve hlavné výzvy. Po prvé, znamená to, že odvetviu chýba rozsah, čo je nevyhnutné v kapitálovo náročnom odvetví s dlhými investičnými cyklami. V dôsledku toho, ak by členské štáty EÚ výrazne zvýšili výdavky na obranu, mohla by nastať kríza dodávok, pričom by si členské štáty navzájom konkurovali na obmedzenom európskom trhu s obrannými zariadeniami. Po druhé, fragmentácia vedie k vážnym problémom súvisiacim s nedostatočnou normalizáciou a interoperabilitou zariadení, ktoré vyšli najavo počas podpory EÚ Ukrajine. Len v prípade delostrelectva kalibru 155 mm poskytli členské štáty EÚ Ukrajine desať rôznych druhov húfníc zo svojich zásob a niektoré boli dokonca dodané v rôznych variantoch, čo ukrajinským ozbrojeným silám spôsobilo vážne logistické ťažkosti. Pokiaľ ide napríklad o iné výrobky, členské štáty EÚ prevádzkujú dvanásť typov bojových tankov, zatiaľ čo USA vyrábajú len jeden.^x

Zdroj: Pre viac informácií o Defence News Top 100 Medzi európskych aktérov patria európske spoločnosti z krajín mimo EÚ

Obrázok 4: Porovnanie hlavných európskych a amerických aktérov Príjmy z obrany, mil. EUR, 2023

EÚ vyvinula vesmírny sektor svetovej úrovne napriek oveľa nižším úrovňam financovania, ale teraz začína strácať pôdu pod nohami [pozri kapitolu o vesmíre]. EÚ financuje, vlastní a spravuje kritickú vesmírnu infraštruktúru. Vyvinula strategické prostriedky a spôsobilosti svetovej úrovne s technickými kompetenciami na rovnakej úrovni ako ostatné vesmírne mocnosti vo väčšine oblastí. Napríklad v satelitnej navigácii poskytuje Galileo najpresnejšie a najbezpečnejšie informácie o polohe a čase, a to aj pre vojenské aplikácie. Pokiaľ ide o pozorovanie Zeme, program Copernicus ponúka najkomplexnejšie údaje na celom svete, a to aj na účely monitorovania životného prostredia a zmeny klímy, zvládania katastrof a bezpečnosti. EÚ však stratila svoje vedúce postavenie na trhu s komerčnými nosnými raketami (Ariane 4-5) a geostacionárnymi satelitmi. Musela sa dočasne spoliehať na rakety Space X, aby vypustila satelity pre svoj strategický program Galileo. EÚ tiež zaostáva za USA v oblasti raketového pohonu, megakonštelácií telekomunikácií a satelitných prijímačov a aplikácií, čo je oveľa väčší trh ako ostatné vesmírne segmenty. Podobne ako obranný priemysel aj kozmický sektor trpí výrazným nedostatkom investícií v porovnaní so svojimi hlavnými konkurentmi. Za posledných 40 rokov sa investície pohybovali medzi 15 % a 20 % úrovne v USA. V roku 2023 predstavovali verejné výdavky v Európe na kozmický priestor 15 miliárd USD v porovnaní so 73 miliardami USD v USA. Očakáva sa, že Čína v najbližších rokoch predbehne Európu a do roku 2030 dosiahne výdavky vo výške 20 miliárd USD [pozri ilustráciu 5].

Zdroj: Euroconsult, 2023.

Obrázok 5: *Výdavky verejnej správy na vesmírne programy v miliardách USD*

Pokiaľ ide o obranný aj vesmírny priemysel, nedostatočná agregácia a koordinácia verejných výdavkov v Európe zhoršuje priemyselnú fragmentáciu. Európske spoločné obstarávanie predstavovalo v roku 2022 len 18 % výdavkov na obstarávanie obranného vybavenia, čo je výrazne pod referenčnou hodnotou 35 % dohodnutou v rámcoch Európskej obrannej agentúry. Táto nedostatočná koordinácia vytvára pre obranný priemysel EÚ začarovaný kruh. Bez agregácie dopytu medzi členskými štátmi je pre odvetvie ťažšie predvídať dlhodobé potreby a zvyšovať ponuku, čím sa znižuje jeho celková kapacita na uspokojenie dopytu a odvetvie prichádza o objednávky a príležitosti. V dôsledku toho sa obstarávanie v oblasti obrany odkláňa mimo EÚ. Od júna 2022 do júna 2023 smerovalo 78 % výdavkov na obstarávanie dodávateľom z krajín mimo EÚ, z ktorých 63 % smerovalo do USA. Zároveň, keď sa členské štáty EÚ organizujú a spolupracujú, výsledky sú pozitívne. Jedným z takýchto príkladov je viacúčelová tankerová preprava A330, ktorá bola vyvinutá v rámci projektu spolupráce umožňujúceho zúčastneným krajinám združovať zdroje a deliť sa o náklady na prevádzku a údržbu. Európskemu vesmírnemu sektoru bráni aj nedostatočná agregácia dopytu a koordinácia investícií medzi členskými štátmi. Európska vesmírna agentúra (ESA) okrem toho funguje na základe zásady „geografickej návratnosti“, čo znamená, že v každej zo svojich členských krajín investuje prostredníctvom priemyselných zmlúv na vesmírne programy sumu, ktorá je podobná finančnému príspevku krajiny pre agentúru. Táto zásada vedie k nevyhnutnej fragmentácii dodávateľských reťazcov, zbytočnej duplicitě kapacít na relatívne malých trhoch a nesúladu medzi najkonkurencieschopnejšími priemyselnými subjektmi a skutočným pridelovaním zdrojov.

Keďže neexistujú spoločné európske výdavky, politické opatrenia pre sektor obrany sa musia zamerať na agregáciu dopytu a integráciu priemyselných obranných prostriedkov [pozri kapitolu o obrane]. V krátkodobom horizonte je potrebné rýchle vykonávanie stratégie pre európsky obranný priemysel a súvisiaceho Programu pre európsky obranný priemysel. Predovšetkým je nevyhnutné podstatne zvýšiť agregáciu dopytu medzi skupinami členských štátov, aspoň medzi tými, ktoré sa tak rozhodnú, a zvýšiť podiel spoločného obstarávania v oblasti obrany. V správe sa odporúčajú ďalšie kroky na rozvoj strednodobej politiky EÚ v oblasti obranného priemyslu, ktorá môže podporiť štrukturálnu cezhraničnú integráciu obranných prostriedkov a selektívnu integráciu a konsolidáciu priemyselnej kapacity EÚ s výslovným cieľom zvýšiť rozsah, štandardizáciu a interoperabilitu. Politika hospodárskej súťaže EÚ by mala umožniť takúto konsolidáciu, ak by väčší rozsah priniesol zvýšenie efektívnosti alebo umožnil realizáciu globálne konkurencieschopných investícií. Okrem toho, keďže výdavky EÚ na obranu rastú, konsolidácia obranného priemyslu, integrácia a technologické inovácie by sa mali podporovať posilnenými európskymi zásadami preferencií pri obstarávaní, čím sa zabezpečí, aby sa minimálny podiel tohto rastúceho dopytu sústreďoval na európske spoločnosti, a nie na to, aby smeroval do zámoria.

Spolu s naliehavou potrebou zvýšiť celkové investície do obrany existuje silný dôvod na posilnenie spolupráce a združovania zdrojov na výskum a vývoj v oblasti obrany na úrovni EÚ. Sektor obrany čelí obrovským investičným potrebám [pozri kapitolu o investíciách]. Zatiaľ čo sektor obrany bude mať celkovo prospech z opatrení na prehĺbenie kapitálových trhov EÚ, inovačné MSP pôsobiace v oblasti obrany budú potrebovať dodatočnú podporu. Príslušné opatrenia by mohli zahŕňať úpravu úverových politík skupiny EIB s cieľom vylúčiť investície do obrany a objasniť environmentálne, sociálne a správne rámce EÚ týkajúce sa financovania výrobkov obranného priemyslu. Obranný výskum a vývoj; D je však špeciálnou kategóriou výdavkov, ktorá si vyžaduje jedinečný prístup. V súčasnosti EÚ investuje približne 1 miliardu EUR ročne do výskumu a vývoja v oblasti obrany, zatiaľ čo väčšina investícií sa uskutočňuje na úrovni členských štátov. Niekoľko nových alebo technicky zložitých segmentov – ako sú drony, hypersonické rakety, riadené energetické zbrane, umelá inteligencia v oblasti obrany, morské dno a vesmírna vojna – si však vyžaduje celoeurópsku koordináciu. Žiadny členský štát nemôže účinne financovať, vyvíjať, vyrábať a udržiavať všetky potrebné spôsobilosti a infraštruktúru, ktoré sú potrebné na udržanie vedúceho postavenia v týchto technológiách. Zároveň sú účinky presahovania z výskumu a vývoja v oblasti obrany do iných odvetví hospodárstva a výskumu a vývoja financovaného zo súkromných zdrojov veľké.^{xi} V správe sa preto odporúča, aby sa európske financovanie výskumu a vývoja zvýšilo a sústredilo na spoločné iniciatívy. Tento prístup by sa mohol rozvíjať prostredníctvom nových programov dvojakeho použitia a navrhovaných európskych obranných projektov spoločného záujmu s cieľom zorganizovať potrebnú priemyselnú spoluprácu.

Európskemu vesmírnemu sektoru by prospeli aktualizované pravidlá riadenia a investícií a väčšia koordinácia verejných výdavkov na skutočnom jednotnom trhu s kozmickým priestorom. V správe sa odporúča postupné zrušenie zásady geografického výnosu ESA. Pravidlá verejného obstarávania ESA by mali odrážať výsledok priemyselnej hospodárskej súťaže a výber najlepších poskytovateľov a zdroje by sa mali sústrediť na projekty, ktoré preukazujú potenciál významného vedeckého alebo technologického pokroku bez ohľadu na umiestnenie zúčastnených subjektov. Tento proces by malo sprevádzať vytvorenie fungujúceho jednotného trhu pre kozmický priestor so spoločnými normami a harmonizácia požiadaviek na udeľovanie licencií (v súlade s plánovaným právnym predpisom EÚ o kozmickom priestore). Navrhuje sa tiež zriadiť viacúčelový vesmírny priemyselný fond, ktorý by Európskej komisii umožnil pôsobiť ako „kotviaci zákazník“ pri spoločnom nákupe vesmírnych služieb a produktov a financovaní kritických technológií, čo by pomohlo priemyselnej základni EÚ zvýšiť jej kapacitu. Podobne by sa spoločné strategické priority pre výskum a inovácie v oblasti kozmického priestoru mali podporovať zvýšenou koordináciou, financovaním a združovaním zdrojov na rozvoj nových veľkých spoločných programov EÚ. Napokon, pokiaľ ide o sektor obrany, rast inovačných MSP, startupov a scaleupov v oblasti kozmického priestoru v EÚ by sa mal umožniť zlepšením prístupu k financovaniu a zavedením cielených európskych preferenčných pravidiel.

ENDNOTES

- i Baba, C., Lan, T., Mineshima, A., Misch, F., Pinat, M., Shahmoradi, A., Yao, J., & van Elkan, R., [Geeconomic Fragmentation: What's at Stake for the EU](#), pracovný dokument MMF č. 2023/245, 2023.
- ii ECB, už citované, 2023.
- iii Caldara, D., & Iacoviello, M., [Measuring Geopolitical Risk \(Meranie geopolitického rizika\)](#), *American Economic Review*, 112(4), 2022, s. 1194 – 1225.
- iv Európska komisia, [A new method to help policymakers defend democracy against hybrid threats \(Nová metóda na pomoc tvorcom politik pri obrane demokracie pred hybridnými hrozbami\)](#), 2023.
- v IEA, [Critical Minerals Market Review 2023 \(Preskúmanie trhu s kritickými nerastnými surovinami v roku 2023\)](#), s. 5, 2023.
- vi Európska komisia, [Správa o stave digitálneho desaťročia 2023](#), 27. septembra 2023.
- vii Hein, J. R., Mizell, K., Koschinsky, A., & Conrad, T. A., [Deep-ocean mineral deposits as a source of critical metals for high- and green-technology applications \(Hlbokomorské ložiská nerastných surovín ako zdroj kritických kovov pre aplikácie s vysokou a zelenou technológiou\): Comparison with land-based resources](#), *Ore Geology Reviews (Porovnanie s pôdnymi zdrojmi)*, zväzok 51, 2013, strany 1 – 14,
- viii Eurométaux, Grégoir, L., van Acker, K., op. cit., 2022.
- ix Microsoft, [odomknutie novej éry vedeckých objavov s umelou inteligenciou: How Microsoft's AI screened over over 32 million candidates to find a better battery](#)(Ako umelá inteligencia spoločnosti Microsoft preverila viac ako 32 miliónov kandidátov s cieľom nájsť lepšiu batériu), 2024.
- x Európska obranná agentúra.
- xi Moretti a kol., *The Intellectual Spoils of War? (Intelektuálne pozostatky vojny?)*. Defense R&D, Productivity and International Spillovers“, pracovný dokument NBER č. 26483, 2021.

5. Financovanie investícií

Potreby financovania potrebné na to, aby EÚ splnila svoje ciele, sú obrovské, ale produktívne investície sú napriek značným súkromným úsporám slabé [pozri kapitolu o investíciách]. Na splnenie cieľov stanovených v tejto správe sú potrebné minimálne ročné dodatočné investície vo výške 750 až 800 miliárd EUR, a to na základe najnovších odhadov Komisie, čo zodpovedá 4,4 – 4,7 % HDP EÚ v roku 2023. Na porovnanie, investície podľa Marshallovoho plánu v rokoch 1948 – 1951 sa rovnali 1 – 2 % HDP EÚ. Dosiahnutie tohto zvýšenia by si vyžadovalo, aby sa podiel investícií EÚ zvýšil zo súčasných približne 22 % HDP na približne 27 %, čím by sa zvrátil desaťročný pokles vo väčšine veľkých ekonomík EÚ. Výrobné investície v EÚ sa však tejto výzve nevenujú. Od veľkej finančnej krízy sa otvorila značná a pretrvávajúca medzera medzi súkromnými produktívnymi investíciami¹⁸ v EÚ a USA. Nedostatok súkromných investícií v oboch ekonomikách zároveň nebol kompenzovaný vyššími vládnymi investíciami, ktoré tiež klesli po GFC a boli trvalo nižšie v EÚ v porovnaní s USA ako podiel na HDP. Domácnosti EÚ poskytujú dostatočné úspory na financovanie vyšších investícií, ale v súčasnosti tieto úspory nie sú efektívne nasmerované do produktívnych investícií. V roku 2022 dosiahli úspory domácností v EÚ 1 390 miliárd EUR v porovnaní s 840 miliardami EUR v USA. Napriek vyšším úsporám majú však domácnosti v EÚ podstatne nižšie bohatstvo ako ich americké náprotivky, a to najmä z dôvodu nižších výnosov, ktoré dostávajú z finančných trhov zo svojich aktív.

EÚ môže uspokojiť tieto investičné potreby bez toho, aby preťažila zdroje európskeho hospodárstva, ale súkromný sektor bude potrebovať verejnú podporu na financovanie plánu. Európska komisia a oddelenie MMF pre výskum simulovali scenáre trvalého investičného tlaku EÚ vo výške približne 5 % HDP pomocou svojich modelov pre viaceré krajiny. Z výsledkov vyplýva, že investície takéhoto rozsahu by v priebehu 15 rokov zvýšili produkciu približne o 6 %. Keďže ponuka sa prispôbuje pomalšie ako dopyt – keďže vytváranie dodatočného kapitálu si vyžaduje čas – prechodná fáza so sebou prináša určité inflačné tlaky, ale tieto tlaky sa časom rozptýlia. Uvoľnenie investície bude náročné. Z historického hľadiska v Európe súkromný sektor nevyužil približne štyri pätiny produktívnych investícií a verejný sektor zvýšil jednu pätinu. Poskytnutie súkromných investícií vo výške približne 4 % HDP prostredníctvom samotného trhového financovania by si vyžadovalo zníženie súkromných kapitálových nákladov – približne o 250 bázických bodov v modeli Európskej komisie. Hoci sa očakáva, že zlepšená efektívnosť kapitálového trhu (napr. prostredníctvom dobudovania únie kapitálových trhov) zníži náklady na súkromné financovanie, zníženie bude pravdepodobne podstatne menšie. Zdá sa preto, že okrem priamych vládných investícií sú na financovanie investičného plánu potrebné aj fiškálne stimuly na uvoľnenie súkromných investícií.

Požadovaný stimul pre súkromné investície bude mať určitý vplyv na verejné financie, ale zvýšenie produktivity môže znížiť fiškálne náklady. Ak verejné výdavky súvisiace s investíciami nie sú kompenzované rozpočtovými úsporami inde, primárne fiškálne saldo sa môže dočasne zhoršiť predtým, ako investičný plán v plnej miere uplatní svoj pozitívny vplyv na produkciu. Ak sa však stratégia a reformy načrtnuté v tejto správe vykonávajú súbežne, investičný tlak by mal byť sprevádzaný výrazným zvýšením celkovej produktivity faktorov EÚ (TFP). Značným zvýšením TFP sa zlepší prebytok štátneho rozpočtu, čím sa výrazne znížia prechodné náklady na realizáciu plánu za predpokladu, že dodatočné príjmy sa v plnej miere nevyvalia na iné účely. Napríklad zvýšenie úrovne TFP o 2 % do desiatich rokov by už mohlo stačiť na pokrytie až jednej tretiny fiškálnych výdavkov (investičné dotácie a vládne investície) potrebných na realizáciu plánu. Zvýšenie TFP o 2 % možno považovať za mierne vzhľadom na súčasný 20 % rozdiel medzi úrovňami TFP v EÚ a USA.

Hlavné príčiny nízkeho financovania investícií v Európe

Hlavným dôvodom menej efektívneho finančného sprostredkovania v Európe je, že kapitálové trhy zostávajú roztrieštené a toky úspor na kapitálové trhy sú nižšie. Hoci Komisia zaviedla niekoľko opatrení na vybudovanie únie kapitálových trhov, pretrvávajú tri hlavné zlomové línie. Po prvé, EÚ nemá jednotný regulátor trhu s cennými papiermi a jednotný súbor pravidiel pre všetky aspekty obchodovania a stále existujú veľké rozdiely v postupoch dohľadu a výklade nariadení. Po druhé, poobchodné prostredie pre zúčtovanie a vyrovnávanie v Európe je oveľa menej jednotné ako v USA. Po tretie, napriek nedávnemu pokroku, ktorý sa dosiahol v oblasti zrážkovej dane, daňové režimy a režimy platobnej neschopnosti v členských štátoch zostávajú výrazne nezosúladené. Kapitálové trhy EÚ sú v porovnaní s ostatnými veľkými ekonomikami nedostatočne zásobované dlhodobým kapitálom, a to najmä v dôsledku nedostatočného rozvoja dôchodkových fondov. V roku 2022 bola úroveň dôchodkových aktív v EÚ len 32 % HDP, zatiaľ čo v USA predstavovali celkové aktíva 142 %

18 Produktívne investície sú definované ako tvorba hrubého fixného kapitálu mínus investície do nehnuteľností na bývanie.

HDP a v Spojenom kráľovstve 100 %. Tento rozdiel odráža skutočnosť, že dôchodkové bohatstvo väčšiny európskych domácností má formu nárokov na priebežne financované verejné systémy sociálneho zabezpečenia. Dôchodkové aktíva EÚ sú vysoko koncentrované v niekoľkých členských štátoch s rozvinutejšími súkromnými dôchodkovými systémami. Spoločný podiel Holandska, Dánska a Švédska na dôchodkových aktívach EÚ predstavuje 62 % celkového podielu EÚ.

Zrkadlovým obrazom je, že EÚ sa nadmerne spolieha na bankové financovanie, ktoré je menej vhodné na financovanie inováčných projektov a čelí niekoľkým obmedzeniam. Hoci komisia GFC a následné znižovanie pákového efektu bánk viedli k väčšej úlohe kapitálových trhov a nebankového financovania v Európe, bankové úvery sú pre spoločnosti stále najdôležitejším zdrojom externého financovania. Banky sú však zvyčajne nedostatočne vybavené na financovanie inováčných spoločností: chýbajú im odborné znalosti na ich preverovanie a monitorovanie a majú ťažkosti s oceňovaním ich (prevažne nehmotného) kolaterálu, najmä v porovnaní s tzv. anjelskými finančníkmi, investormi rizikového kapitálu a poskytovateľmi súkromného kapitálu. Banky v Európe takisto trpia nižšou ziskovosťou ako ich americké náprotivky – z veľkej časti preto, že americké banky získavajú vyšší čistý príjem z poplatkov a provízií z pôsobenia na hlbších kapitálových trhoch – a v porovnaní so svojimi americkými náprotivkami nemajú dostatočný rozsah v dôsledku nedokončenej bankovej únie. Banky EÚ takisto čelia určitým osobitným regulačným prekážkam, ktoré obmedzujú ich schopnosť poskytovať úvery. Najmä banky v EÚ sa nemôžu spoliehať na sekuritizáciu v rovnakej miere ako ich americké náprotivky. Ročná emisija sekuritizácií v EÚ predstavovala v roku 2022 len 0,3 % HDP, zatiaľ čo v USA to boli 4 %. Sekuritizácia zvyšuje flexibilitu súvah bánk tým, že im umožňuje preniesť určité riziko na investorov, uvoľniť kapitál a uvoľniť dodatočné úvery. V kontexte EÚ by mohla slúžiť aj ako náhrada nedostatočnej integrácie kapitálového trhu tým, že by umožnila bankám zoskupovať úvery pochádzajúce z rôznych členských štátov do štandardizovaných a obchodovateľných aktív, ktoré môžu kúpiť aj nebankoví investori.

Podpora EÚ pre verejné aj súkromné investície je zároveň obmedzená veľkosťou rozpočtu EÚ, jeho nedostatočným zameraním a príliš konzervatívnym postojom k riziku. Ročný rozpočet EÚ je malý a predstavuje o niečo viac ako 1 % HDP EÚ, zatiaľ čo rozpočty členských štátov sa spoločne blížila k 50 %. Neprikladuje sa ani na strategické priority EÚ: napriek pokusom o reformu sú podiely viacročného finančného rámca (VFR) na roky 2021 – 2027 pridelené na politiku súdržnosti stále 30,5 % a na spoločnú poľnohospodársku politiku 30,9 %. Rozpočet EÚ je navyše roztrieštený na takmer 50 výdavkových programov, čo bráni tomu, aby financovanie EÚ dosiahlo dostatočný rozsah pre väčšie celoeurópske projekty. Prístup súkromných subjektov k finančným prostriedkom EÚ je zložitý a byrokratický a priestor na prispôbenie sa novým politickým prioritám alebo reagovanie na nepredvídaný vývoj je obmedzený. Schopnosť rozpočtu EÚ mobilizovať súkromné investície prostredníctvom nástrojov na rozdelenie rizika brzdí aj príliš malá ochota riskovať. Najväčším nástrojom na rozdelenie rizika, ktorý je v súčasnosti zavedený, je Program InvestEU, ale implementujúci partneri, ako je skupina EIB, sa naďalej zameriavajú najmä na rozsah investícií s nižším rizikom. Napokon, splácanie pôžičiek EÚ v rámci programu NextGenerationEU (NGEU) sa začne v roku 2028 a bude predstavovať 30 miliárd EUR ročne. Bez rozhodnutia o nových vlastných zdrojoch by sa účinná kúpna sila na úrovni EÚ mechanicky znížila splácaním úrokov a istiny.

Je nespochybniteľné, že vydaním spoločného bezpečného aktíva by sa únia kapitálových trhov stala oveľa ľahšie dosiahnuteľnou a úplnejšou. Po prvé, uľahčilo by sa jednotné oceňovanie podnikových dlhopisov a derivátov poskytnutím kľúčovej referenčnej hodnoty, čo by zase pomohlo štandardizovať finančné produkty v celej EÚ a zvýšiť transparentnosť a porovnateľnosť trhov. Po druhé, poskytol by druh bezpečného kolaterálu, ktorý možno použiť v každom členskom štáte a vo všetkých segmentoch trhu, pri činnostiach centrálnych protistrán a pri medzibankových výmenách likvidity, a to aj na cezhraničnom základe. Po tretie, spoločné bezpečné aktívum by poskytlo veľký, likvidný trh, ktorý by priťahoval investorov na celom svete, čo by viedlo k nižším nákladom na kapitál a efektívnejším finančným trhom v celej EÚ. Toto aktívum by tiež tvorilo základ medzinárodných rezerv v eurách v držbe ostatných centrálnych bánk, čím by sa posilnila úloha eura ako rezervnej meny. Po štvrté, všetkým európskym domácnostiam by poskytla bezpečné a likvidné retailové aktíva dostupné za spoločnú cenu, čím by sa znížila informačná asymetria a „domáca zaujatosť“ pri pridelovaní retailových finančných prostriedkov.

Určité spoločné financovanie investícií na úrovni EÚ je potrebné na maximalizáciu rastu produktivity, ako aj na financovanie iných európskych verejných statkov. Čím viac budú vlády vykonávať stratégiu stanovenú v tejto správe, tým väčší bude nárast produktivity a tým ľahšie budú vlády znášať fiškálne náklady na podporu súkromných investícií a na vlastné investovanie. Spoločné financovanie konkrétnych projektov bude kľúčom k maximalizácii zvýšenia produktivity stratégie, ako je investovanie do prelomového výskumu a infraštruktúry s cieľom začleniť umelú inteligenciu do hospodárstva. Zároveň sa v tejto správe uvádzajú ďalšie verejné statky, ako sú investície do sietí a prepojujúcich vedení a financovanie spoločného obstarávania obranného vybavenia a výskumu a inovácií v oblasti obrany, ktoré budú bez spoločných opatrení a financovania nedostatočne zásobované. A napokon, aby sa členské štáty vo svojich politikách – či už ide o jednotný trh alebo

všeobecnejšie o politiky opísané v tejto správe, ako sú klíma, inovácie, obrana, kozmický priestor a vzdelávanie – viac zblížili, bude potrebná regulácia aj stimuly. Stimuly si budú vyžadovať aj spoločné financovanie. Ak sa však stratégia nebude v plnej miere vykonávať a rast produktivity sa nezvýši, môže byť potrebná širšia emisia verejného dlhu, aby sa financovanie transformácií stalo realističnejším návrhom.

Vydávanie spoločných bezpečných aktív na financovanie spoločných investičných projektov by sa mohlo riadiť existujúcimi vzormi – museli by ho však sprevádzať všetky záruky, ktoré by takýto zásadný krok znamenal. Používanie spoločného bezpečného aktíva má pri financovaní NGEU ustálený precedens. Súčasná okolnosť sú rovnako závažné, aj keď menej dramatické. Systematickejšie vydávanie takýchto aktív by si však vyžadovalo prísnejší súbor fiškálnych pravidiel, ktoré zabezpečia, aby zvýšenie spoločného dlhu zodpovedalo udržateľnejšiemu vývoju štátneho dlhu. Týmto spôsobom by všetky členské štáty EÚ mohli prispieť k takémuto aktívu bez toho, aby bola dotknutá udržateľnosť ich verejného dlhu. Vydávanie by tiež muselo zostať špecifické pre jednotlivé misie a projekty.

MOBILIZOVANÉ SÚKROMNÉ A VEREJNÉ FINANČIE NA SCALE

Na uvoľnenie súkromného kapitálu musí EÚ vybudovať skutočnú úniu kapitálových trhov podporovanú silnejším dôchodkom. Európsky orgán pre cenné papiere a trhy (ESMA) by ako kľúčový pilier únie kapitálových trhov mal prejsť z orgánu, ktorý koordinuje vnútroštátne regulačné orgány, na jednotný spoločný regulačný orgán pre všetky trhy s cennými papiermi v EÚ, podobne ako Komisia USA pre cenné papiere a burzu. Dôležitým krokom k transformácii ESMA na takúto agentúru je úprava jeho riadiacich a rozhodovacích procesov v podobnom duchu ako v prípade Rady guvernérov ECB a ich čo najväčšie oddelenie od národných záujmov členských štátov EÚ. Harmonizácia rámcov pre platobnú neschopnosť bude mať zásadný význam aj pre odstránenie fragmentácie spôsobenej rozdielnymi hierarchiami veriteľov, zatiaľ čo EÚ by mala pokračovať v odstraňovaní daňových prekážok cezhraničného investovania. Tieto opatrenia by zase uľahčili podporu centralizácie pri zúčtovaní a vyrovnaní. V konečnom dôsledku by sa EÚ mala zamerať na vytvorenie jednotnej platformy centrálnej protistrany (CCP) a jednotného centrálného depozitára cenných papierov (CSD) pre všetky obchody s cennými papiermi. Pokiaľ ide o menšie zúčtovacie ústavy, prínosy konsolidácie nemusia byť veľké, praktická cesta ku konsolidácii by sa mohla začať konsolidáciou najväčších centrálnych protistrán a centrálnych depozitárov a potom by sa mohlo počítať s ich gravitačným ťahom na prilákanie menších centrálnych protistrán a centrálnych depozitárov. EÚ musí takisto lepšie nasmerovať úspory domácností do produktívnych investícií. Najjednoduchší a najefektívnejší spôsob, ako to urobiť, je prostredníctvom dlhodobých sporiacich produktov (dôchodkov). S cieľom zvýšiť tok finančných prostriedkov na kapitálové trhy by EÚ mala povzbudzovať retailových investorov prostredníctvom ponuky dôchodkových systémov druhého piliera, pričom by mala zopakovať úspešné príklady niektorých členských štátov EÚ.

V záujme zvýšenia finančnej kapacity bankového sektora by sa EÚ mala zamerať na oživenie sekuritizácie a dobudovanie bankovej únie. V tejto správe sa odporúča, aby Komisia predložila návrh na úpravu prudenciálnych požiadaviek na sekuritizované aktíva. Kapitálové požiadavky sa musia znížiť v prípade určitých jednoduchých, transparentných a štandardizovaných kategórií, v prípade ktorých poplatky neodrážajú skutočné riziká. EÚ by zároveň mala preskúmať pravidlá transparentnosti a náležitej starostlivosti pre sekuritizované aktíva, ktoré sú relatívne vysoké v porovnaní s inými triedami aktív a znižujú ich atraktivnosť. Vytvorenie špecializovanej sekuritizačnej platformy, ako to urobili iné hospodárstva, by pomohlo prehĺbiť sekuritizačný trh, najmä ak by sa opieral o cieľnú verejnú podporu (napríklad dobre navrhnuté verejné záruky za tranžu prvej straty). EÚ by tiež mala posúdiť, či je súčasná prudenciálna regulácia, a to aj vzhľadom na možné nadchádzajúce vykonávanie Bazileja III, primeraná na to, aby v EÚ existoval silný a medzinárodný konkurencieschopný bankový systém. Minimálnym krokom k dobudovaniu bankovej únie by bolo vytvorenie samostatnej jurisdikcie pre európske banky s významnými cezhraničnými operáciami, ktoré by boli „nevidiace krajiny“ z hľadiska regulácie, dohľadu a krízového riadenia.

Rozpočet EÚ by sa mal zreformovať s cieľom zvýšiť jeho zameranie a efektívnosť, ako aj lepšie využiť pákový efekt na podporu súkromných investícií. Finančné zdroje EÚ by sa mali preorientovať na spoločne dohodnuté strategické projekty a ciele, v rámci ktorých EÚ prináša najväčšiu pridanú hodnotu. V rámci budúceho rozpočtu EÚ sa v správe odporúča vytvoriť „pilier konkurencieschopnosti“ s cieľom nasmerovať finančné prostriedky EÚ na prioritné projekty identifikované v rámci koordinácie konkurencieschopnosti [pozri kapitolu o riadení]. V rámci tohto procesu by EÚ mala zefektívniť svoju rozpočtovú štruktúru s cieľom dosiahnuť dostatočný rozsah na podporu strategických projektov a zjednodušiť prístup k príjmom. Navrhuje sa preskúpiť a podstatne znížiť počet všetkých programov financovania. Mali by sa zaviesť osobitné systémy financovania s cieľom riešiť nedostatok investícií pre rozširujúce sa technologické spoločnosti v EÚ [pozri kapitolu o inováciách], ako aj výrobné kapacity v určitých prípadoch, ako sú čisté technológie. Mala by sa zvýšiť flexibilita rozpočtu EÚ, aby sa umožnilo prerozdelenie zdrojov medzi programy a potenciálnych príjemcov a v rámci nich.

Rozpočet EÚ by sa mal takisto lepšie využívať na podporu súkromných investícií prostredníctvom rôznych druhov finančných nástrojov a implementujúci partneri by mali mať väčšiu ochotu podstupovať riziká. Odporúča sa najmä zvýšiť veľkosť záruky EÚ pre Program InvestEU. Program InvestEU by sa mal zase zamerať na financovanie rizikovejších a rozsiahlejších investícií. Tento cieľ si bude vyžadovať, aby skupina EIB prijímala čoraz viac väčších vysokorizikových projektov a vo väčšej miere využívala vlastnú finančnú kapacitu skupiny EIB.

Napokon by EÚ mala smerovať k pravidelnej emisii spoločných bezpečných aktív s cieľom umožniť spoločné investičné projekty medzi členskými štátmi a pomôcť integrovať kapitálové trhy. Ak budú splnené uvedené politické a inštitucionálne podmienky, EÚ by mala na základe modelu NGEU naďalej vydávať spoločné dlhové nástroje, ktoré by sa použili na financovanie spoločných investičných projektov, ktoré zvýšia konkurencieschopnosť a bezpečnosť EÚ. Keďže niektoré z týchto projektov majú dlhodobejší charakter, ako je financovanie výskumu a vývoja, inovácií a obstarávania v oblasti obrany, spoločná emisia by časom mala vytvoriť hlbší a likvidnejší trh s dlhopismi EÚ, čo by tomuto trhu umožnilo postupne podporovať integráciu európskych kapitálových trhov. Členské štáty by zároveň spolu s uvedenými reformami mohli na financovanie rôznych programov zameraných na inovácie a zvyšovanie produktivity zväziť zvýšenie zdrojov, ktoré má Komisia k dispozícii, a to odložením splácania NGEU.

6. Posilnenie správy vecí verejných

Nová priemyselná stratégia pre Európu nebude úspešná bez súbežných zmien inštitucionálneho usporiadania a fungovania EÚ. Ako sa uvádza v tejto správe, úspešné priemyselné politiky si dnes vyžadujú stratégie, ktoré zahŕňajú investície, zdaňovanie, vzdelávanie, prístup k financiám, reguláciu, obchod a zahraničnú politiku a spájajú sa za dohodnutým strategickým cieľom. Tieto stratégie môžu uplatňovať hlavní konkurenti Európy ako jednotlivé krajiny. Rozhodovacie pravidlá EÚ sú založené na platnej vnútornej logike – dosiahnuť konsenzus alebo aspoň dosiahnuť veľkú väčšinu – ale javia sa ako pomalé a ťažkopádne v porovnaní s vývojom navonok. Rozhodujúce je, že pravidlá rozhodovania v Európe sa podstatne nezmenili, keďže EÚ sa rozšírila a globálne prostredie, ktorému Európa čelí, sa stalo nepriateľskejším a zložitejším. Rozhodnutia sa zvyčajne prijímajú podľa jednotlivých otázok v rôznych podvýboroch s malou koordináciou medzi jednotlivými oblasťami politiky. Viacerí hráči vetovania môžu oddialiť alebo zriediť akciu. Výsledkom je legislatívny proces s priemerným časom 19 mesiacov na schválenie nových právnych predpisov¹⁹ – od návrhu Komisie až po podpísanie prijatého aktu –, ktorý ani potom neprináša výsledky na úrovni a tempom, ktoré občania EÚ očakávajú. Posilnenie EÚ si vyžaduje zmeny zmluvy, ale nie je podmienkou, aby Európa napredovala: S cieľovými úpravami sa dá urobiť veľa. Kým sa nedosiahne konsenzus o zmenách zmluvy, obnovené európske partnerstvo by malo byť postavené na troch hlavných cieľoch: preorientovanie práce EÚ, urýchlenie činnosti a integrácie EÚ a zjednodušenie pravidiel.

Odmietnutie činnosti EÚ

V správe sa odporúča vytvoriť nový „koordinačný rámec pre konkurencieschopnosť“ na podporu koordinácie v prioritných oblastiach v celej EÚ, ktorý by nahradil iné prekryvajúce sa koordinačné nástroje. EÚ má rôzne nástroje na koordináciu politik, ako je európsky semester pre hospodárske politiky a národné energetické a klimatické plány pre energetické politiky. Vo väčšine prípadov sa však doterajšie postupy ukázali ako do veľkej miery byrokratické a neúčinné pri podpore skutočnej koordinácie politik v rámci celej EÚ. Nový rámec by sa zaoberal len strategickými prioritami na úrovni EÚ – „prioritami EÚ v oblasti konkurencieschopnosti“, ktoré by sformulovala a prijala Európska rada. Tieto priority by sa vymedzili na začiatku každého európskeho politického cyklu v rámci diskusie Európskej rady a prijali v záveroch Európskej rady.²⁰ Následne by sa koordinácia všetkých hospodárskych politik relevantných pre dohodnuté strategické priority EÚ zlúčila do nového koordinačného rámca s výnimkou dohľadu nad fiškálnou politikou, ktorý by sa naďalej riadil vykonávaním európskeho semestra. Táto racionalizácia by nielenže pomohla organizovať a zamerať činnosti EÚ, ale predstavovala by aj významné zjednodušenie pre správne orgány EÚ, ako aj pre vnútroštátne správne orgány.

Koordinačný rámec pre konkurencieschopnosť by bol rozdelený na akčné plány pre konkurencieschopnosť pre každú strategickú prioritu s dobre vymedzenými cieľmi, riadením a financovaním. V prvom cykle by ciele mohli zodpovedať cieľom stanoveným v tejto správe. Cieľom riadenia akčných plánov by malo byť minimalizovanie byrokracie a zapojenie širokého spektra zainteresovaných strán: členské štáty, technickí experti, súkromný sektor a inštitúcie a agentúry EÚ. Komisia by mala mať mandát na horizontálne opatrenia a výlučné právomoci EÚ, ako je prepracovanie politiky hospodárskej súťaže a zníženie administratívnej a regulačnej záťaže. Pokiaľ ide o spoločné kompetencie, ako je odstránenie nedostatku zručností a urýchlenie inovácií, Komisia by mala poskytnúť usmernenia a podeliť sa o inštitucionálne usporiadanie na vykonávanie s príslušnými vnútroštátnymi orgánmi a odborníkmi z odvetvia, ako sa uvádza v príslušných kapitolách tejto správy. V konkrétnych odvetviach hospodárstva by sa mohlo uvažovať o novom usporiadaní, ktoré by spojilo Komisiu, priemysel a členské štáty, ako aj príslušné odvetvové agentúry.

¹⁹ V prvej polovici volebného obdobia 2019 – 2024.

²⁰ Článok 121 ZFEÚ poskytuje právny základ pre vytvorenie koordinačného rámca pre konkurencieschopnosť. Do tohto postupu je zapojená Rada a Európska rada.

Konsolidácii rôznych koordinačných mechanizmov EÚ by mala zodpovedať konsolidácia jej rozpočtových zdrojov. Zdroje EÚ by sa mali zamerať na financovanie verejných statkov, ktoré sú rozhodujúce pre strategické priority EÚ a ktoré by inak neboli dostatočne zásobované členskými štátmi alebo súkromným sektorom [pozri kapitolu o investíciách]. Už v súčasnom viacročnom finančnom rámci (VFR) by sa programy ako InvestEU mohli zefektívniť úpravou mandátov implementujúcich partnerov s cieľom umožniť väčšie riskovanie. V rámci budúceho VFR sa v správe odporúča vymedziť „pilier konkurencieschopnosti“ s finančnými prostriedkami určenými na realizáciu akčných plánov. EÚ musí tiež lepšie využiť veľkú kúpnu silu členských štátov – ktorá je kolektívne rovnocenná s inými veľkými ekonomikami – zlepšením spolupráce a zamerania. Odporúča sa vytvoriť vo VFR balíky vopred pridelené na vnútroštátnej úrovni s cieľom stimulovať a spolufinancovať viacnádorné priemyselné projekty, ktoré môže v prípade potreby aktivovať podskupina zainteresovaných členských štátov. Navrhuje sa tiež zaviesť dva vylepšené nástroje: nový dôležitý projekt spoločného európskeho záujmu v oblasti konkurencieschopnosti umožňujúci štátnu pomoc na cezhraničné projekty vrátane priemyselnej infraštruktúry a nový spoločný podnik pre konkurencieschopnosť na rýchle vytvorenie verejno-súkromných partnerstiev medzi Komisiou, zainteresovanými členskými štátmi a priemyselnými odvetvami.

Preorientovanie zároveň znamená, že EÚ by mala dôslednejšie uplatňovať zásadu subsidiarity a uplatňovať väčšiu „sebazdržanlivosť“. Legislatívna činnosť Komisie nadmerne narastá, a to aj v dôsledku pasívnej kontroly zásady subsidiarity národnými parlamentmi, ktorá stanovuje hranice práva iniciatívy Komisie. Zatiaľ čo národné parlamenty majú právomoc kontrolovať, či sú právne predpisy EÚ v súlade so zásadou subsidiarity, a to prostredníctvom odôvodnených stanovísk – a potenciálne spustiť tzv. postup žltej karty – mnohé z nich toto právo aktívne nevykonávajú. Napríklad z 39 národných parlamentov alebo komôr v EÚ len deväť (zo siedmich členských štátov) vydalo v roku 2023 odôvodnené stanoviská v súvislosti s kontrolou subsidiarity. Malo by sa začať celoeurópske vyšetrovanie s cieľom analyzovať dôvody pasívneho vykonávania kontroly dodržiavania zásady subsidiarity národnými parlamentmi. Na základe jej záverov by sa mali prijať iniciatívy na posilnenie administratívnej kapacity a úlohy národných parlamentov a členských štátov pri ich kontrole legislatívnej činnosti EÚ. Inštitúcie EÚ by okrem toho mali pri tvorbe politik uplatňovať zásadu „sebazdržanlivosti“, a to lepším filtrovaním budúcich iniciatív, ako aj zjednodušením existujúceho acquis, pričom by mali vychádzať z opatrení opísaných v časti „Zjednodušenie pravidiel“.

ZABEZPEČENIE PRÁCE EÚ

Hlasovanie Rady, ktoré podlieha hlasovaniu kvalifikovanou väčšinou, by sa malo rozšíriť na viac oblastí a ak sa zablokujú opatrenia na úrovni EÚ, mal by sa uplatňovať diferencovaný prístup k integrácii. Mnohým snahám o prehĺbenie európskej integrácie medzi členskými štátmi doteraz bránilo jednomyselné hlasovanie v Rade Európskej únie. Na rozšírenie hlasovania kvalifikovanou väčšinou by sa preto mali využiť všetky možnosti, ktoré ponúkajú zmluvy EÚ. Takzvaná premostovacia doložka by sa mala využiť na zovšeobecnenie hlasovania kvalifikovanou väčšinou vo všetkých oblastiach politiky v Rade. Tento krok by si vyžadoval predbežnú dohodu, ktorá by podliehala jednomyselnosti na úrovni Európskej rady, a mal by pozitívny vplyv na tempo, akým EÚ prijíma kľúčové legislatívne iniciatívy. Ak opatrenia na úrovni EÚ brzdia existujúce inštitucionálne postupy, ďalšou najlepšou možnosťou je, aby podobne zmyšľajúce skupiny členských štátov využili posilnenú spoluprácu, ako sa stanovuje v článkoch 20 ZEÚ a 329 ZFEÚ. Posilnená spolupráca ponúka dve dôležité záruky: súhlas Európskeho parlamentu (EP) a súdny dohľad Súdneho dvora EÚ (SDEÚ). Vychádza aj z návrhu Komisie. Na ilustráciu, ak EÚ nie je schopná zaviesť osobitný režim pre inovačné spoločnosti v rámci bežných postupov, dobrovoľný 28. súbor pravidiel pre spoločnosti, ktorým sa harmonizujú právne predpisy týkajúce sa práva obchodných spoločností a platobnej neschopnosti, ako aj niekoľko kľúčových aspektov pracovného práva a zdaňovania, ktoré sa majú postupne stať ambicióznymi, by sa mohol preskúmať v rámci posilnenej spolupráce ochotných členských štátov. Ako posledná možnosť by sa mala zväziť medzivládna spolupráca. Konanie mimo zmlúv však vytvára paralelné právne rámce a znamená absenciu súdneho dohľadu Súdneho dvora Európskej únie, demokratickú legitimitu prostredníctvom EP a zapojenie Komisie do prípravy textov.

Zjednodušujúce pravidlá

Regulačné zaťaženie európskych spoločností je vysoké a naďalej rastie, ale EÚ nemá spoločnú metodiku na jeho posúdenie. Komisia už roky pracuje na znížení „zásoby“ a „toku“ regulácií v rámci programu lepšej právnej regulácie. Toto úsilie však malo doteraz len obmedzený vplyv. Objem regulácie zostáva veľký a nová regulácia v EÚ rastie rýchlejšie ako v iných porovnateľných ekonomikách. Zatiaľ čo priame porovnania sú zakryté rôznymi politickými a právnymi systémami, za posledné tri mandáty Kongresu (2019 – 2024) bolo v USA prijatých približne 3 500 právnych predpisov a približne 2 000 rezolúcií bolo prijatých na federálnej úrovni. V tom

istom období EÚ prijala približne 13 000 aktov. Napriek tomuto rastúcemu toku regulácie EÚ chýba kvantitatívny rámec na analýzu nákladov a prínosov nových právnych predpisov. Spomedzi inštitúcií EÚ vypracovala metodiku (štandardný model nákladov) na výpočet regulačného zaťaženia len Komisia, ale jej konkrétne uplatňovanie sa v jednotlivých právnych predpisoch líši. Spoluzákonodarcovia – Európsky parlament a Rada – nemajú zavedenú metodiku na meranie vplyvu zmien, ktoré navrhujú pri navrhovaní právnych predpisov EÚ. Okrem toho nie je zavedená žiadna jednotná metodika na posúdenie vplyvu právnych predpisov EÚ po ich transpozícii na vnútroštátnej úrovni, pričom len niekoľko členských štátov systematicky meria vplyv transponovaných právnych predpisov EÚ, čo následne sťažuje národným parlamentom vykonávanie kontroly.

Spoločnosti v Európe čelia trom hlavným prekážkam vyplývajúcim z rastúcej váhy regulácie. Po prvé, musia byť v súlade s kumuláciou alebo častými zmenami právnych predpisov EÚ v priebehu času, čo sa premieta do prekrývania a nezrovnalostí. Napríklad analýza nedostatkov programu Business Europe týkajúca sa 13 právnych predpisov EÚ poukázala na duplicitu v rámci 169 požiadaviek vrátane rozdielov (29 %) a priamych nezrovnalostí (11 %). Po druhé, spoločnosti EÚ čelia dodatočnej záťaži v dôsledku vnútroštátnej transpozície, napríklad preto, že členské štáty uplatňujú právne predpisy EÚ „zlato“ alebo vykonávajú právne predpisy s rozdielnymi požiadavkami a normami v jednotlivých krajinách. Ako sa uvádza v kapitole 2, najmä všeobecné nariadenie o ochrane údajov sa vykonáva s veľkým stupňom fragmentácie, čo oslabuje digitálne ciele EÚ. Po tretie, regulácia EÚ predstavuje proporcionálne vyššiu záťaž pre MSP a malé spoločnosti so strednou trhovou kapitalizáciou ako pre väčšie spoločnosti, EÚ však nemá rámec na posúdenie týchto nákladov. Približne 80 % položiek pracovného programu Komisie je relevantných pre MSP, ale len približne polovica posúdení vplyvu sa v podstatnej miere zameriavala na tieto spoločnosti. EÚ tiež chýba spoločne dohodnuté vymedzenie malých spoločností so strednou trhovou kapitalizáciou a ľahko dostupné štatistické údaje.

S cieľom začať znižovať „zásobu“ regulácie sa v správe odporúča vymenovať nového podpredsedu Komisie pre zjednodušenie s cieľom zefektívniť *acquis* a zároveň prijať jednotnú a jasnú metodiku na vyčistenie nákladov na nový regulačný „tok“. Na začiatku každého mandátu Komisie pred prijatím nových právnych predpisov EÚ by sa malo stanoviť minimálne šesťmesačné obdobie na systematické posudzovanie a stresové testovanie všetkých existujúcich právnych predpisov podľa odvetví hospodárskej činnosti. Na tomto základe by sa druhá fáza mala zamerať na kodifikáciu a konsolidáciu právnych predpisov EÚ podľa oblastí politiky. Tento proces by mal zahŕňať zjednodušenie a odstránenie prekrývania a nezrovnalostí v celom „legislatívnom reťazci“, pričom prioritou by mali byť tie hospodárske odvetvia, v ktorých je Európa obzvlášť vystavená medzinárodnej konkurencii. Tento postup by mali vykonávať všetci členovia kolégia komisárov v rámci svojich príslušných právomocí a mal by ho koordinovať podpredseda pre zjednodušenie. S cieľom zabezpečiť, aby nové právne predpisy boli v súlade s týmto úsilím o zjednodušenie, by sa mala vypracovať a konzistentne uplatňovať jednotná metodika v rámci Komisie vo všetkých jej posúdeniach vplyvu. Táto metodika by sa mala uplatňovať na všetky nové právne predpisy a spoluzákonodarcovia by ju mali prijať pri zmene právnych predpisov. Odporúča sa tiež doplniť do článku o transpozícii smerníc novú štandardnú požiadavku, ktorou sa od členských štátov vyžaduje, aby systematicky posudzovali nové právne predpisy s použitím rovnakej metodiky ako inštitúcie EÚ. Zároveň by sa mala posilniť pracovná skupina pre presadzovanie jednotného trhu (SMET) a mala by sa zamerať na hodnotenie a riešenie prípadov nesprávnej transpozície a transpozície, ktoré presahujú požiadavky smerníc EÚ. Napokon, vykonávacie orgány a orgány presadzovania práva v členských štátoch by sa mali zefektívniť a zlučiť.

EÚ by mala v plnej miere vykonať ohlásené zníženie o 25 % vykazovacích povinností a zaviazat' sa k dosiahnutiu ďalšieho zníženia pre MSP až o 50 %, dodržiavaniu proporcionality pre MSP v práve EÚ a jeho rozšíreniu na malé spoločnosti so strednou trhovou kapitalizáciou. V správe sa odporúča, aby všetky nové návrhy, ktoré sa majú prijať, podliehali prepracovanému testu konkurencieschopnosti s jasnou a pevnou metodikou na meranie kumulatívneho vplyvu vrátane nákladov na dodržiavanie predpisov a administratívnej záťaže. Tieto kontroly by sa mali vykonávať zapojením výborov priemyselných subjektov, ktoré pomáhajú Komisii pri posudzovaní vplyvu všetkých návrhov autonómnych aktov. Na tomto základe by sa Komisia mala rozhodnúť odložiť iniciatívy, ktoré sú obzvlášť problematické z hľadiska inovácií alebo s neprimeraným vplyvom na MSP. Komisia by okrem toho mala rozšíriť zmierňujúce opatrenia na malé spoločnosti so strednou trhovou kapitalizáciou. EÚ by tiež mala umožniť používanie softvéru založeného na umelej inteligencii a strojovo spracovaných údajov s cieľom znížiť náklady MSP na dodržiavanie predpisov a administratívne náklady. Opatrenia by mali zahŕňať požiadavku harmonizovaných vzorov na podávanie správ, prahové hodnoty na podávanie správ de minimis a požiadavky na centralizované podávanie správ s použitím jedného viacjazyčného rozhrania.

Poznámky

(Presmerované z Pierre Dieumegard)

Táto správa je dôležitá pre pochopenie súčasnej hospodárskej situácie v Európskej únii a pre predstavu, ako ju možno v nasledujúcich rokoch zlepšiť.

„Konkurencieschopnosť“ Európy sa posudzuje najmä z hľadiska „hospodárskeho rastu“. Takisto by bolo dobré vziať do úvahy, že prechod na ekologickejšiu, nízkouhlíkovú spoločnosť, ktorá menej ničí biodiverzitu, si môže vyžadovať menší hospodársky rast alebo dokonca hospodársky pokles.

V každom prípade, či už ste zástancom rastu alebo zástancom spomalenia rastu, ide o tému, ktorá sa týka všetkých občanov EÚ, nielen niekoľkých odborníkov na hospodársku politiku. Je preto škoda, že bol uverejnený len v angličtine, jazyku, ktorému väčšina občanov EÚ ťažko rozumie.

Eŭropo-Demokratio-Esperanto vypracovalo tento dokument vo všetkých úradných jazykoch EÚ s cieľom pomôcť občanom lepšie pochopiť súčasnú situáciu, lepšie sa pripraviť na budúci vývoj a lepšie spoločne diskutovať o svojej budúcnosti.

Tento automatický preklad má **však niekoľko chýb a bolo by oveľa lepšie, keby tieto preklady prevzala Európska únia. Ľudská kontrola by umožnila opraviť rôzne chyby²¹.**

Posledná časť sa týka posilnenia riadenia EÚ. V tejto poslednej časti sa posledné slová posledného odseku týkajú viacjazyčného rozhrania pre malé a stredné podniky. Áno, malé a stredné podniky musia byť schopné vymieňať si informácie s európskou administratívou vo svojom vlastnom jazyku.

Vo všeobecnosti však občania EÚ potrebujú dostávať informácie vo svojom vlastnom jazyku, a nie v angličtine, čo je pre väčšinu európskeho obyvateľstva príliš ťažké.

21 Okrem chýb prekladu sa v origináli vyskytujú chyby, ktoré bolo možné opraviť starostlivou korektúrou. Napríklad prvá ilustrácia (obrázok 1 v časti 1) má skrátenejší popis „Ázia a Tichomorje (zvyšok)“; na obrázku 1 v tretej časti je dvakrát uvedený nápis „Základné kovy“: Jeden z nich nezodpovedá žiadnej bubline. Tieto dve údajné chyby boli opravené v prekladoch (správne alebo nesprávne?).

TABUĽKA SKRATKOV

umelá inteligencia	Umelá inteligencia
API	Aplikačné protokolové rozhranie
ATMP	Liek na inovatívnu liečbu
CBAM	Mechanizmus kompenzácie uhlíka na hraniciach
CCP	Platforma centrálnej protistrany
rozdielová zmluva	Rozdielová zmluva
SDEÚ	Súdny dvor Európskej únie
Únia kapitálových trhov	Únia kapitálových trhov
CRM	Kritická surovina
CRMA	Akt o kritických surovinách
CSD	Centrálny depozitár cenných papierov
DARPA	Agentúra pre pokročilé výskumné projekty v oblasti obrany
VHZ	Výhradná hospodárska zóna
EHDS	Európsky priestor pre údaje týkajúce sa zdravia
EIB	Európska investičná banka
EIC	Európska rada pre inováciu
EIF	Európsky investičný fond
EII	Energeticky náročný priemysel
EP	Európsky parlament
ERC	Európska rada pre výskum
ESA	Európska vesmírna agentúra
ESMA	Európsky orgán pre cenné papiere a trhy
ETS	Systém obchodovania s emisiami
PZI	Priame zahraničné investície
IKT	Informačné a komunikačné technológie
IEA	Medzinárodná agentúra pre energiu
Dôležité projekty spoločného európskeho záujmu	Dôležitý projekt spoločného európskeho záujmu
práva duševného vlastníctva	Práva duševného vlastníctva
IRA	Zákon o znížení inflácie
LNG	Skvapalnený zemný plyn
VFR	Viacročný finančný rámec
NGEU	NextGenerationEU
NZIA	Akt o emisne neutrálnom priemysle
DZ	Zmluva o nákupe elektrickej energie
PPP	Parita kúpnej sily
fotovoltaických	fotovoltaické
hlasovanie kvalifikovanou	Hlasovanie kvalifikovanou väčšinou

väčšinou

R&I

Výskum a inovácie

SMET

Pracovná skupina pre presadzovanie jednotného trhu

STEM

Veda, technológia, inžinierstvo a matematika

TFP

Celková produktivita faktorov

VC

Rizikový kapitalista